

148022

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**GÜRCİSTAN ÖRNEĞİNDE TRANSKAFKASYA' DA
GÜÇLER ÇATIŞMASI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

148022

Doç. Dr. Kamuran REÇBER

Barış OTRUŞ

BURSA 2004

TC.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Barış OTRUŞ'A ait "Gürcistan Örneğinde Transkafkasya'da Güçler Çatışması" adlı çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans Yeterlik Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Kamuran REÇBER

Üye

Üye (Yedek)

Yrd. Doç. Dr. Sertaç SERDAR

Yrd. Doç. Dr. Göksel İŞYAR

ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ
ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

GÜRCİSTAN ÖRNEĞİNDE TRANSKAFKASYA'DA GÜÇLER ÇATIŞMASI

Bariş Otruş
(Yüksek Lisans Tezi)

Bu çalışmada Güney Kafkasya'da devam etmekte olan güç mücadelelerini ele alan kaynaklar taranmıştır. Kaynak taramasında bölgenin stratejik önemi nedir, bölgedeki güç çatışmasının boyutları nelerdir, güç çatışmasında ne gibi araçlar kullanılmaktadır, bölgede çatışan güçlerin bölge üzerindeki hesapları nasıldır türünden soruların cevapları aranmaya çalışılmıştır.

Yapılan araştırmaların sonucunda cevabı aranan sorulara ek olarak bölge üzerindeki güç mücadelesinden çıkabilecek bir stratejik sonuç arayışına da gidilmiş ve ABD'nin bölgedeki etkisini Rusya Federasyonu aleyhine geliştireceği tezi ortaya konmuştur. Bu tez aynı zamanda bir öngörü olarak da çalışmada ön plana çıkarılmıştır.

Bu tezin ortaya konusu ve ispatlanmaya çalışılmasına paralel olarak, bu görüşü destekler nitelikte olan deliller ve olaylar çalışmada ön plana çıkarılmıştır. Çalışmada, ayrıca bu tezin karşısında olan görüşler de incelenmiş ve tutarlı bulunan kısımlar antitezler olarak çalışmada yansıtılmaya gayret edilmiştir.

Çalışmada, bu belirtilen noktalara ek olarak tarihsel bir izdüşüm de ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bölgede devam etmekte olan güç çatışması Soğuk Savaş dönemindeki global güç mücadelesine benzetilerek ortak yönler meydana çıkarılmıştır.

Danışman: Doç. Dr. Kamuran REÇBER

Sayfa Sayısı: 115

Anahtar Kelimeler:

- 1-) Güç Dengesi
- 2-) Çatışma
- 3-) Soğuk Savaş
- 4-) Kafkasya

THE POWER DISPUTE OVER TRANSCAUCASIA ON THE EXAMPLE OF GEORGIA

ABSTRACT

At this work, the sources that are interested in the power struggle over Transcaucasia are scanned. By this scanning, some questions like What is the strategic importance of the region?, What are the different dimensions of the power dispute on the region?, Which strategies are applied by the disputing states?, What is the main aim of these disputing states on the region? are tried to be answered.

At the result of these searches, in addition to the questions above, also a strategic result is tried to be existed. This strategic result is based on the fact that USA will increase the affect on the region by the decreasing of Russia Federation's control on the Transcaucasian states. This thesis is tried to be proved on this work.

The events and the evidences that support this thesis are emphasized and underlined at this research. In addition to these, the opinions that are claimed as the anti-thesis of this result are tried to be given on the work.

As a conclusion, the power dispute on the region is considered by a historical similarity between the Cold War and the events seen today. So, the similar points between the global dispute on the Cold War and this dispute are tried to be given.

Key Words:

1-) Balance of Power

2-) Dispute

3-) Caucasia

4-) Cold War

ÖNSÖZ

Çalışma, Kafkasya ve Orta Asya üzerinde yoğunlaşan stratejik mücadelelerin ortaya çıkarılması amacı ile ortaya konmuştur. Çalışmada, bölge genelindeki güç mücadelelerinin en yoğun olarak yaşandığı Transkafkasya bölgesi incelenmiştir. Ayrıca, Transkafkasya içinde de derinlemesine bir araştırma yapılabilmesi amacı ile Gürcistan örnek olarak seçilerek bölgedeki güç çatışması Gürcistan merkezinde anlatılmaya çalışılmıştır.

Gürcistan'ın örnek olarak seçilmesinde bölge üzerinde varolan çatışmaların tamamının Gürcistan üzerinde örneklendirilebilmesi etkili olmuştur. Etnik çatışmalar, iç savaşlar ve yaşanan tüm müdahalelerin bölgenin geneline rahatça yansıtılabileceği ve genellenebileceği araştırmalarda gözlemlenmiştir.

Çalışmada, bu amaçlara ilişkin olarak ilk etapta bölgenin stratejik, ekonomik ve siyasi önemi incelenmiş, ardından da bu kaynaklar üzerinde söz sahibi olmaya gayret eden bölgesel ve küresel güçlerin hangi araçlarla ve nasıl boyutlarda bir mücadeleye giriştiği betimlenmiştir. Bu betimlemeler sonucunda ABD'nin bölgedeki etkisini artıracığı çalışmanın temel vurgusu olarak ön plana çıkarılmıştır.

Çalışmanın her aşamasında bilgi ve tecrübeleri ile destek olan ve aynı zamanda çalışmanın danışman sıfatını taşıyan Doç. Dr. Kamuran REÇBER' e gönülden şükranlarımı sunar, ayrıca, Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde hizmet veren tüm Öğretim Üyesi hocalarıma ve Araştırma Görevlisi arkadaşlarıma da ihtiyaç duyulan her noktada gösterdikleri yardımlarından ötürü teşekkürü bir borç bilirim.

TÜRKÇE ÖZET.....	iii
İNGİLİZCE ÖZET.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

I.TEORİK, COĞRAFİ VE TARİHİ PERSPEKTİFTEN GÜRCİSTAN

1.1. Kullanılacak Teorinin Tanımı ve Çalışma Konusuna Uygulanışı.....	6
1.1.1. ‘Güçler Dengesi’ Teorisinin Tanımı.....	6
1.1.2. Teorinin Çalışmaya Uygulanışı	12
1.2. Gürcistan’ın Coğrafi Tanımı.....	17
1.2.1. Bölgenin Coğrafi Kapsamı.....	18
1.2.2. Bölgenin Stratejik Önemi.....	19
1.3. Gürcistan’ın Kısa Tarihçesi.....	21
1.3.1. Rus İşgali Öncesi.....	22
1.3.2. Çarlık Rusyası Dönemi.....	23
1.3.3. SSCB Dönemi.....	23
1.3.4. 1990 Sonrası.....	24
1.3.4.1 Gamsakhurdia Dönemi.....	24
1.3.4.2. Şevardnadze Dönemi.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

II.GÜRCİSTAN VE TRANSKAFKASYA

2.1. Gürcistan’ın Siyasal ve Sosyal Yapısı.....	28
2.1.1. Yönetim Şekli.....	30
2.1.2. Etnik Yapı ve Azınlıklar.....	32
2.1.2.1. Abhazya Sorunu.....	35

2.1.2.2. Osetya Sorunu.....	39
2.1.2.3. Acaristan Sorunu.....	40
2.1.2.4. Ermeni Azınlıklar.....	40
2.1.2.5. Ahıska Türkleri.....	42
2.1.3. Kültürel ve Dini Yapı.....	43
2.1.3.1. Kilisenin Siyasi Rolü.....	44
2.1.4. Ekonomik Yapı.....	45
2.1.4.1. Genel Ekonomik Durum.....	45
2.1.4.2. Ekonomik Büyüme.....	46
2.1.4.3. Uluslararası Ticaret ve Gürcü Limanları.....	47
2.2. Transkafkasya Devletleri ile Gürcistan İlişkileri.....	48
2.2.1. Gürcistan-Azerbaycan İlişkileri.....	50
2.2.2. Gürcistan- Ermenistan İlişkileri.....	52
2.2.3. Gürcistan ve Bölge Petrolü.....	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III.GÜRCİSTAN'IN BÖLGE GÜÇLERİ VE DİĞER GÜÇLERLE İLİŞKİLERİ

3.1. Türkiye ve Gürcistan İlişkileri.....	57
3.1.1. Ekonomik İlişkiler.....	62
3.1.2. Askeri İlişkiler.....	65
3.1.2.1. Askeri Yardım ve Eğitim.....	65
3.1.2.2. NATO Üyeliği ve Türkiye Desteği.....	66
3.2. İran ve Gürcistan İlişkileri.....	67
3.2.1. Siyasi İlişkiler.....	67
3.2.2. Ekonomik İlişkiler.....	71
3.3. Rusya Federasyonu ve Gürcistan İlişkileri.....	73
3.3.1. Güvenlik sorunları.....	76
3.3.1.1. Gürcistan'daki Rus Askeri Varlığı.....	76
3.3.1.2. Gürcistan'ın Rus Güvenliğindeki Stratejik Rolü.....	78

3.3.1.3. Yakın Çevre Doktrini.....	81
3.3.1.4. Putin'in Kişisel Rolü.....	83
3.3.1.5. BDT ve Kollektif Güvenlik Sistemi.....	85
3.3.1.6. Pankisi Vadisi ve Teröre Destek Sorunu.....	89
3.3.2. Ekonomik İlişkiler.....	89
3.3.2.1. Ticari Bağımlılık.....	89
3.3.2.2. Enerji Politikaları.....	90
3.3.3. Siyasi İlişkiler.....	91
3.4. ABD-Gürcistan İlişkileri.....	92
3.4.1. Ekonomik İlişkiler.....	95
3.4.1.1. Ekonomik Yardım.....	96
3.4.1.2. IMF VE WB Programları.....	96
3.4.2. Askeri İlişkiler.....	97
3.4.2.1. Amerikan askeri Varlığı.....	97
3.4.2.2. NATO Üyelik Başvurusu.....	99
3.4.3. Siyasi İlişkiler.....	100
SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA.....	108

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
CIA	: Central Intelligence Agency, Merkezi İstihbarat Örgütü
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
GUUAM	: Georgia, Ukraine, Uzbekistan, Azerbajjan, Moldava
IMF	: International Monetary Found, Uluslararası Para Fonu
KEİ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
KGB	: Rus İstihbarat Teşkilatı
NATO	: North Atlantic Treaty Organisation, Kuzey Atlantik Anlaşma Örgütü
OPEC	: Organisation of Petroleum Exporting countries, Petrol İhraç eden Ülkeler Teşkilatı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
<hr/>	
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
WB, DB	: World Bank, Dünya Bankası

GİRİŞ

Yaklaşık kırk bir yıl süren bir soğuk savaşın ardından yıkılan doğu blokuna mensup Doğu Avrupa Devletleri, bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra büyük bir yönetim boşluğuna düşmüşlerdir. Bu Devletler, demokratik ve bağımsız yönetim geleneklerine sahip olmamaları nedeniyle de yeni yönetim şekillerine uyumda önemli ölçüde tereddütler yaşamışlardır. Bu tereddütler, hem siyasi, hem de ekonomik alandaki açılımlara uyumun hızlı bir süreçte yaşanması gereğinden kaynaklanmıştır.

Bu bağlamda, Transkafkasya'da bağımsızlığını kazanan üç Devletin de Devlet oluşturma ve bağımsızlık kültürleri yalnızca 1918-1921 yılları arasındaki üç yıllık bağımsızlık süreçlerinden ibaret idi¹. Zbigniew Brezinski'nin bölgeyi *Avrasya Balkanları* olarak nitelendirmesi, bölgedeki durumun uluslararası ilişkilerde Balkanlaşma olarak tanımlanan düzensizliğin ne ölçüde varolduğunun göstergesidir². Bu tespit ile ilgili olarak, Azeri bir diplomatın dile getirdiği şu söz dikkat çekicidir; "Bize özgürlüğümüz verildi. Ancak, biz bunun ne anlama geldiğini ve bununla ne yapacağımızı bilmiyorduk"³. Bu bağlamda, SSCB'nin önderliğini yaptığı Varşova Paktı'na bağlı doğu blokundan kopan bağımsız Devletler için hem siyasi, hem de ekonomik açıdan örnek alınacak tek bir alternatif gözükmüyordu; o da Batı'nın siyasi değerleri, serbest piyasa ekonomisi ve Batı ile uyum içinde olacak bir yönetim anlayışı baz alınarak özgürlüğü temel alan bir politik yapı ve liberal bir ekonomik düzen tesis etmek olabilirdi.

Bu yeni bağımsız Devletler açısından bağımsızlıklarını ve Devlet vasıflarını devam ettirebilmelerinin yolu, herhangi bir güç eksenine yakın

¹ Shireen T. Hunter, "The Evolution of the Foreign Policy of the Transcaucasian states", **Crossroads and Conflict**, Gary K. Bertsch ve Cassidy Craft (edt.), Routledge Press, New York, 2000, s. 25.

² İbrahim S. Canbolat, **Küreselleşen Dünya ve Türkiye**, VIPAŞ, Bursa, 2002, s. 82.

³ Hikmet Hadji-Zade, "Russia in the Transcaucasus or Democracy in a State of Emergency", www.ourworld.comuserve.com/homepages/usazerb/222.htm.

olmalarıyla ilişkilendirilebilir. Bu anlamda, tek başlarına yalnız bir dış politika oluşturabilmeleri, bu bölgede gerçekleştirilebilmesi çok zor bir siyaset anlayışı olarak değerlendirilebilir. Büyük güçlerin güçlü bir rekabet içinde buldukları bir bölgede, hem ekonomik, hem siyasi hem de askeri açıdan küçük olan bu Devletler, mutlaka bir büyük güce yaklaşarak diğerinin etkisinden kurtulabilmeyi ulusal çıkarları açısından gerekli görmekteyler⁴.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa ekseninde yer almak, hem ekonomik açıdan hem de güvenlikleri açısından bu Devletler itibarıyla izlenebilecek en makul politika olarak nitelendirilebilir. Zira, yıllardır yönetim anlayışlarında belirleyici rolü üstlenen Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) yıkılmış olması ve Soğuk Savaşın iki kutbundan sadece birinin ayakta kalabilmesi, bu Devletleri bu tür bir politikanın izlenmesine sevk etmiştir. Bu bağlamda, bu Devletler, gelişmelerinin ve ekonomik refahlarının sağlanmasında, Batı Avrupalı Devletler ve ABD ile birlikte hareket etmeleri durumunu çıkarları açısından daha uygun görmüşlerdir.

Bu bağlamda SSCB'nin doğal mirasçısı olan Rusya Federasyonu'na coğrafi olarak uzak olan ve Rus topraklarının güvenliği açısından hayati önem taşımayan Romanya, Bulgaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti gibi Devletler, bu geçiş sürecini çok daha rahat ve kısa bir sürede atlatmayı başarmışlardır⁵. Elbette, bu Devletlerin Soğuk Savaş döneminde, SSCB'nin tam olarak etkisinde politikalar uygulamasalar da, o dönemde bağımsız Devletler olmalarının da bu hususta etkili olduğu söylenebilir. Ekonomik açıdan birçok zorluklar çekseler de, bu Devletlerin artık bir konuda rahat oldukları vurgulanabilir. Zira, İki Kutuplu sistemin yıkılmasının ardından, toprakları ve kaynakları üstünde süper güçlerin pazarlıklar yürüttüğü ve iki ateş arasında sıkışmış Devletler olarak uluslararası sistemde buldukları pek de iddia edilemez. Bu Devletler, Batı Dünyasının değerlerini temel alan ve Batı Dünyasının oluşturduğu siyasi birliklere üye olmayı hedefleyen bağımsız Devletler olarak yönelişlerini belirlemeye başlamışlardır. Bu bağlamda,

⁴ Hunter, op.cit., s. 26.

⁵ Sinan Oğan ve Kamil Ağacan, "Güney Kafkasya'da Yeniden Başlayan ve Bitmeyen Soğuk Savaş", *Stratejik Analiz*, Sayı 13, Mayıs 2001, s. 25.

bağımsızlıklarının hemen ardından Avrupa Birliği ve Kuzey Atlantik Anlaşma Örgütü (NATO) tarafından üyeliğe kabul edilme kapsamında yoğun ilgi görmüşler ve Rusya Federasyonu'nun politik, askeri etkisinden kendilerini kurtarabilmeyi başarmışlardır.

Kafkasya ile Orta Asya'da mukim Devletler ve Ukrayna ise, bağımsızlıklarını SSCB'nin yıkılışından sonra kazanmış olmaları ve Rusya Federasyonu'nun hem güvenliği hem de ekonomisi açısından büyük önem taşımaları nedeni ile bu bağımsızlık ve uyum sürecini daha sorunlu bir şekilde yaşamışlardır. Gürcistan, büyük oranda bu sınıflandırmada en hassas bölgeye sahip Devlet olarak nitelendirilebilir. Bugün resmen bağımsızlığını ilan edişinden itibaren 13 yıl geçen Gürcistan'ın bugünkü konumu ve geleceği Avrasya bölgesinin siyasi geleceği açısından çok önemli gözükmektedir. Gürcistan'ın hem hukuken, hem de fiilen bağımsız bir Devlet olarak bölgede varolabilmesi, Orta Asya ve Kafkasya'daki diğer yeni bağımsız Devletler için de büyük bir anlam ifade etmektedir. Ayrıca, Gürcistan coğrafyasına hükmedebilen bir bölgesel veya küresel gücün bölgenin tamamında da önemli bir siyasi etkiye sahip olacağı kolayca ispat edilebilecek dikkat çekici bir gerçekliktir⁶.

Rusya Federasyonu'ndan bağımsızlığını elde edebilmenin dışında Kafkas Devletleri'nin çok önemli başka problemleri de bulunmaktaydı. 1980'lerde başlayan bölgedeki çatışma ortamı, 1991 yılına gelindiğinde maksimum düzeye ulaşmıştı. Kafkasya'nın hiçbir yerinde silahlı çatışmadan ve ekonomik çöküntüden tam olarak sıyrılabilmiş bir etnik topluluk bulunmamaktaydı⁷. Bu çöküntünün nedeni, büyük oranda bölgenin ekonomik güçsüzlüğünden kaynaklanmamaktaydı. Zira, bölge toplulukları doğal kaynakları ve imkanları geniş bir coğrafya üzerinde bulunmaktaydı. Ancak, SSCB'nin bölgeden ayrılması ile beraber anarşik bir ortam doğmuş ve bölgede oluşan bağımsız Devletler bununla baş edebilecek bir yönetim anlayışına sahip olamamışlardır. Bölge Devletleri, topraklarında bulunan

⁶ Ibid.

⁷ Paul B.Henze, "Russia and the Caucasus", *Perceptions*, June-august 1996, Vol. 1, No. 2, s. 56.

kaynakları verimli bir şekilde kullanabilecek kapasiteden yoksun bir siyasi ve ekonomik yapı içerisinde bulunuyorlardı.

SSCB yıkıldıktan sonra, Orta Asya bölgesinin zengin petrol ve doğal gaz yatakları ile bu zengin kaynakların taşınacağı boru hatlarını kontrol etmek amacı ile Transkafkasya toprakları üzerinde büyük stratejik çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Rusya Federasyonu, Gürcistan'ın Karadeniz kıyısındaki eyaleti Abhazy'a operasyonlar düzenleyerek, Batum ve Acaryan limanlarının denetimini sağlamayı başarmıştır. 2002 yılından itibaren de ABD, terörist faaliyetleri denetim altına almayı gerekçe göstererek bu bölgede askeri üs ve müttefik aramaktadır⁸. 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırılarından bu yana yaşanan ABD-Rusya Federasyonu yakınlığı, 2002 yılı sonlarından başlayarak, Kafkasya bölgesinde hakimiyet oluşturma çabaları nedeniyle rekabete dönüşmektedir. Çalışma boyunca detayları belirtilecek olan bu gerginliğin sonucu büyük ölçüde Kafkas topraklarının kaderine de yön verecek bir gelişme olacaktır.

Gürcistan'da bugün ABD ve Rusya Federasyonu arasında Soğuk Savaş olarak nitelendirilen rekabetin bir "Güç Dengesi" olarak kabul görmesi çalışmada savunulmaya çalışılacaktır. Bu konuya ilişkin olarak, çalışmada ayrıca bu dengenin Rusya Federasyonu aleyhine bozulduğu ve bu anlamda, hem Gürcistan, hem de bölge genelinde ABD'nin stratejik ağırlığının daha da arttığı vurgulanmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmanın amacı, bölgede büyük stratejik öneme sahip olan bağımsız Gürcistan'ın bölgedeki geleceğinin nasıl şekilleneceğinin incelenmesi olarak belirlenmiştir. Bu konunun değerlendirilmesi açısından çalışmamızda, Gürcistan'ın tüm varlıkları ve özellikleri detaylı olarak belirtilecek; ardından da bölge üzerinde etkili olabilecek güçler ile Gürcistan'ın ilişkileri irdelenmeye çalışılacaktır. Bu ilişkilerin ışığında, Gürcistan merkezli olarak Transkafkasya'da ve dolayısıyla Avrasya coğrafyasında siyasi etkisini artıracak gücün tespiti ve bu tespitinin ne şekilde oluşabileceği de çalışmada aktarılacaktır.

⁸ www.sabah.com.tr/2002/05/07/safak.html .

Gürcistan'ın içinde bulunduğu bölge itibarıyla, dış ilişkileri iç içe geçmiş üç halka şeklinde düşünülebilir. İlk halkada, kendisi hariç, diğer iki Transkafkasya Cumhuriyeti(Azerbaycan ve Ermenistan), ikinci halkada Güney Kafkasya'ya komşu üç bölgesel güç (Türkiye, İran ve Rusya Federasyonu), en son halkada ise diğer bölge dışı aktörler (ABD ve AB) bulunmaktadır⁹. Çalışmamızda, bu çerçeveye paralel şekilde ilişkiler irdelenerek Gürcistan'ın dış politik çizgisinin nasıl şekilleneceği tespit edilmeye çalışılacaktır.

Bu çalışmada ayrıca, bölgedeki rekabet, Soğuk Savaşın güncel bir izdüşümü olarak açıklanmaya ve bu rekabetin sonuçlarının da Soğuk Savaşta paralel bir seyir izlediği düşüncesi vurgulanmaya çalışılacaktır. Soğuk Savaşta güç kazanarak çıkan ABD'nin bu rekabetten de, bölgedeki gücünü ve etkisini artırarak çıkacağı düşüncesi çalışmada üzerinde durulan bir kısım olacaktır.

Yukarıda yaptığımız açıklamalar kapsamında, üç bölümden oluşan bu çalışmada, *güç dengesi* teorisi baz alınarak Gürcistan örneğinde Transkafkasya'da güçler çatışması konusunun irdelenmesi gaye edinilmektedir. Çalışmanın birinci bölümünde, teorik, coğrafi ve tarihsel açıdan Gürcistan'ın durumu, ikinci bölümde Gürcistan'ın Transkafkasya'daki ikili ilişkileri ve üçüncü bölümde ise Gürcistan'ın bölgesel ve diğer güçlerle olan bağları açıklanmaya çalışılmaktadır.

⁹ Kamil Ağacan, "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Gürcistan İlişkileri", **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası**, İdris Bal (edt.), 2.Baskı, Nobel Basımevi, Ankara, 2004, s. 431.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. TEORİK, COĞRAFİ VE TARİHİ PERSPEKTİFTEN GÜRCİSTAN

1.1. Kullanılacak teorinin tanımı ve çalışmaya uygulanışı

1.1.1. Güç Dengesi Teorisinin Tanımı

Güçler Dengesi veya *Güç Dengesi* olarak Türkçe'ye çevrilen *Balance of Power* teorisi, genel olarak güçlerin karşılaşmasından bir dengenin ortaya çıkacağı prensibine dayanır. Bu teorinin savunucularına göre, barış ve istikrarın devamlılığı dengedeki güçlerin çıkarlarının karşılaşması temelindedir. Koalisyonlar veya Devletler dengede olduğu müddetçe istikrar korunur ve istikrar bozulduğunda yeni bir denge arayışına gidilir. Bu teoriyi inceleyen ve bu teori üzerine varsayımlar ortaya koyanların geneli, dengenin sağlanmasında boşluklar yaşanabileceğini kabul eder(örneğin, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları). Ancak yeni bir dengenin mutlaka tesis edileceğini savunurlar¹⁰.

Güç Dengesi teorisi uluslararası ilişkiler alanındaki en genel-geçer teorilerden biridir. Ancak, teorinin tanımlanmasında ortak bir tavır bulunmamaktadır. Çok farklı tanımlamalara ve yine teorinin çok farklı özelliklerinin bu tanımlarda vurgulanmasına rastlanabilmektedir. Neorealizmin

¹⁰ Han Dorussen, "Balance of Power Revisited: A Multi-Country Model of Trade and Conflict", *Journal of Peace Research*, Volume 36, Issue 4, s. 445.

kurucusu olarak da nitelenen Kenneth N. Waltz, Şu sözü ile bu tespiti ortaya koymaktadır:

“ Uluslararası Politika alanında eğer özel, diğerlerinden ayrıcalığı bulunan bir teori varsa, o da –Gçler Dengesi- teorisidir. Henüz, kimse genel olarak kabul edilen bir ifadenin varlığını bu teoride bulamamıştır ”¹¹.

Gç Dengesi teorisi ana hatları ile Realist bir bakış açısını benimsemektedir. Teoriye göre, Devletler, rasyonel hareket ederler ve politika belirleyici olarak tekel konumundadırlar. Devletler, politika uygulayıcıları olarak anarşik bir ortamda, kendi çıkarlarını maksimize etmek amacı ile politikalarını ortaya koymaktadırlar. Ayrıca, realizmin “İnsan, insanın kurdudur.” prensibine paralel olarak tüm Devletlerin katı bir Şekilde birbirlerinin karşısında olduğu da bu teoride vurgulanan bir olgudur.

Gç Dengesi teorisi, pratikte büyük güçlerin arasındaki rekabet ve anlaşmalar yoluyla uluslararası düzenin sağlanması temeline dayanır. 1815’deki Viyana Kongresi’nin ardından Avrupa’da kurulan sistem bu gç dengesi üzerine bina edilmiştir. 19. yüzyıl boyunca bir araya gelerek Dünyadaki problemleri tartıŐan ve ortak çözümler bulan Avrupa İmparatorlukları anlaşmaya dayalı bir sistem oluŐturmuŐlardır¹². Günümüzde ise ‘Denge’ genel olarak bölgesel ve küresel başat güçlerin arasında oluşan rekabetten kaynaklanmaktadır.

Gç Dengesi teorisinin varsayımına göre, sistem içindeki hiçbir koalisyon veya Devlet, varolan sistemin yıkılmasına yol açacak Şekilde stnlk sağlayamamaktadır. Her bir Devlet, politik kapasitesini artırmak ve etki alanını genişletmek amacıyla politikalarını Őekillendirdięinden diğer güçlerin buna paralel amaçlarının önünde bir engel oluŐurmaktadır¹³.

¹¹ R. Harrison Wagner, “The Theory of Games and the Balance of Power “, **World Politics**, Volume 38, Issue 4, s. 547.

¹² Geoffrey Stern, **The Structure of International Society**, School of Economics, London, 1994, s. 199.

¹³ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İŞbirliği**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2002, s. 492.

Daha önce de bahsedildiği üzere Güç Dengesi teorisini tanımlarken teoriyi inceleyen bilim adamlarının çok farklı tanımlamalarına rastlamak muhtemeldir. Örneğin, R. Harrison Wagner, teorinin tanımının üç temel sorunun cevabının aranmasında yattığını iddia etmektedir:

- “Devletlerin rekabetçi tavırları bir uluslararası denge veya istikrar unsuru mudur?
- Böyle bir dengenin oluşumunda eşit veya eşit olmayan güç dağılımı gerekli midir?
- Böyle bir denge için kaç Devletin varlığı optimaldir?”¹⁴

Üçüncü sorunun temeli olan optimal aktör sayısı açısından disiplinde birçok tartışmalar bulunmaktadır. Güç dengesinin sağlanması açısından minimum beş büyük aktörün şart olduğunu savunanlar mevcutken, iki aktörün (Koalisyon veya Devlet olarak) hakim olduğu bir sistemde dengenin daha kolay işleyeceğini düşünenler de bulunmaktadır.

Güç Dengesi teorisinin tanımlanmasında tarihsel açıdan da farklı betimlemeler yapılmıştır. 18. yüzyıl Avrupa’sından başlayarak güç dengesinin varlığı konusunda farklı dönemler yaşanmıştır. Avrupa Prensleri’nin arasındaki güçler dengesinden başlayan bu dönemsel açıklamalar, Birinci Dünya Savaşı sonrasında farklı bir şekil alırken, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, iki kutuplu bir sisteme dönüşmüştür. Günümüz için ise, global olarak bir *tek kutupluluk* veya bir *çok kutupluluk* söz eden birçok farklı bilim adamı bulunmaktadır. Varolan sistemin dönüşüp dönüşmeyeceği konusunda da tartışmalar bulunmaktadır. Francis Fukuyama, günümüz sistemini ‘Tarihin Sonu’ olarak niteleyip son evre olduğunu iddia ederken, başta Wallerstein, olmak üzere bu fikre katılmayan birçok bilim adamı bulunmaktadır¹⁵.

Güç dengesinin sağlanması konusunda dengeyi oluşturan Devletlerin güç oranlarının hangi ölçütler yoluyla tespit edileceği de teori ile ilgili önemli bir

¹⁴ Wagner, loc. cit.

¹⁵ Binnaz Toprak, “Huntington, Batı’nın Önyargılarını Yansıtıyor”, **Medeniyetler Çatışması**, Murat Yılmaz (edt.), Vadi Yayınları, Ankara, 2001 ,s. 390.

sorudur. Sayısal değer karşılaştırmalarının yanında kültürel ve tarihsel etkilerin, ele alınan denge unsurunu ne boyutta etkilediği cevap verilmesi gereken bir olgudur. Pozitivistler, sayısal ölçümlerin tek başına yeterli olduğunu savunsa da, sosyal olguların ilişkilerde etkili bir rol oynadığı, Dünya siyasetinin bir gerçeğidir¹⁶.

Güç dengesini sağlayan Devletler arasındaki rekabetin boyutu ve vazgeçilemez oluşu, Güç dengesinin devamı açısından çok önemlidir. Dolayısı ile, Güç dengesinin bozulması açısından, rekabetin çatışmaya dönüşümünün risk boyutu önemlidir. Halihazırda, Güç dengesi Teorisi'nin varlığı ve bozulmayı çatışma¹⁷ riskinin yüksek olmasına bağlıdır. Dengenin korunması, az maliyetli olduğu müddetçe denge korunacaktır¹⁸. Dengenin korunmasının maliyeti yükseldiğinde ise, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları gibi dengenin bozulduğu dönemler yaşanabilir.

Devletler arasındaki rekabet ve yarış, istikrarın korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Küresel ve bölgesel güçlerin rekabeti, sistem içindeki küçük Devletlerin bağımsızlığına katkıda bulunmaktadır¹⁹. Sistem içindeki bir Devletin elinde bulundurduğu kaynakların tamamının diğer bir Devletin tamamen kontrolü altına girmesini önlemek amacı ile diğer güçler müdahalede bulunur ve bu şekilde ortaya çıkan dengeden kaynak sahibi Devlet çıkar sağlar.

Güç Dengesi teorisinin açıklanmasında önemli olgulardan birisi de *istikrar* unsurudur. İstikrarın niteliklerinin ne olduğu ve nasıl elde edilebileceği konusunda çok farklı tanımlamalara rastlamak mümkündür. Bunlardan bazıları şunlardır:

¹⁶ Stern, op. cit., s. 286.

¹⁷ Çatışma, dengeyi bozmak anlamına gelmektedir.

¹⁸ Dorussen, op. cit., s. 7.

¹⁹ Wagner, loc. cit.

- Bazı yazarlar, güç dengesinin istikrar ve barışı beraber getirdiğini savunuyorlarsa da, birçok bilim adamı, istikrar ve barış arasında ayırma gitmektedir. Bir sonraki istikrar tanımımızda da bu ayırım vurgulanmaktadır²⁰.
- Aktörlerin²¹ bağımsızlığı ve varlıkları korunabiliyorsa, sistem istikrarlıdır. Sistem dahilinde savaşlar oluyorsa da, hiçbir aktör varlığını kaybetmiyorsa, sistemin istikrarı bozulmamaktadır²². Statükonun bozulmaması güç dengesinin işlerliği açısından yeterlidir.
- William Riker'a göre, sistem sıfır-toplamı olduğundan hiçbir zaman kalıcı bir istikrar mümkün değildir. Yazara göre, güç beraberinde gücü getirir ve güçlü olan aktör denge gözetmeden kendi gücünü artırma yoluna gider. Yine, Riker'a göre, bu sıfır-toplamı oyun bir kere oynanır²³.
- 'İstikrar' teriminin tanımlanması açısından, sistem istikrarı ve kaynak istikrarı arasında da ayırım yapmakta yarar vardır. Niou ve Ordeshook'un yaptığı ayırım açısından, kaynak istikrarı kaynakların dağılımının bozulmaması anlamına geliyor. Sistem istikrarı ise, sistem içinde varolan aktörlerin varlığının bozulmadan devam etmesi anlamına gelmektedir. Sistem istikrarının (Devletlerin varlıklarının ve bağımsızlığının devamı) sağlıklı olması amacı ile kaynak istikrarının bozulmasının normal bir davranış olduğu bazı bilim adamları tarafından vurgulanmaktadır²⁴. Hatta, bu tespite göre, sistem istikrarının varlığı zaman zaman kaynak istikrarının bozulmasına da bağlıdır. Kaynak istikrarının varlığı bu ayırma göre, sistem istikrarını otomatik olarak beraberinde getirecektir. Devletlerin kontrol altında tuttuğu kaynakların sabit olarak devam ettiği bu durumda, sistemin de dönüşüme uğramayacağı aşikardır. İki istikrar tanımı arasında ayırım yapılırsa da kaynak istikrarı ile sistem istikrarı arasında önemli bir organik bağın da varlığı

²⁰ Dina A. Zinnes, "An Analytical Study of the Balance of Power Theories", *Journal of Peace Research*, Volume 4, Issue 3, 1967, s. 272.

²¹ Aktörler olarak bahsedilen Devletlerdir. Teoride, realist bakış açısı var olduğundan Devlet dışı aktörler kast olunmamaktadır.

²² Wagner, op. cit., s. 549.

²³ William Riker; "The Theory of Political Coalitions", www.jstor.org, Yale University Press, 1962.

²⁴ M.S. Niou Emerson ve Peter C. Ordeshook, "A Theory of the Balance of Power in International Systems", *The Journal of Conflict Resolution*, Volume 30, Issue 4, s. 686.

yadsınamaz. Kaynak istikrarının aşırı derecede bozulmasının zaman içinde sistem istikrarının bozulmasına yol açacağı muhakkaktır.

- Inis Claude ve Organski'nin istikrar unsuru ile ilgili görüşleri ise benzerlik göstermektedir. Her ikisi de güçlerin eşit dağılımının istikrarın oluşumunda pozitif bir rol oynayacağını savunmaktadırlar. Bu eşit dağılım, Devletler arasında olabileceği gibi, Devletlerin oluşturduğu koalisyonlar arasında da gözlemlenebilir²⁵. Yalnız, burada Organski' nin koalisyonlar arasındaki eşit güç dağılımına Devletler arasındaki güç dağılımına göre daha çok vurgu yaptığının belirtilmesinde fayda vardır.

Güç dengesinin bozulmaya uğraması istikrarı zedeleyen bir unsurdur ve kimi zaman da çatışmaya yol açabilir. 'Çatışma', kavram olarak uluslararası ilişkinin bir şeklidir. Çatışma uluslararası ilişkilerde genel anlamda revizyonist politikaların bir tezahürüdür. Michael Haas'a göre, çatışma, varlığını korumak veya sistemin yapısını kendi yararına olacak biçimde değiştirmek amacına yönelik davranışların sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Lewis Coser de, buna benzer bir tanımlama yapmaktadır. Coser'a göre, çatışma herhangi bir kaynak üzerinde rakibi ortadan kaldırmayı, etkisiz hale getirmeyi veya ona zarar vermeyi amaçlayan eylemler manzumesidir²⁶. Özetle, çatışma olgusu kaynak paylaşım kavgasının bir sonucudur.

Emperyalist ve ulusçu politikalar çatışma ihtimalini artırmaktadırlar. Özellikle, bu iki ideolojinin birlikte görüldüğü zamanlarda çatışma riski daha da artış gösterirken, iki emperyalist gücün karşı karşıya kaldığı alanlarda bu risk maksimum düzeye ulaşmaktadır²⁷. İki emperyalist gücün çıkarlarının çatıştığı bölgelerdeki çatışma riski küresel düzeyde bir çatışma riskini de beraberinde getirmektedir. Küresel güçler, çatıştıkları bölgelerde kendi politikalarına paralel anlayış izleyen bölgesel güçler ile işbirliğine gider ve bölgesel ittifaklar oluşturma yolunu tercih ederler.

²⁵ Wagner, op. cit., s. 550.

²⁶ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler*, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 1997, s. 391.

²⁷ Ibid., s. 333.

Devletler arasındaki çatışma riskinin azalması, karşılıklı ticaretin ve ekonomik bağların güçlenmesi ile açıklanabilir²⁸. Ekonomik bağların artışı, Devletlerin içindeki Devlet-dışı aktörlerin de çatışma ihtimalinin aleyhine bir tavır sergilemelerini sağlamaktadır. Çatışma riskinin aleyhine çaba gösterenlerin artışı çatışmanın gerçekleşme olasılığını azaltmaktadır. Neoliberal bir yaklaşımla ekonomik faaliyetlerin ikili olarak artışı “Karşılıklı Bağımlılığı” güçlendiren bir faktör olmaktadır. Ekonomik ilişkilerin çatışma olasılığını azaltmasının bir nedeni de güçlü Devletlerin çatışmaya girmek yerine ticari yolla ilişkiye girdiği Devletin kaynakları üzerinde söz sahibi olabilmesidir²⁹.

1.1.2. Teorinin Çalışmaya Uygulanışı

Çalışmanın tamamında da vurgulanacağı gibi, Gürcistan, bölgedeki istikrar açısından kilit konumda bulunan bir coğrafya üzerine kurulmuş durumdadır. Kafkasya ve Hazar Petrollerinin kontrolünü ele geçirmenin en akılcı yolu, Gürcistan üzerinde tam bir hakimiyet sağlamak şeklinde değerlendirilebilir. Bu hakimiyeti sağlama arzusu hem bölge Devletlerinin, hem de ABD'nin stratejik çıkarları açısından hayati önem taşımaktadır. Özellikle, ABD ve Rusya Federasyonu arasında, Soğuk Savaş'a benzer bir rekabetin bölgedeki varlığı açık bir realitedir.

İki güçten birinin bölgede etkinliğini artırması, otomatik olarak diğerinin çıkarlarına zarar vermektedir. Sıfır-toplamlı görülen bu güç dengesinin Riker'ın yaptığı Güç Dengesi tanımına benzediği açıktır. Fakat, W.W. Kulski'nin tanımladığı Güç Dengesi de, çerçevenin içine Gürcistan'ın varlığı da girince, daha mantıklı gözükmemektedir:

“Güç Dengesi’ üç veya daha fazla güç arasında birinin herhangi diğerini baskı altına almasını önlemek amacı ile üçüncü Devletin kafasındaki manevradır. İlişkilerdeki asıl amaç da budur”³⁰.

²⁸ Dorussen, op cit, s. 443.

²⁹ Ibid., s. 447.

³⁰ Zinnes, op. cit., s. 274.

Güç Dengesinin bu tanımı dahilinde durum incelendiğinde, Devletlerin politikalarına yön veren asıl güdüleyici unsurun da şu olduğu tespit edilebilir; “Bir grup veya bir Devlet herhangi bir bölge veya Devlet üzerinde kontrolü tamamen ele geçirmemeli ve tek söz sahibi olmamalıdır”. Pratik olarak bakıldığında da, bu tespit kolayca teşhis edilebilir. Örneğin, Gürcistan’da yaşananlara bakıldığında, ABD veya Rusya Federasyonu’ndan herhangi birinin bölgedeki etkinliğini artırmak amacı ile yaptığı baskı veya yakınlaşma faaliyetine misilleme olarak hemen diğerinden de bir hamle gelmektedir. ABD, Pankisi Vadisi’nde var olduğu iddia edilen teröristleri bulmak amacı ile bölgeye asker yolladığında, Rusya Federasyonu yetkilileri de Güney Osetya yetkilileri aracılığı ile hemen bir açıklama yaparak, Gürcistan iktidarına bir tehditte bulunmuşlardır.

Sistem içindeki güçlerin dengeyi kendi lehlerine bozmak amacı ile iki temel stratejisi bulunmaktadır. Bunların birincisi, bölge üzerinde kendi gücünü artırmanın yollarını aramaktır. İkincisi ise, sistem içindeki diğer güçlü Devletlerin bölgedeki etkinliğini azaltmaktır³¹. Bu tespitten yola çıkarak durum incelendiğinde, sistem içindeki güçlü Devletlerin ortak bir hareket alanı oluşturması zordur. Buradaki asıl neden ise nisbi kazanç farklılığıdır. Ortak politikalar belirlemenin getireceği çıkarların paylaşımının oranı farklı olacağından ortak hareket edilememektedir.

Güç Dengesinin varlığının sistem içindeki Devletlerin bağımsızlıklarına katkıda bulunacağı varsayımı Gürcistan örneğinde de görülebilen bir olgudur. Bu çerçevede, güç dengesinin varlığı statükoya hizmet etmektedir³². ABD ve Rusya Federasyonu ve bu iki güçle ittifak halinde olan bölgesel güçlerin varlığı Gürcistan’ın bağımsız politikalar oluşturmasına katkıda bulunmuştur. Küresel ve bölgesel güçlerden herhangi biri Gürcistan dış politikasını baskı altına almaya çalıştığında diğer bir güçten tepki gelmekte ve bir denge politikası oluşmaktadır. Bu bağlamda, bölgede etkin olan güçlerden birinin tam olarak etki alanına girmesi önlenen Gürcistan, kendi çıkarlarına uygun politikaları oluştururken bu yolla diğer Devletten destek görmektedir. Bugün itibarıyla, Rusya Federasyonu’na olan

³¹ Emerson, op. cit., s. 697.

³² Zinnes, op. cit., s. 272.

ekonomik ve siyasi bağımlılığını azaltmaya çalışan Gürcü yönetimi, ABD ile olan ilişkilerini maksimum düzeye ulaştırma çabası içindedir³³. ABD'nin bölgedeki etkinliğinin artışı ile beraber Gürcistan üzerindeki dengenin ABD lehine bozulacağı görülmektedir. Bu şekilde, Gürcistan'ın bağımsızlığının da ABD lehine azalacağı varsayılabilir.

Pollard, yukarıda bahsedilen dengenin devamlılığı için, taraflar arasında tam bir eşitlik olması gerektiğini vurguluyor. Mali imkanlar, askeri kapasite ve siyasal güç açısından ABD, Rusya Federasyonu'ndan bugün itibarıyla maddesel olarak çok üstün gözüküyorsa da, Rusya Federasyonu da, bölgeye olan yakınlığı ve tarihsel bağları itibarıyla ABD ile güç dengesini sağlamayı başarabilmektedir³⁴. Ancak, her geçen gün, bölgedeki etkinliği zayıflayan Rusya Federasyonu'nun ABD'ne göre bölge politikalarını yönlendirebilme konusunda daha da güç kaybedeceği tezimizin temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, varolan güç dengesinin, ABD lehine bozularak Kafkasya'nın yeni etkin gücünün ABD olacağı muhtemeldir.

Güç Dengesi Teorisi açısından istikrarın devamı için, liderlerin varlıklarını koruyabilmeleri amacı ile üç adet seçenekleri bulunmaktadır:

"1-) Bir başka Devlete saldırarak, o bölgenin kaynaklarından faydalanmak.

Örnek: Irak'ın Kuveyt'i İşgali

2-) Bir koalisyona katılarak, koalisyon üyelerinin güçlerinden faydalanmak.

Morton Kaplan, bu strateji konusunda farklı bir yaklaşım ortaya koymaktadır. 'Böyle bir koalisyona veya süper güce sığınış, bir sonraki kurban olmayı kabul etmek anlamına gelmektedir'. Bağımlı bir varoluşun bağımsızlığı tehlikeye düşürerek uzun vadede varlığı da tehlikeye düşürebileceği buradaki temel öğedir;

3-) Varlığının devamı için, bazı kaynaklarını transfer etmeyi kabullenmek"³⁵.

³³ Henze, op. cit., s. 58.

³⁴ Ibid., s. 274.

³⁵ Emerson, op. cit., s. 690.

Gürcistan'ın bu açıdan yaşadıkları, ikinci ve üçüncü alternatifler çerçevesinde düşünülebilir. Bir yandan, kendi bağımsız varlığına tehdit olarak algıladığı Rusya Federasyonu'nun etki alanından kurtulmak amacı ile, ABD merkezli Batı'ya yakınlaşmaktadır, bir yandan da Batıdan bu konuda garanti alabilmek amacı ile bazı kaynaklarından vazgeçebilmektedir. Özetle, sistem istikrarı için Gürcistan, kaynak istikrarının kendi aleyhine bozulmasını kabullenmektedir.

Kaynak transferlerinin matematiksel olarak açıklanması amacı ile bir sayısal örnekleme yapılabilir; A, B ve C Devletlerinin, sırasıyla 140, 100, 60 gibi sayısal güçlere sahip oldukları varsayalım. A ve B Devletleri C Devleti'ne saldırma ve 60 sayısal güçlü Devletin kaynaklarını paylaşma konusunda niyetli olsunlar. C Devleti, bu durumda kaynaklarının tamamını kaybetmemek amacı ile kaynaklarının 20'sini A Devletine transfer eder ve A ile B arasında varolabilecek muhtemel bir birliği bozarak varlığını devam ettirir³⁶. A Devleti de hem gücünü artırır, hem de nisbi güç karşılaştırması açısından B'nin güçlenmesini önlemiş olur. Bu durumda, kaynak istikrarı bozularak sistem istikrarı sağlanmaktadır. Kaynakların dağılımında değişiklikler yaşansa da, her üç Devlet de varlıklarını ve bağımsızlıklarını korumayı başarmışlardır.

Güç Dengesinin tanımlanmasında sorulan sorulardan bir tanesi de optimal aktör sayısı ile ilgilidir. Gürcistan'daki güçler çatışması açısından Soğuk Savaşa benzer bir iki kutupluluktan bahsetmek zor olur. Rusya Federasyonu ve ABD güçler çatışması açısından en etkin iki Devlet olarak gözlemlenebilse de, zaman zaman bu ikisinden bağımsız politikalar izleyen Türkiye, İran, Ermenistan ve Azerbaycan gibi Devletler, saf bir iki kutuplu (bipolar) sistemin varlığını bozmaktadırlar. Bu bölge Devletlerinin politikaları, her ne kadar, ABD veya Rusya Federasyonu'nun politikalarına paralellik arz etse de, bu Devletlerin politikalarının tamamen bir Soğuk Savaş mantığı ile blok politikası şeklinde olduğu

³⁶ Ibid., s. 692.

söylenemez³⁷. Bu bölge Devletleri, politikalarının şekillenmesinde çoğu zaman kendi özel çıkarlarını göz önünde bulundurarak hareket etmektedirler.

‘Çatışma’ kavramını açıklarken değinilen emperyalizm ve ulusçuluk anlayışlarının çatışmayı artırma olasılığı Gürcistan’da açıkça görülmüştür. Detaylı bir şekilde anlatılacak olan Zviad Gamsakhurdia döneminde aşırı ulusçu bir yönetim anlayışı Gürcistan’a hakim olmuş ve ülke içindeki çatışmayı had safhalara ulaştırmıştır. Bölgede emperyalist eğilimlerini uygulamak amacıyla varlık oluşturan ABD ve Rusya Federasyonu da sahneye dahil olduğunda çatışmanın bir bölgesel ve küresel ‘Güçler Çatışması’ haline gelmesi tabiidir. Ayrıca, çatışma nedenlerinden birisi olarak sayılan farklı değerlere sahip olma durumunun da bu iki güç arasında varlığı bilinmektedir³⁸.

Soğuk Savaş döneminin iki süper gücünün ve bölgesel güçlerin devreye girmesiyle bölgedeki rekabet artarken, bu rekabet savaş türü bir çatışmaya dönüşmemiştir. Çatışma türlerinden oyun türü çatışma olarak tanımlandırılan tür Gürcistan’daki çatışma durumuna en uygun sınıflandırma olarak nitelendirilebilir. Oyun türü çatışmalarda, oyuncu olarak tanımlanabilecek aktörler, kendileri açısından en rasyonel tercihi yapmayı arzularlar ve karşısındakilerin hareketlerini tahmin etmeye çalışarak bir adım önde olmaya uğraşırlar³⁹. Gürcistan merkezli olarak Transkafkasya genelindeki güç çatışmasında tarafların bu tür siyasi hareketlerine rastlanmaktadır. Bu çatışma türü *Satranç* oyunundaki hamlelerin bir izdüşümü olarak görülebilir. Satranç oyunundaki genel prensip de çalışmamızdaki örneğe uygun olarak karşıdaki aktörün hamlesini önceden tespit ederek, o hamleye uygun tedbirleri almaktır. Bu tedbiri doğru tespit ederek uygulayabilen oyuncu hep bir adım önde olmaktadır.

³⁷ Riker, loc. cit.

³⁸ Emerson, loc. cit.

³⁹ Arı,op. cit., s. 397.

1.2. Gürcistan'ın Coğrafi Tanımı

Kafkasya'nın genelinde modern, demokratik bir Devlet anlayışının yokluğu bilinmektedir. Güney Kafkasya'da Devlet geleneği Kuzeye göre biraz daha eski olmasına rağmen yine de yerleşik bir Devlet anlayışından bahsedilemez. Kafkasya genel olarak Balkanlaşmış bir bölge sayılabilir. Bölgede, toprak kavgaları ve sınır sorunları devam etmektedir. Ayrıca, bölge insanı açısından toprak çok önemli bir olgudur. Bu nedenle, sınır problemleri çok yoğun yaşanmaktadır⁴⁰. Sınır problemleri, Transkafkasya'da bulunan üç bağımsız Devletin içlerinde ve birbirleri arasında görülmektedir. Gürcistan içindeki azınlık kavgaları ve Azerbaycan-Ermenistan arasındaki çatışmalar bu tespitlere örnek olarak gösterilebilir⁴¹.

Coğrafi alan olarak Kafkaslar, Dünyanın en önemli tarihi, kültürel ve etnografik bölgelerinden biridir. 440.700 km²'lik Kafkasya alanı, Kafkas Dağları ile keskin olarak ikiye bölünmüş vaziyettedir. Bu ikiye bölünmüşlük, coğrafi açıdan tam bir bölünme arz etse de, kültürel ve etnik açıdan bağları koparabilmiş değildir. Bu yüzden de bölgenin hem kuzeyi hem de güneyi çok kültürlü ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Yine bu nedenle bölgeyi "Dillerin Dağları" olarak tanımlayan bilim adamları bulunmaktadır⁴².

Kafkasya'da, Gürcistan coğrafi konumu, Azerbaycan ekonomik potansiyeli, doğal zenginlikleri ve nüfusunun büyüklüğü, Ermenistan ise Rusya ile sağladığı askeri işbirliği sebebiyle ayrı ayrı stratejik önem arz etmektedir. Azerbaycan ve Ermenistan'dan farklı olarak Gürcistan'ın Karadeniz'e olan kıyısı da bu Devletin coğrafi önemini bir kat daha artırmaktadır⁴³.

Gürcistan topraklarının % 54 civarındaki bir bölümü dağlardan, % 33'ü tepeler ve platolardan, yalnızca % 13'lük bir kısmı ise düz alan ve vadilerden oluşmaktadır. Bu farklılık bölgeler arasında iklimsel ve ekonomik farklılıkları da beraberinde getirmektedir. Düz arazilerden oluşan ve ılıman iklimi ile dikkat çeken

⁴⁰ Alexander Rondeli, "Security Threats in the Caucasus: Georgia's View", *Perceptions*, June-August 1998, Volume 3, Number 2, s. 45.

⁴¹ Dağlık Karabağ, Abhazya ve Osetya Sorunları örnek teşkil etmektedir.

⁴² Rauf A. Guseynov; "Ethnic Situation in the Caucasus", *Perceptions*, September-November 1996, Volume 4, Number 3, s. 121.

⁴³ Oğan, op. cit., s. 28.

Karadeniz kıyıları hem ekonomik hem de demografik açıdan diğer bölgelere göre daha gelişmiş bir durumdadır⁴⁴. Bu gelişmişlik, bölgeye olan ilgiyi de artıran bir boyut kazanmaktadır. Gürcistan'ın Karadeniz'e olan kıyıları bu açıdan taşıdığı stratejik önemin yanında ekonomik açıdan da önemli bir yer edinmiştir.

Tarih boyunca Güney Kafkasya olarak da tanımlanan Transkafkasya halkları Devlet kültürüne sahip ve bağımsızlıklarını ele geçirmiş gruplar olarak kuzeydekilere oranla daha köklü bir yönetim anlayışına sahip olmuşlardır. Bugün itibarıyla da bağımsızlığını kazanmış Devletler olarak karşımıza Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan Cumhuriyetleri çıkmaktadır. Kafkas halk ve topluluklarının diğerleri ise Rusya Federasyonu'nun hakimiyetinde olan topraklarda yaşamaktadırlar.

1.2.1. Bölgenin Coğrafi Kapsamı

Kafkasya, eski Dünyanın (Asya-Avrupa-Afrika) içerisine sokulmuş 5.000 km uzunluğunda ve birbirine bağlı iç denizlerin meydana getirdiği geniş bir su yolunun doğu ucundadır. Tarih öncesi devirlerde, kıyıları medeniyetin mimarları sayılacak kavim ve topluluklarca iskan edilmiş olan bu su yolu, Akdeniz, Ege, Marmara, Boğazlar, Karadeniz ve Azak Denizi'nden ibarettir. Kafkasya, aynı zamanda Hazar Denizi ve Asya'nın merkezi ile de bağlantılıdır⁴⁵.

Avrasya'nın birleştiği nokta olarak değerlendirilebilecek olan Kafkas topraklarında, Gürcistan coğrafyasının özel bir önemi bulunmaktadır. Karadeniz'e olan kıyısı ve hem ekonomik hem de askeri açıdan önem arz eden limanlara sahip oluşu, Gürcistan'ı bölgenin en stratejik noktasına taşımaktadır.

⁴⁴ David Marshall Long, **Gürcüler**, Ceylan yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 20.

⁴⁵ Sönmez Can, "Jeopolitik Açısından Kafkasya", **Avrasya Dosyası**, Kış 2001, Cilt 6, sayı 4, Ankara, 2001, s. 209.

1.2.2. Bölgenin Stratejik Önemi

Doğal zenginlikleri, savunmaya müsait coğrafi yapısı ve Avrupa ile Asya arasında önemli bir koridor olma özelliğine sahip yerleşimi ile Kafkaslar, yüzyıllardır büyük güçlerin ilgisini çekmiştir. Genellikle küçük gruplar ve kabile sayılabilecek ailesel yönetimlere dayanan bölgedeki idare anlayışı 4 yüzyıldan bu yana bu büyük güçlerin etkisi ile kimi zamanlarda bölgeyi kaosa sürükleyen bir etken de olmuştur⁴⁶.

Coğrafi konum itibarıyla, hem askeri⁴⁷ hem de ekonomik açıdan çok önemli olan Transkafkasya'nın en önemli bölgesi de birçok stratejiste göre Gürcistan'dır. Örneğin, Brezinski'ye göre Gürcistan, bölgesinde bir *Jeopolitik Mihverdir*⁴⁸. Gürcistan hem ekonomik hem de stratejik açıdan Orta Asya ve Kafkasya'ya dolayısıyla Hazar'a açılan kapıdır. Karadeniz'e kıyısı olması ve Batum, Supsa gibi önemli limanlara sahip olması bu konumunu daha da güçlendirmektedir. Benzetmemiz doğru olursa, bazı stratejistlerin iddia ettiği gibi nasıl Filistin İsrail'in yayılması için bir kırılma noktası ise Gürcistan da Kafkasya ve Orta Asya açısından benzer bir konumdur⁴⁹. Gürcistan üzerinde hakim olan gücün Orta Asya ve Kafkasya üzerinde de önemli bir stratejik avantaj elde edeceği muhakkaktır. Çalışmamızda, Gürcistan'ı ele alarak bu bölgedeki güç mücadelesini derinlemesine irdelememizin nedeni de Gürcistan'ın bu stratejik öneminden kaynaklanmaktadır.

Gürcistan, Dünya Devletleri açısından Kafkaslara ve Orta Asya'ya açılan bir kapı iken, Kafkasya ve Orta Asya'da mukim Devletler açısından da Rus toprakları dışında Karadeniz'e açılacak tek yoldur⁵⁰.

Gürcistan'ın stratejik öneminin temelinde üç dikkat çekici gerçeklik bulunmaktadır. Birincisi, bölgenin zengin petrol rezervleri ve bu rezervlerin

⁴⁶ Gela Charkviani, "Georgia, The Transcaucasus and the Beyond", *Perceptions*, September-November 1996, Vol. 1, No. 3, s. 36.

⁴⁷ Rusya ve Türkiye açısından bölgenin askeri önemini detaylı incelemek amacıyla bkz. Sönmez CAN "Jeopolitik Açından Kafkasya", *Avrasya Dosyası*, Kış 2001, Cilt 6, Sayı 4.

⁴⁸ www.xeberanalitik.com/yazarlar/bahadirturk/28032002.htm.

⁴⁹ 'Aytunç Altındal', *Star Tv*, Ceviz Kabuğu Programı, 19/03/2004

⁵⁰ http://ari-tr.org/RAPORLAR/2000_UKRAYNA.htm.

üzerinde söz sahibi olabilmenin getireceği avantajdır. İkincisi, bölgenin Avrupa ve Asya kıtalarını birbirine bağlayan bir transit koridor oluşturmasıdır. Bölge, bu koridor olma özelliği ile hem ulaşım açısından hem de güvenlik açısından önem arz etmektedir. Üçüncü olarak da bölge özellikle Rusya'nın güvenliği açısından hayati bir öneme sahiptir⁵¹.

Petrol yolları açısından da bölgenin önemli bir konuma sahip olduğu kolayca dile getirilebilecek bir olgudur. Dünyadaki ekonomik büyüme ve buna bağlı olarak petrole olan ihtiyacın günden güne artışı, Hazar Petrolleri'nin stratejik ve ekonomik değerini ön plana çıkarmaktadır. Ortadoğu'dan sonra Dünyanın en büyük ikinci petrol rezervlerine sahip olan bölgenin petrolünde henüz Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) gibi bir ürün kartelinin de denetim varlığının olmayışı, bölge kaynaklarının kontrol altına alınmasını büyük güçler açısından daha da cazip hale getirmektedir. OPEC türünden bir kartelin denetiminin bölgede varolmayışı, bölgedeki petroller üzerindeki hakimiyetin tamamen güç ve çıkar dayalı bir karşılıklı ilişkiler yumağına bağlı olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, Dünya petrol fiyatları açısından bu bölgedeki kaynakların önemli bir yeri bulunmaktadır⁵². Bölge petrolünü denetimi altına alan güç, Dünya genelindeki petrol fiyatları konusunda da söz sahibi olacaktır. Hazar petrollerinin taşınabilmesi ve Batı Dünyasına ulaştırılabilmesi açısından Gürcistan merkezli olarak Kafkas topraklarının önemli bir koridor oluşturduğu şüphesizdir. Bu petrol yollarının güvenliği ve bölge Devletlerinin istikrarı da tüm Dünya için bu nedenle önemli hale gelmektedir. Başta, ABD olmak üzere tüm Dünya Devletlerinin bölgeye olan ilgisi bu olgu ile de açıklanabilmektedir.

Bölge petrolünün taşınması açısından tüm bölge Devletlerinin farklı hedef ve planları bulunmaktadır. Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı projesi bölge petrollerinin taşınması açısından gündemdeki en geçerli projedir. 'Yüzyılım Kontrati' olarak adlandırılan anlaşmanın ortaya çıkardığı bu projenin, Türkiye açısından hem ekonomik, hem de siyasi yönleriyle çok önemli sonuçlar doğuracağı

⁵¹ Rondeli, op. cit., s. 47.

⁵² Gareth M. Winrow, "Türkiye'nin Orta Asya ve Trans-Kafkasya Politikası", **Türkiye'nin Yeni Dünyası**, Alan Makovsky ve Sabri Sayarı (edt.), Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2002, ss. 166-168.

açıktır⁵³. Rusya Federasyonu'nun yoğun muhalefetine rağmen ABD'nin destekleri ile beraber projenin hayata geçecek olması, Rusya'nın bölge kaynakları üzerindeki denetiminde bir adım daha geri gittiğinin göstergesidir. Türkiye-Gürcistan ilişkileri incelenirken, projenin önemi ve bu proje ile ilgili yaşananlar daha detaylı olarak anlatılacaktır.

Gürcistan'ın coğrafi konumu, Rusya Federasyonu'nun güvenliği açısından da büyük bir önem teşkil etmektedir. Halihazırda, Kuzey Kafkasya'da problemler yaşayan Rusya Federasyonu⁵⁴, Gürcistan'ı Batının hamiliğine terk ederse genişlemek bir yana bölgede varolan toprak ve nüfuz hakimiyetini dahi tehlikeye atmış olacaktır. Batı politikaları çerçevesinde hareket eden Türkiye ile beraber bir de bölgede Gürcistan ve onun ardından Azerbaycan'ın varolması, Rusya Federasyonu'nu bölgede siyasi etki alanı açısından çok zor duruma düşürecek⁵⁵. ABD'nin bölgedeki önemli stratejik hedeflerinden biri de zaten budur. Bunu engellemek amacı ile, Rusya Federasyonu, her geçen gün bölgede daha etkin olmanın yollarını aramaktadır. Rusya Federasyonu, bu hedeflerini yerine getiremezse, Soğuk Savaş döneminin "çevreleme" (containment) politikası Rusya Federasyonu üzerinde böylece iyice daralacak ve Rusya'yı küçük bir coğrafyaya adeta hapsedmesi söz konusu olacaktır⁵⁶.

1.3. Gürcistan'ın kısa tarihçesi

Kafkasya'ya ilgisi 16. yüzyıldan itibaren yoğunlaşan Çarlık Rusyası'nın 1783 yılında vassalı olmayı kabul etmek zorunda kalan, 1801 yılında doğrudan Çarlık Rusyası'na bağlı bir eyalet olan ve 1936 yılında da bir Sovyet Cumhuriyeti haline gelen Gürcistan, yaklaşık 200 yıl süren Rus egemenliğinden sonra SSCB'nin dağılmasıyla 1991 yılında bağımsız bir cumhuriyet olmuştur.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Çeçenistan ve Dağıstan'daki bağımsızlık talepleri gibi

⁵⁵ *Kafkasya İstikrar Paketi projesi*, bu çerçevede Rusya Federasyonu tarafından Soğuk Savaş döneminin *Containment (Çevreleme)* politikasının devamı olarak gözlemlenmektedir. Bu politika, Soğuk Savaş döneminde ABD'nin SSCB'nin başta komşuları olmak üzere çevresindeki Devletlerin ABD eksenine çekilerek SSCB'nin etki alanının daraltılması temelinde bir politikadır.

⁵⁶ Charkviani, op. cit., s. 57.

Gürcistan'ın bağımsızlığının ardından, Zviad Gamsakhurdia ilk Devlet Başkanı olarak seçilmiştir. 1992 yılında Eduard Şevardnadze'nin iktidara gelmesiyle beraber Gürcistan'da Şevardnadze dönemi başlamış ve bu, iki seçim döneminin ardından yakın tarihe kadar devam etmiştir⁵⁷. 2003 yılı sonunda görevinden ayrılan Şevardnadze'nin yerine Batı ile olan yakın ilişkileri ile tanınan Mihail Saakaşvili gelmiştir ve Gürcistan'da bir yeni dönem daha başlamıştır.

1.3.1. Rus İşgali Öncesi

Gürcü tarihçiler, Osmanlı İmparatorluğu'nu her zaman topraklarını zorla ellerinden alan yağmacılar olarak tanımlamışlardır. Rusya'nın tam olarak bölgeyi işgalinin öncesinde Gürcüler, bölgede etkin iki Müslüman güç olan İran ve Osmanlı İmparatorluğu'nun⁵⁸ baskılarından kurtulmanın yolunun dindaşları Ruslar ile işbirliği yapmaktan geçtiğini düşünüyorlardı. Bugün de mirasçılarının etkin olduğu bölgedeki üç güçten o gün için Gürcistan açısından yakın olunması gereken güç, Çarlık Rusyası idi. Bugün ise yaklaşık iki asırlık bir Rus hakimiyetinin ardından dengeler değişmiş gözükmektedir.

4. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar sadece Hıristiyan olan Gürcülerin bir bölümü 17. yüzyılda Müslüman olmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun devşirme politikası çerçevesinde devşirilen Gürcüler, bugün itibarıyla Gürcü kökenli olarak adlandırılan Türk vatandaşlarının bazılarının da ataları olmuşlardır⁵⁹.

Gürcüler, 19. ve 20. yüzyıllarda yapılan hemen hemen tüm Osmanlı-Rus savaşlarında Rusların yanında yer almışlardır ve Osmanlı İmparatorluğu'na karşı mücadele etmişlerdir⁶⁰. Bu mücadele ve Türk düşmanlığı SSCB döneminde Gürcistan'da köruklenmiştir ve hatta Türkiye'nin acımasızca Gürcü topraklarını işgal ederek Gürcü soyundan gelenleri⁶¹ ikiye böldüğü dahi vurgulanmıştır.

⁵⁷ Hasan Kanbolat; "Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya'daki Askeri Varlığı ve Gürcistan Boyutu", *Stratejik Analiz*, sayı 3, Temmuz 2000, s. 43.

⁵⁸ Kendi deyimleri ile Sultan ve Şah'ın

⁵⁹ Long, loc. cit.

⁶⁰ www.kafkas.org.tr/bgkafkas.

⁶¹ Tüm Karadenizliler bu belgelerde Gürcü kökenli olarak nitelendiriliyorlar.

1.3.2. Çarlık Rusyası Dönemi

Gürcistan, bölgedeki stratejik önemi itibarıyla 17. yüzyıldan itibaren bölgedeki büyük güçlerin kontrol altında tutmak istediği bir coğrafyadır. 18. yüzyıldan itibaren bölgede başlayan Osmanlı-Rus Savaşları'nda dinsel birliğin de etkisi ile Gürcü yöneticiler genelde Çarlık Rusyası'nın yanında yer almışlardır. Gürcülerin Çarlık Rusyası'na verdiği destek, Osmanlı İmparatorluğu'nun kaybettiği savaşlarda önemli bir etken olmuştur. Ancak, Gürcü liderler Ruslardan da bekledikleri desteği bulamamışlardır. Çarlık Rusyası, Gürcistan'ı hakimiyeti altına almıştır ve bölgenin bağımsızlığını gün geçtikçe azaltarak bölgenin yönetimini merkezi yönetime bağlamıştır⁶².

Çarlık Rusyası, İran ile imzaladığı 1813 tarihli Gülistan ve 1828 tarihli Türkmençay Antlaşmaları ile Aras Nehri'ne kadar Güney Kafkasya'yı ele geçirmiş, 1829 tarihli Edirne Antlaşması ile de bu bölgedeki üstünlüğünü Osmanlı Devleti'ne tasdik ettirmiştir. Kafkasya, 1917 yılına kadar merkezden belirlenen Genel Valiler aracılığı ile yönetilmiştir. 1917 yılında Bolşevik ihtilali ile beraber Çarlık Rusyası'nın çözülmesi ile Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan *Güney Kafkasya Cumhuriyeti*'ni kurmuşlardır. Üç ay kadar süren bu oluşumun ardından her üç Devlet de bağımsızlığını ilan ederek ayrı ayrı bağımsız Cumhuriyetler haline gelmişlerdir. Bu süreç, 1921 yılına değin devam etmiştir⁶³.

1.3.3. SSCB Dönemi

Üç bağımsız Transkafkasya Cumhuriyeti de 1920-1921 yıllarında Sovyet Rusyası'nın işgaline maruz kalmışlardır. 1936 yılına değin, Güney Kafkasya Sovyet Federasyonu çatısı altında varlıklarını sürdüren üç Cumhuriyet, 1936 yılında ayrı ayrı Federe Sovyet Cumhuriyeti statüsü ile SSCB'ne bağlanmıştır⁶⁴.

⁶² Niko Berdzenişvili ve Sinan Canaşia, *Gürcistan Tarihi*, Sorun Yay., 1997, İstanbul, Çev: Hayri Hayrioğlu, s. 283.

⁶³ Kanbolat, op. cit., s. 42.

⁶⁴ Ibid.

SSCB döneminde Gürcistan, Moskova ile ilişkileri en iyi düzeyde olan Sovyet Cumhuriyetleri'nden biriydi. Stalin başta olmak üzere Gürcü kökenli birçok kişi, merkezi yönetimde de söz sahibi olmuşlardı. Ekonomik gelişim ve sanayileşme, Gürcistan'da hissedebilir derecede diğer Sovyet Cumhuriyetlerinden üstün olmuştu. Gürcistan, ayrıca tarımsal açıdan zengin oluşuyla da beraber iyi bir ekonomik durum içinde varlığını devam ettirmişti⁶⁵. Ancak, bu ekonomik zenginlik tamamen Moskova'nın gücüne ve desteğine bağlıydı. Bağımsızlık sonrasında Gürcistan'ın içine düştüğü ekonomik sıkıntının nedeni de bu ekonomik bağımlılıktan kaynaklanmakta idi.

1.3.4. 1990 Sonrası

SSCB'nde ilk bağımsızlık hareketleri, Baltık Devletleri ile birlikte Gürcistan'da başlamıştır. 9 Nisan 1989 tarihinde Tiflis'te bağımsızlık isteyenlerin üzerine tankları süren Rus birlikleri 21 kişiyi öldürmüştür. Bu olay bağımsızlık ateşinin yanması anlamına gelmekte idi. 31 Mart 1991 tarihinde yapılan referandumda halk yüzde 98 oranında ezici bir çoğunluk ile 1918'deki Gürcistan Cumhuriyeti'nin tekrar oluşturulmasını istemiştir⁶⁶. Bu referandum sonuçlarına istinaden Devlet Başkanı Zviad Gamsakhurdia tarafından 9 Nisan 1991 tarihinde parlamentoya bağımsızlık deklarasyonu sunulmuş ve kabul edilmiştir.

1.3.4.1. Gamsakhurdia Dönemi

Gürcistan'da 1988 yılı sonlarından itibaren milliyetçi ayaklanmalar ve gösteriler ivme kazanmıştır. Bu gösterilere karşı Moskova yönetiminin ve Komünist Gürcistan liderliğinin sert tepkiler ortaya koyması, milliyetçi akımları daha da artırmış ve Gürcistan'daki iktidar da Gürcü milliyetçilerinin eline geçmiştir⁶⁷. 14 Kasım 1990 tarihinde Gürcistan'da yapılan Parlamento seçimlerini

⁶⁵ Shireen T.Hunter, **The Transcaucasus: Transition, Nation Building and Conflict**, CSIS, Washington D.C., 1999, s.113.

⁶⁶ Suzanne Goldenberg, **Pride of Small Nations**, Zed Books, New Jersey, 1994, s. 102.

⁶⁷ Hunter, op. cit., s.116.

muhalefette bulunan Yuvarlak Masa Partisi⁶⁸ kazanmıştır ve bir ay içinde kurulan hükümet, parlamentodan onay almıştır. Gürcistan'da kurulan bu ilk post-komunist yönetimin başında partinin lideri Zviad Gamsakhurdia vardı⁶⁹. Gamsakhurdia yönetiminin dayandığı ilke, eski yönetimi devri-sabık ilan etmek temelinde idi. Bu ilke çerçevesinde yeni hükümet ülkedeki tüm üst düzey yöneticileri değiştirmiş ve Devlet yönetimi konusunda tecrübesiz kişilere Devlet idaresi emanet edilmiştir. Ayrıca, % 90'lara varan bir evet oyunun çıktığı referandumun ardından, 31 Mart 1991 tarihinde ilan edilen bağımsızlık, yeni yönetime meşruiyet açısından önemli bir destek oluşturmuştur. Ancak, icra edilen politikaların yanlışlıkları, yönetimi yine de zor duruma sokmuştur⁷⁰. Diktatöryal uygulamalar ve kötü ekonomik durum, ülkeyi kaosa götürmüştür. Vatandaşların güvenliği en üst seviyede tehdit altına girmiş ve etnik çatışmalar şehir merkezlerine kadar sıçramıştır. Bağımsızlıklarını elde etmelerinin ardından önemli sıkıntılarla karşı karşıya kalan eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin en kötü durumda olanı Gürcistan olmuştur.

Özetle, Gamsakhurdia'nın Gürcü milliyetçiliğine dayalı iktidarı ülkede siyasi ve ekonomik istikrarı sağlayamamıştır. Bağımsızlık ilanının hemen ardından Mayıs ayında halkın % 86,5 oyu ile Gürcistan Devlet Başkanlığı'na seçilen Zviad Gamsakhurdia, muhalefete bağlı birliklerin parlamentoyu kuşatması üzerine 6 Ocak 1992 tarihinde ülkeyi ailesi ile birlikte terk etmek zorunda kalmıştır⁷¹. 7 ay gibi kısa bir sürede sona eren bu yönetim, ülkenin nasıl bir zorluk içinde olduğunun da kanıtı olmuştur. Ayrıca, Gamsakhurdia'nın aşırı milliyetçi yönetim anlayışı, Gürcistan içindeki etnik çatışmaların şiddetlenmesinin de en önemli sebebi olarak, bugüne değin çözülemeyen sorunların oluşmasına neden olmuştur⁷².

Bağımsızlığın ardından daha bir yıl geçmeden Eduard Şevardnadze'nin 7 Mart 1992 tarihinde Gürcistan'a dönmesi ve Devlet Konseyi tarafından ülkeyi seçime

⁶⁸ İsmi geçen parti, milliyetçi grupların ortak oluşturduğu bir koalisyon benzeri ittifak grubudur.

⁶⁹ www.da.com.tr/DaStore/Sayi03/turkce/k8.htm.

⁷⁰ Charkviani, op. cit., s. 38.

⁷¹ Fahrettin Çiloğlu, *Rusya Federasyonu'nda ve Transkafkasya'da Etnik Çatışmalar*, Sinatle Yay., İstanbul, 1998, s. 181.

⁷² Ibid.

götürmek konusunda görevlendirilmesi istikrarsız ortamın en önemli kanıtı olarak Gürcistan tarihine geçmiştir⁷³.

1.3.4.2. Şevardnadze Dönemi

7 Mart 1992 tarihinde Gürcistan'a dönen Eduard Şevardnadze, Devlet Konseyi'nin kendisine verdiği ülkeyi seçime götürme görevini yerine getirmiş ve 11 Ekim 1992 tarihinde yapılan seçimlerde oyların % 96'sını alarak Gürcistan'ın yeni Devlet ve Parlamento başkanı olmuştur. 1995 yılında ise resmen Cumhurbaşkanı sıfatına sahip olmuştur. Eduard Şevardnadze, 1972-1985 yılları arasında da Moskova'nın bölgedeki temsilcisi olarak Gürcistan Sovyet Cumhuriyeti'ne başkanlık yapmıştır⁷⁴.

Eduard Şevardnadze'nin Gürcistan yönetimini ele geçirmesinde, Rusya Federasyonu ve Batı Devletleri ortak bir tavır içine girmiştir. Aşırı milliyetçi bir iktidar anlayışının yerine mutedil ve soğukkanlı bir diplomasiyi uygulamaya koyacağı varsayılan Şevardnadze, hem Batıdan hem de Rusya Federasyonu'ndan destek görerek Gürcistan'a dönmüştür⁷⁵.

Şevardnadze'nin tekrar bu kez bağımsız Gürcistan Cumhuriyeti'nin Devlet Başkanı sıfatıyla iktidara gelmesinden sonra, Ekim 1992'de yapılan seçimlerle Gürcistan'da Hükümet de Devlet Başkanlığı'na paralel olarak kurulmuştur. Hükümetin kuruluşunun ardından ilk önlem olarak şartların izin verdiği ölçüde ekonomik reformlar gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Sokak kavgalarına ve etnik çatışmalara son verilerek gerilla grupları dağıtılmış ve sivillerin güvenlik kaygıları azaltılabılmıştır⁷⁶. Şevardnadze döneminde, Gürcistan'ın dış politikası genel olarak Batı ile azami ölçüde bütünleşme çizgisinde şekillenmiştir. Şevardnadze, diplomatik çabaları ve Devlet tecrübesi ile Gürcistan'ı dış politikada akılcı yollar

⁷³ Zviad Gamsakhurdia, ilk önce Ermenistan'a daha sonra da Çeçen cumhuriyeti'ne iltica etmiştir. Bir süre sonra Gürcistan'a dönen ve taraftarlarının direnişlerine destek olan Gamsakhurdia, daha sonra bir suikasta kurban giderek ölmüştür.

⁷⁴ Goldenberg, op. cit., s. 103.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Charkviani, op. cit., s. 42.

izleyebilen bir noktaya taşımıştır. Batı ile ilişkilerini maksimum düzeyde tutmaya gayret eden Şevardnadze, Rusya Federasyonu'nu ve Rus dış politika esaslarını çok iyi tanıyan bir kişidir. Bu nedenle, Batıyla olan ilişkilerini düzenlerken önemli bir de denge unsuru gözetmiştir. 9 Nisan 2000 tarihinde yapılan Devlet Başkanlığı seçimini tekrar kazanan Şevardnadze, aynı temele dayalı politikasını görevden ayrılana kadar sürdürmüştür⁷⁷.

Gürcistan'da Şevardnadze, Azerbaycan'da ise Aliyev, Rusya'nın destekleri ile aşırı milliyetçi seleflerinin yerine getirilmiştir. Bu iki tecrübeli politikacı bölge Devletleri ile karşılıklı çıkar esasına dayalı ilişkiler tesis etmişlerdir. Bu davranış biçimi, Rusya Federasyonu'nun çıkarlarına tam anlamı ile hizmet etmemiştir ve hatta kimi zaman Rus çıkarlarının tam aksine bir seyir oluşturmuştur. Bazen, bu seyir, Rusya Federasyonu'nu Şevardnadze'ye suikast düzenlemeye destek verme noktasına kadar götürmüştür. Ağustos 1995'te Şevardnadze'ye düzenlenen suikastta, Gürcistan'ın o dönemdeki İçişleri Bakanı Georgadze'nin rolü olduğu anlaşılmış ve bunun ardından Georgadze, Moskova'ya gitmek zorunda kalmıştır⁷⁸.

Ayrıca, bir başka iddiaya göre, Rus politikacılar Şevardnadze'nin ardından Gürcistan Devlet Başkanlığı'na Gürcistan'ın eski İstihbarat Teşkilatı Başkanı İgor Georgidze'yi getirmeyi planlamıştır⁷⁹. Ancak, 2003 yılının sonunda kadife bir darbe ile Mihail Saakaşvili'nin iktidarı ele geçirmesi Rusya'nın bir alanda daha bölge üstünlüğünü Batıya bıraktığının göstergesi olmuştur.

⁷⁷ Çiloğlu, op. cit., s. 185.

⁷⁸ Henze, op. cit., s. 63.

⁷⁹ Zaman; 27/07/2000 "Ateş Hattındaki Gürcistan" Yazı Dizisi.

İKİNCİ BÖLÜM

II. GÜRCİSTAN VE TRANSKAFKASYA

2.1. Gürcistan'ın Siyasal ve Sosyal Yapısı

Gürcistan, siyasal yapısı itibarıyla Orta Asya ve Kafkasya'daki yeni bağımsızlığını kazanmış diğer Devletler gibi önemli bir yönetim zafiyeti içerisinde olmuştur. Bağımsız yönetim anlayışının zayıflığı Gürcistan'ı güvenlik sorunlarına karşı da hassas hale getirmiştir⁸⁰. Bugüne kadar, Gürcistan'da devamlı bir yönetim anlayışının ve istikrarlı bir dış politika kültürünün oluşmaması da bu nedenle açıklanabilir. SSCB'nden ayrılarak bağımsızlığını kazanmış Devletlerde yönetim kültürünün yerleşmemiş olmasının en önemli nedeni SSCB döneminde uygulanan emperyalist politikaların biçimidir. Birçok emperyalist Devlet, kolonilerinde Devlet yönetme kültürünü yavaş da olsa oluşturmuşlardır. Örneğin, Britanya Krallığı Hindistan'ı terk ettiğinde geride hem sistem olarak, hem de yetişmiş insan bakımından kendi kendini yönetebilecek bir Devlet kültürü oluşmuş durumdaydı. SSCB'den ayrılan Devletlerde ise bu yönetim anlayışı oluşmamıştır⁸¹. Yönetim anlayışının eksikliği bu Devletlerin kendi kendilerine bir yönetim geleneği oluşturmalarını zorunlu kılmıştır. Bu geleneğin oluşturulması uzun zaman alacak bir periyottur ve bugün itibarıyla da tam olarak sonuçlanmamıştır.

Gürcistan içinde siyasi istikrar açısından olumsuz bir durum vardır. Hem iç unsurlar, hem de dış unsurlardan kaynaklanan bir iktidar mücadelesi yaşanmaktadır. Devamlı değişen ve görevden alınan hükümetler ile bakanlar bulunmaktadır. Kasım 2001'de yaşanan 'derin' krizde⁸² hükümetin görevden

⁸⁰ Rondeli, op. cit., s. 43.

⁸¹ Henze, op. cit., s. 55.

⁸² Rustavi 2 adlı televizyon kanalının ajanlar tarafından basılması ile başlayan krizde Şevardnadze'nin dahi görevi bırakması sözkonusu olmuştur. Hükümet görevden alınmış, binlerce gösterici sokaklara dökülmüştür. www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2001/11/02/dunya/dunya8.html.

alınmasının ardından daha 3 ay geçmeden yeni bir hükümet krizinin çıkması ve bir bakanın intiharı ile iki bakanın görevden alınması bu istikrarsızlığa bir örnektir.

Dış politika konusunda Gürcistan, birçok yazara göre önemli hatalar yapmıştır ve yapmaktadır. Örneğin, Alexander Rondeli, hem Gürcistan'ın hem de diğer yeni bağımsız Devletler'in özellikle güvenlik politikaları açısından planlama eksikliklerini vurgulamaktadır. Bu Devletler'in önemsiz bazı sorunları abartarak stratejik planlarında ön plana koydukları, fakat, uzun vadede önemli olacak birçok konuyu da arka plana attıkları vurgulanmaktadır. Bu olgunun, büyük oranda oturmuş bir dış politika kültürünün eksikliğinden kaynaklandığı açıktır⁸³.

Gürcistan, Kafkaslar'da ortak olan birçok fikir ve düşünce akımının bulunduğu bir coğrafyadır. Hem politik, hem de kültürel olarak yapının genel durumunu özetlemek amacı ile Gela Charkviani'nin toplumsal tespitlerine yer vermekte yarar vardır:

“**Milliyetçilik*; (Etnik temelli, Devlet temelli değil) Bazı sosyal rahatsızlık ve gerilimleri gidermede milliyetçilik, iyi bir çözüm yolu olsaydı da etnik temelli milliyetçilik anlayışı hem bazı iç çatışmaları körüklemekte, hem de uluslararasılaşma sürecini uzatmaktadır. Etnik temelli bu milliyetçilik anlayışı, Gürcistan'daki etnik kavgaların varlığında da körükleyici bir rol üstlenmiştir. Detaylı olarak analiz edilecek olan Abhazya ve Güney Osetya'daki çatışmaların temelinde de dinsel ayırım veya bölgecilik değil, etnik kavgaların olması bu iddiayı desteklemektedir.

**Politik Birlik*; Post-Komünist Gürcistan'da, inceleyeceğimiz azınlık sorunları da dikkate alındığında politik birliği büyük oranda sağlama görevi bağımsızlık sonrası ikinci Devlet Başkanı olan Şevardnadze'ye düşmüştür. Şevardnadze, tüm Dünyada kabul gören bir kişilik olarak, politik birliği sağlamayı başarabilecek yegane kişi olarak görülmüştür. Ancak, bunu tam anlamı ile başarabilmek bugün için gerçekleşebilmiş bir olgu değildir.

⁸³ Henze, op. cit., s. 56.

**Ekonomi*; Özel teşebbüsün devreye girmesi ile birlikte Gürcistan'da önemli ekonomik gelişmeler sağlanmış ve bu gelişmeler politik ve kültürel gelişmelere de olumlu etki yapabilecek konuma gelmiştir. Bu ekonomik gelişmelerde uluslararası kurumların yardımlarının ve yine uluslararası yatırımcıların payı büyüktür. Proje aşaması biten Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının da ekonomik olarak Gürcistan'a büyük imkanlar sağlayacağı düşünülmektedir. Yaratılacak istihdam ve Devlet hazinesine gelir getirecek olan boru hattı geçiş ücretleri Gürcistan ekonomisini daha da istikrarlı bir hale getirecektir.

**Globalizm*; Uluslararası örgütler ve Batı Dünyası ile olan ilişkiler de Gürcistan toplumunun Dünyaya açılımında önemli bir rol oynayacaktır. Özellikle NATO ile olan ilişkiler konusundaki karşılıklı yaklaşım ve taahhütler Gürcistan halkının Batıya entegre olmasında etkili olabilir"⁸⁴.

Gürcistan'da bağımsızlıktan bu yana görülen olaylar bu entegrasyonun başarı ile sürdürülebileceğini göstermektedir. Özellikle, Saakaşvili'nin iktidarı bu süreci daha da hızlandıracaktır.

2.1.1. Yönetim Şekli

Gürcistan'ın bugünkü yönetim şeklini özetlemek amacı ile ülkedeki siyasal varlıkları ve bu varlıkların yetkileri, görevleri ve etkilerini incelemekte fayda vardır. Gürcistan'ın siyasal yapısına ve yönetim şekline yön veren başlıca organlar şunlardır:

1-) Anayasa; Gürcistan'da 1992 yılına dek SSCB Anayasası geçerliliğini korumuştur. 1992 yılında ise bağımsız Gürcistan'ın 1921 tarihli Anayasası tekrar yürürlüğe sokulmuştur. Anayasanın günümüze uygun hale getirilmesi amacı ile birçok değişikliğe gidilmiştir ve bu Anayasa değişikliği konusu bugün halen Gürcistan'ın gündeminde bulunmaktadır⁸⁵. Gürcistan Anayasası 'Güçler Ayrılığı'

⁸⁴ Charkviani, op. cit., s. 38.

⁸⁵ Edmund Herzig, *The New Caucasus: Armenia, Azerbaijan and Georgia*, The Royal Institute of International Relations, New York, 1999, s. 24.

sistemine dayanmaktadır ve detaylı bir denetim mekanizmasını içermektedir⁸⁶. Gürcistan'da demokrasinin yeni kurulmuş olması göz önüne alındığında güçlü bir Anayasanın ülkedeki istikrar açısından kilit rol oynadığı söylenebilir. Yasal olmayan uygulamaların engellenmesinde de Anayasanın fonksiyonu büyüktür. Ayrıca, denetim mekanizmasının daha da güçlendirilebilmesi amacı ile Gürcistan'da Anayasa Mahkemesi de oluşturulmuştur. Buna ek olarak, halkın şikayet ve dileklerinin yöneticilere ulaşabilmesi ve geri bildirim sağlanabilmesi amacı ile Ombudsmanlık kurumu da hayata geçirilmiştir⁸⁷. Ne kadar verimli işlediği tartışılabilir olsa da böyle bir Batı müessesesinin Gürcistan'da varolması önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

2-)Devlet Başkanı; Yeni bağımsızlığını kazanmış olan ve oturmuş bir Devlet kültürü olmayan bölgedeki tüm Devletlerde Devlet Başkanlarının kişisel tavır ve inançları politikaların şekillendirilmesinde etkili olmuştur. Bu tespite örnek olarak, Gürcistan'da Zviad Gamsakhurdia'nın uyguladığı milliyetçi politikalar ile Eduard Şevardnadze'nin politikaları karşılaştırılabilir⁸⁸. Ayrıca, kurumsal olarak Devlet Başkanının etkili olmasının yanında Eduard Şevardnadze'nin kişisel etkinliği de Gürcistan'da çok önemli bir yere sahip olmuştur. Komünist idarenin etkilerinden kopmaya ve demokratikleşmeye çalışan bir Devlet yapısı için, Şevardnadze'nin diplomatik olarak güçlü kişiliğinde bir Devlet Başkanlığının varlığı Gürcistan için büyük önem arz etmektedir. Şevardnadze'nin ulusal ve uluslararası ortamda itibarlı bir kişiliğe sahip olması, bu geçiş sürecinde dikkate değer bir rol oynamış ve istikrarın tesisinde etkili olmuştur⁸⁹. Ayrıca, Şevardnadze'nin SSCB'nin son Dışişleri Bakanı ve Gorbaçov ile birlikte SSCB'nin dağılmasının mimarlarından oluşu, kendisinin Dünya Devletleri nezdindeki itibarının artışında da önemli bir faktördür.

Demokratik anlayışın bölgede oturmamış olması, Devlet Başkanının kişiliğinin ve inançlarının dış politikaya yansımalarına neden olmuştur. Gürcistan'da

⁸⁶ Charkviani, op. cit., s. 47.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Herzig, op. cit., s. 26.

⁸⁹ Charkviani, loc. cit.

Zviad Gamsakhurdia'nın, Azerbaycan'da ise Ebulfeyz Elçibey'in başkanlıkları döneminde izlenen hissi ve aşırı milliyetçi sayılabilecek politikaların aksine, Eduard Şevardnadze'nin Gürcistan'da ve Haydar Aliyev'in ise Azerbaycan'da işbaşına gelmesi ile her iki Devletin de dış politika anlayışlarında tam bir değişim yaşanmıştır.

3-) Parlamento: Gürcistan'ın bağımsızlığının ardından yasal boşluğu doldurabilecek önemli adımlar atılması gerekli idi. Yasama organı olarak 235 sandalyeli Gürcistan Parlamentosu da bu görevi, başarı ile yerine getirebilmiştir⁹⁰. Bu başarıda, partizan hareketlerden arınarak milli meseleler için ortak tavır alınabilmesinin de büyük payı olduğu paylaşılan bir fikirdir⁹¹. Ancak, şu da bir gerçekliktir ki; tüm Orta Asya ve Kafkasya'da olduğu gibi Gürcistan'da da Parlamento'nun etkisi hep liderlerin gölgesinde kalmıştır ve ikincil öneme sahip olmuştur. "Mihail Saakaşvili'nin Parlamantonun etkisi ile Şevardnadze'nin yerine Devlet Başkanı oluşu bir başlangıç olur mu ve bu gerçeği değiştirebilir mi?" sorusu henüz tam anlamıyla cevap bulamamıştır.

2.1.2. Etnik Yapı ve Azınlıklar

Kafkasya'nın genel etnik yapısına benzerlik gösteren bir başka yapı da Gürcistan'da mevcuttur. Farklı dini ve etnik kökenlere mensup birçok azınlık grup ülke içinde yerleşmiş durumdadır. Bölgenin genelinde olduğu gibi, Gürcistan'da da kültürlerin, dinlerin ve ulusların karmaşık yapısı, istikrarsızlıkların ve etnik çatışmaların temel nedeni olmuştur⁹². Tüm yeni bağımsızlığını kazanmış Devletlerde olduğu gibi Gürcistan içinde de çeşitli sebeplerden kaynaklanan etnik çatışmalar yaşanmıştır. Bu etnik çatışmaların başlıca nedenleri şunlardır:

a-) Ekonomik bunalım; Sovyetler'in dağılmasının ardından ülkede bağımsız ekonomi kültürü olmaması nedeniyle büyük bir ekonomik bunalım baş göstermiştir;

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Shireen T.Hunter, "The Evolution of the ..." , op. cit., s. 46.

⁹² Göksel İşyar, *Sovyet-Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu*, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2004, s. 69.

b-) Siyasi bunalım; Yeni kurulmuş olan Devlette milli, iç siyasal ve bölgesel politikaların oluşmaması⁹³;

c-) Rejim kaygısı; Kurulan rejimi ve idareyi devam ettirebilmek amacıyla totaliter bazı davranışların sergilenmesi;

d-) Dış etkenler; Çeşitli güçlerin ülkeyi güçsüz kılmak amacıyla yaptığı kışkırtmalar.

Tüm Kafkasya'da olduğu gibi Gürcistan'ın etnik yapısı da Gürcistan yönetimi üzerinde önemli bir baskı unsurudur. Problem yaşanan en önemli bölgeler Abhazya, Güney Osetya, Acaristan ve Cevaheti bölgeleridir.

Gürcistan içindeki etnik sorunlar tüm Kafkasya'da olduğu gibi karışık yerleşim politikalarından kaynaklanmaktadır. SSCB döneminde farklı etnik grupların iç içe yaşadığı bir bölge oluşturulmuştur⁹⁴. Bu karmaşık etnik yapı, hem bağımsızlık amaçlı başkaldırıların önüne set çekmiş, hem de bölgeyi etnik sorunlara dayalı çatışmaların merkezi haline getirmiştir. Bu karmaşık etnik yapının oluşturulmasında SSCB'nin küçük Devletler oluşturarak, bu Devletlere kolayca hükmedebilme politikası etkilidir. Tarih boyunca bölgede devam eden bu politika bağımsızlıklarını elde etmelerinin ardından kurulan yeni Devletlerin de en önemli sorunlarının temeli olmuştur⁹⁵.

Bu etnik sorunlar ve çatışmalar, Gürcistan'ı bağımsızlık sonrasında hem ekonomik hem de siyasi olarak çok zor duruma düşürmüştür. Rusya Federasyonu, bir yandan bu etnik sorunları ve yaşanan silahlı çatışmaları kışkırtırken, bir yandan da bu sorunları çözmek vaadiyle bölgede asker bulundurmaktadır. Bu sorunları çözme vaadi karşılığında Rusya Federasyonu, Gürcistan'ı hem 'Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) içine çekmiş, hem de Gürcistan'da önemli üç askeri üs elde etmiştir. Bu etnik sorunlar ve çatışmalar, Gürcistan'ı adeta Rusya Federasyonu'nun etki alanına itmiş ve Rus politikalarına bağımlı hale getirmiştir. Bu durum, ancak ABD'nin bölgedeki varlığı ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne

⁹³ Guseynov, op. cit., s. 127.

⁹⁴ Ibid., s. 124.

⁹⁵ Memduh Toçoğlu, *Tarihte Türk-Rus İlişkileri*, Günkür Basımevi, Ankara, 1975, s. 87.

desteği ile sona erebilir. 11 Eylöl sonrasında yaşanan gelişmelerle beraber ABD'nin bu desteği bölgede iyice hissedilir hale gelmiştir. ABD, 11 Eylöl 2001 tarihli terör saldırılarının ardından Gürcistan-Rusya Federasyonu sınırında bulunan Pankisi Vadisinde varolduğunu iddia ettiği terörist gruplarla etkin mücadele edebilmesi amacıyla Gürcü anti-terör birliklerini eğitmesi göreviyle bölgeye 200 subaydan oluşan özel bir birlik göndermiřtir⁹⁶.

İki diğer önemli etnik problem olan Güney Osetya ve Abhazya sorunları bugün hala çözümsüzdür ve Rusya Federasyonu'nun kışkırtmaları ile bu sorunlar devam etmektedir. Rusya Federasyonu'nun bu iki bölgeyi vize muafiyetinden faydalandırması etnik sorunları gündemde tutmasına ve bölgedeki çatışmaları kışkırtmasına iyi bir örnektir. Bu muafiyet, aslında fiili bir bölünmeyi Gürcistan'a sokarak, toprak bütünlüğünü büyük ölçüde tehlikeye sokan bir gelişme olmaktadır. 11 Eylöl 2001 tarihi sonrasında yaşanan gelişmelerin ardından ise, Abhazya ve Güney Osetya yönetimlerinin ABD askerinden rahatsız oldukları söylenebilir. G.Osetya Devlet Başkanı Kokoev, "Biz de Rus askerini çağırırız" diyerek bu rahatsızlığı açıkça ortaya koymaktadır⁹⁷. Kokoev'in tek başına bu sözleri dahi, bölgedeki etnik çatışmalarda Rusya Federasyonu'nun etkin bir rol oynadığını ispatlar niteliktedir.

Bugün Abhazya'da BDT Barış Gücü adı altında Rus askeri varlığı devam etmektedir. ABD askerinden rahatsız olan Abhazlar da, Rusya'ya iltihak olma gibi bir tehditle ortaya çıkmışlardır. Ayrıca, Ahalkelek'te bulunan Ermeni azınlık da Gürcistan'ı etkileyen bir başka etnik sorundur. Özellikle, Ahalkelek'teki Rus askeri üssünün kapatılması sırasında Ermeni azınlık, hem bir istihdam kaynağı olan, hem de kendilerine destek veren Rus askerlerinin bölgeden gitmelerine muhalif olmuřlardır⁹⁸.

Gürcistan'daki etnik kökene dayalı problemlerin çözümleri yakın bir gelecekte gözükmemektedir. Batılı Devletler ve ABD son birkaç yılda bölgedeki siyasi, ekonomik ve askeri etkilerini artırırsalar da, Rusya Federasyonu da bölgedeki etnik

⁹⁶ www.vatanim.com.tr/arsiv/gurcistan .

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ www.turkinfo.de/basin/abtercume/ab_2002_0098.htm .

sorunlara müdahil oluşundan kolay vazgeçecek bir tavır içinde değildir. Çözümün aslında büyük oranda Rusya Federasyonu'nun tavrı ile ilgili olduğu da söylenebilir. Bu çerçevede, belki de ünlü strateji uzmanı Brezinski'nin şu sorusu Rusya Federasyonu'nun bölge üzerindeki etkisini ve bu sorunu iyi bir şekilde özetlemektedir: “Rusya Federasyonu bir ulus-devlet olmayı mı seçecek? Yoksa, İmparatorluk yapısına geri dönmeyi mi hedefleyecek?”⁹⁹. Bu sorunun cevabı Rusya Federasyonu'nun özellikle güçlenen milliyetçi tavırlar ve bu akımlara paralel bir anlayışta olan Putin iktidarı ile beraber ikinci yolu seçeceği yönünde değerlendirilebilir ki, Rusya Federasyonu, bölgedeki emperyalist tavırlarından kolayca vazgeçmeyecektir¹⁰⁰.

Gürcistan içinde kendileri ile ilgili çok büyük problemler yaşanmasa da, önemli bir Azeri azınlık da bulunmaktadır. Gamsakhurdia döneminde genel olarak yabancı düşmanlığının körüklenmesine paralel olarak Azeri azınlık da önemli sıkıntılar çekmiştir ve bir kısmı da Azerbaycan'a göç etmek zorunda kalmıştır. Şevardnadze'nin iktidarı döneminde, iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesi ile beraber Azeri azınlık için problemler giderilmiştir ve göçmen durumuna düşen Azerilerin büyük kısmı geriye dönmüştür¹⁰¹.

2.1.2.1. Abhazya Sorunu

19. yüzyıla kadar Abhazya'nın büyük bölümünü Abhazlar oluşturmaktaydı. 19. yüzyıldan itibaren Rus işgalleri ile bölgeden önemli göçler olmuştur. 1918 yılında kurulan Gürcistan Cumhuriyeti, Abhazya'yı kendi topraklarına katmak arzusu içinde olmuş ve bölgeye Gürcüler'i yerleştirerek demografik dengeyi Gürcüler lehine çevirmeyi planlamıştır. Mart 1921'de Sovyet egemenliğinin bölgede kurulması ile beraber, Abhazya'ya önemli ölçüde siyasi özerklik verilmişken, altı ay sonra Aralık 1921'de Gürcü kökenli olan Stalin, bölgeyi Gürcistan'a bağlı bir bölge haline dönüştürmüştür¹⁰². Bu tarihten itibaren

⁹⁹ Hadji-Zade, loc. cit.

¹⁰⁰ Lee Peterson, “Başkan Putin ve İcraatları”, *Avrasya Dosyası*, Kış 2001, Cilt 6, Sayı 4, s. 17

¹⁰¹ Zaman, 27/07/2000, “Ateş Hattındaki Gürcistan” Yazı Dizisi.

¹⁰² www.kafkas.org.tr/bukaf_abhazya.

Abhazya'daki Abhaz nüfus giderek azalmıştır ve hatta Abhazları kendi topraklarında azınlık olarak görülebilecek seviyelere kadar gerilemiştir. Gürcülere ek olarak, bölgeye büyük oranda bir Ermeni ve Rus nüfus da yerleştirilmiştir. 1989 yılı itibarıyla, Gürcüler Abhazya nüfusunun % 45'ini oluştururlarken, Ermeniler ve Ruslar da nüfusun yaklaşık % 30'unu teşkil etmekteydiler.

Etnik kökenli Abhazlar, 1990'lara gelindiğinde Abhazya'nın toplam nüfusunun % 17'sini oluşturmaktaydı. Ancak, Parlamentoda varolan dengelerin bu oran ile uyumsuz olması nedeni ile etnik temele dayanan bir yönetimi kurmayı başarmışlardır. Gürcistan Parlamentosu'nun Abhazya'nın özerk yapısını ortadan kaldıran kararlarına karşı Abhaz yönetimi de tam bağımsız bir yapıya geçmeyi hedefleyen kararlar almıştır. Abhaz Lider Vladislav Ardzinba, bu kararların alınmasında ve direnişin güçlenmesinde önemli bir faktör olmuştur¹⁰³.

Abhazya'daki çatışmalar neticesinde nüfusun neredeyse yarısını teşkil eden bir çoğunluk sadece Gürcü olmaları sebebi ile bölgeden sürülmüştür¹⁰⁴. Bağımsızlığın kabulünün hemen ardından Abhazya ile ilgili kararlar almaya başlayan Gürcistan'ın Abhazya'ya silahlı müdahalesi ise 14 Ağustos 1992 tarihinde başlamıştır. Müdahale kapsamında 5.000 kadar Gürcü ulusal muhafız bölgeye sevk edilmiş ve çatışmaların şiddeti iyice artmıştır.

Rusya Federasyonu'nun Kafkasya bölgesinde izlediği iki taraflı politikalarının devamı olarak Abhazya sorunu konusunda da izlediği politika buna benzer bir yapıyı ortaya koymaktadır. Rus yöneticiler, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün ve sınırlarının değişmezliğinin temel hedefleri olduğunu açıklarlarken, bölgede yerleşik Rus güçleri bir taraftan da ayrılıkçı grupları açıkça desteklemişlerdir¹⁰⁵. Ayrıca, Rus politikacılar, Rusya Federasyonu toprakları içinde bulunan ve Abhazlar ile akraba olan Kuzey Kafkasya halklarını Abhazya'da Gürcistan'a karşı savaşmak konusunda cesaretlendirmişlerdir. Gürcistan içindeki ayrılıkçı hareketler konusunda Rusya Federasyonu içindeki Komünist ve aşırı milliyetçi gruplar daha tutarlı bir söylem içindedirler. Ayrılıkçı hareketleri açık

¹⁰³ Herzig, op. cit., s. 77.

¹⁰⁴ Charkviani, op. cit., s. 44.

¹⁰⁵ www.turkinfo.de/basin/abtercume/ab_2002_0002.htm.

açık destekleyen bu gruplar, Abhazya'yı ve Güney Osetya'yı ilhak etmeyi dahi dillendirmektedirler¹⁰⁶.

Rusya Federasyonu'nun *Prestroyka* politikası sırasında başlayan ayrılıkçı, bağımsızlığa yönelik Kafkasya'daki hareketlere karşı çifte standart uyguladığı söylenebilir. Kafkas toplumlarından, Çerkezler'in veya Çeçenler'in bağımsızlığına şiddetle karşı çıkan Rusya Federasyonu, Abhaz toplumunun bağımsızlık hakkını ise kimi zaman gizli, kimi zaman da açıkça desteklemekten geri durmamıştır¹⁰⁷. Özetle, Gürcistan'da kışkırtmaya çalıştığı ayrılıkçı ve bölgesel bağımsızlığı amaçlayan hareketler, Kuzey Kafkasya'da Rusya Federasyonu'nun aleyhine işlemiştir¹⁰⁸.

Rusya Federasyonu'nun Abhazya ile ilgili politikalarında Gürcistan ile olan ilişkilerinin boyutu kilit rol oynamaktadır ve Gürcistan-Rusya Federasyonu ilişkilerinin boyutu Rusya Federasyonu'nun konu ile ilgili politikalarını belirlemiştir. Örneğin, Gürcistan'ı tehdit yollarıyla kendi nüfuz alanına çekme politikasını benimsediği dönemde, Rusya Federasyonu Abhazya'nın bağımsızlığına destek verirken; Putin döneminde Gürcistan ile ilişkilerini geliştirmek arzusu nedeniyle Rus yetkililer, Gürcistan'dan bağımsız bir Abhazya'yı istemediklerini açıklamışlardır¹⁰⁹.

Abhazya sorunu büyük oranda bölgesel bir uyuşmazlık haline de gelmiştir. Kafkas halklarının kardeş topluluklar olduğu gerekçesi ile birçok grup Abhazya'nın bağımsızlığını desteklemiştir¹¹⁰. Sorun ile ilgili olarak bölgedeki birçok dini ve kültürel olgu siyasete alet edilmiştir. Sadece belli bir bölümü Müslüman olan Abhazların bağımsızlık savaşının Kafkasya'daki gruplar tarafından bir cihat olarak görülmesi bunun göstergesidir¹¹¹. Bu bağlamda, Türkiye

¹⁰⁶ Henze, op. cit., s. 63.

¹⁰⁷ David Nissman, "Russia and the Caucasus: Maintaining the Imbalance of Power", *Perceptions*, June-August 1996, Vol. 1, No:2, s. 78.

¹⁰⁸ Gürcistan topraklarında da, Rusya Federasyonu'nun topraklarında da yaşayan ve bağımsızlık talebinde bulunan topluluklar, akraba topluluklardır ve aynı amaçla hareket etmektedirler.

¹⁰⁹ www.ntvmsnbc.com/news/126903.asp .

¹¹⁰ İHA Dış Haberler, 4.4. 1994, www.ih.com.tr .

¹¹¹ Stephen F. Jones, "Georgia: The Caucasian Context" www.ourworld.compuserve.com/articles/146.htm .

de kendini önemli bir ikilem içinde bulmuştur. Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne tam olarak saygılı olacağını taahhüt eden ve Gürcistan ile iyi ilişkiler geliştirmeye çalışan Türkiye içinde dikkat çekici boyutta bir Abhaz kökenli nüfus bulunmaktadır. Abhaz ve diğer Kafkas kökenli Türk vatandaşları Abhazlar'ın bağımsızlık savaşına destek olmuşlardır ve ayrıca Türk hükümetlerinin de buna benzer bir tavır almasını talep etmişlerdir¹¹².

Birçok ulusal ve uluslararası kurumun girişimi ile Abhazya sorununa çözümler bulunmaya çalışılmıştır. Birleşmiş Milletler(BM) Güvenlik Konseyi'nin konu üzerinde birçok kararı bulunmaktadır. Rusya Federasyonu'nun ve BM'in genel olarak sorunun çözümüne ilişkin tavsiyeleri Federal Gürcistan yönetiminde Abhazya'ya geniş bir özerklik tanınması esası üzerine tesis edilmiştir¹¹³. Savaştan başarı ile çıkan Abhaz yönetimi ateşkes ilanına ve savaşın durdurulmasına BM'in katkıları ile onay vermiştir. Bölgede BM'in katkıları ile bir barış gücü oluşturulmuştur. Bu barış gücü, BM'in gözetiminde BDT'nun askerlerinden oluşan bir barış gücüdür¹¹⁴.

Abhazya sorununun çözümünün zorluğunda bölgedeki demografik yapının da etkisi bulunmaktadır. Abhazya'dan göç etmek zorunda kalan Gürcülerin ardından dahi Abhaz nüfus bölgede Ruslar ve Ermenilerden sonra üçüncü konumdadır. Abhazların bağımsızlık savaşının başlamasında da aleyhlerine olan bu demografik yapının etkisi bulunmaktadır¹¹⁵. Kendi öz vatanları olarak kabul ettikleri Abhazya'da kolayca asimile edilebilme tehlikesi ile karşı karşıya oldukları inancına sahip idiler. Abhazya halkı, ayrıca Gürcistan yönetiminin ikili bir siyaset izlediğini iddia etmektedir. Abhazlara göre, uluslararası kamuoyuna karşı Abhazya'da barışı arzuladıklarını beyan eden Gürcü yöneticiler Abhazya'daki çatışmaları bizzat kendileri körüklemektedir¹¹⁶.

Abhazya sorunu ile ilgili olarak Gürcistan yönetiminde de önemli tavır değişiklikleri gözlenmiştir. Gürcü lider Şevardnadze, 2002 yılı sonunda yaptığı bir

¹¹² Goldenberg, loc. cit.

¹¹³ Çiloğlu, op. cit., s. 217.

¹¹⁴ Herzig, op. cit., s. 78.

¹¹⁵ Jones, loc. cit.

¹¹⁶ www.abhazya.org/bilgibelge/gurcistandansivilsagduyu.htm.

açıklamada Abhazya'nın Gürcistan içerisinde bağımsız bir Devlet olarak yaşamına devam etmesinin mümkün olduğunu belirtmiştir. Şevardnadze, aynı konuşmasında Gürcistan'ın bölge ile ilgili tek amacının ülkenin toprak bütünlüğünün korunması ve göçmenlerin geriye dönüşünün sağlanması olduğunu vurgulamıştır¹¹⁷.

2.1.2.2. Osetya Sorunu

Osetya, coğrafi olarak Kafkas sıradağları tarafından ikiye bölünmüş olan, Kuzey Kafkasya ve Güney Kafkasya'nın sınır bölgesindedir. SSCB'nin dağılmasının ardından, Kuzey Osetya, Rusya Federasyonu'na bağlı bir Federal Cumhuriyet olurken, Güney Osetya, Gürcistan'ın kuzeyinde kalmıştır¹¹⁸. 1990 yılında bağımsızlık ilan eden Güney Osetya'nın bu kararı bölgedeki çatışmaları başlatmıştır.

Osetya, Çarlık Rusyası döneminden itibaren ikiye bölünmüş bir yapıdadır. Kuzey Osetya, Rusya'nın doğrudan hakimiyetinde iken; Güney Osetya, Gürcistan içinde bir özerk yapı olarak varlığını sürdürmekte idi. Güney Osetya'da Eylül 1990'da bağımsız 'Güney Osetya Demokratik Sovyet Cumhuriyeti' ilan edildi. 20 Kasım 1990 tarihinde kendi bağımsızlığını ilan eden Gürcistan Parlamentosu ise, Güney Osetya Cumhuriyeti'nin özerk yapısını kaldırdı ve bölgeyi doğrudan Tiflis yönetimine bağladı¹¹⁹. Kararın Rusya Federasyonu tarafından iptali ile birlikte, bölgede yaşanan gerginlik çatışmaya dönüşmüştür.

Çatışmaların şiddetlenerek devam etmesinde Zviad Gamsakhurdia'nın sert çıkışlarının büyük payı vardır. 1991 yılında bölgedeki çatışmalar tam bir iç savaşa dönüşmüştür. Bölgede azınlık¹²⁰ durumunda bulunan Gürcüler'in büyük bir kısmı göçmen durumuna düştüler ve bölgeyi terk etmek zorunda kaldılar. Rusya'nın girişimleri ile 1992 yılında varılan ateşkes çerçevesinde savaş sona ermiştir, ancak Güney Osetya'nın statü sorunu halen çözülememiştir.

¹¹⁷ www.milliyet.com/2004/05/06/siyaset/asiy.html.

¹¹⁸ Çiloğlu, op: cit., s. 194.

¹¹⁹ <http://www.kafkas.org.tr/arsiv/belge4>.

¹²⁰ Bölge nüfusunun %65'i Oset, %20'si ise Gürcü idi.

Güney Osetya, Kuzey Osetya ile birleşerek Rusya Federasyonu'na bağlanmak amacı ile birçok başvuru yapmasına karşın, Rusya Federasyonu bunu kabul etmeyerek, çatışmalara Güney Osetya lehine silahlı destek vererek katılma yolunu seçmiştir¹²¹. Güney Osetya, bugün halen, Rusya Federasyonu'na katılma arzusunu muhafaza etmektedir. 1992 yılından itibaren halen bölgenin kontrolü, oluşturulan özel barış gücünün elindedir.

11 Eylül sonrasında terörist faaliyetler konusunda Gürcistan Güvenlik Güçleri'ne eğitim vermek amacı ile bölgeye yerleşen ABD askerlerinin Osetya'ya da Gürcistan lehine müdahale edeceğine dair duyurular üzerine, Güney Osetya Devlet Başkanı Eduard Kokoev, böyle olası bir operasyon durumunda kendilerinin de Rus askerlerine davetiye çıkaracaklarını duyurmuştur¹²².

2.1.2.3. Acaristan Sorunu

Acaristan, Gürcistan'ın güneydoğusunu teşkil eden, Türkiye'ye komşu bir bölgedir. Nüfusun çoğunluğunu teşkil eden Acarlar Müslüman'dırlar ve etnik köken olarak ise Gürcü'dürler¹²³. Acarlar, aslında Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında bölgenin geçirdiği birkaç yüzyıl içinde İslamı benimsemiş Müslüman Gürcüler'dir. Etnik köken olarak Hıristiyan Gürcüler'den bir farkları bulunmamaktadır¹²⁴. Bu nedenle halen Hıristiyan olan az da olsa Acar bulunmaktadır. Acaristan halkının Türkiye'de yaşayan Kafkas kökenli halk ile yakın akrabalık bağları bulunmaktadır. Türkiye'de Gürcü kökenli olarak adlandırılan Müslüman nüfusun birçoğu da bu bölgeden 93 Harbi'nin¹²⁵ ardından Anadolu'ya göç eden insanlardır¹²⁶. Bugün itibarıyla, Acaristan Özerk Bölgesi, Türkiye ile olan ticaret sayesinde Gürcistan'ın genel durumuna oranla daha zengin bir yapıdadır.

¹²¹ Goldenberg, op. cit., s. 105.

¹²² www.sabah.com.tr/2004/03/17/dun106.html .

¹²³ Henze, op. cit., s. 65.

¹²⁴ Long, op. cit., s. 19.

¹²⁵ Ruslar tarafından etnik bir soykırıma maruz kalacakları korkusu ile bölgedeki Müslüman halk Türk topraklarına göç etmişlerdir ve genel olarak Adapazarı bölgesinde yaşamaktadırlar.

¹²⁶ Acaristan Özerk Cumhuriyeti, İznik Batum ve Havalisi Kültür Derneği, İznik, s. 4.

Acaristan, Gürcistan'ın federal yapısı içinde özerk bir yönetime sahiptir. Bu özerklik Türkiye'nin Kars Antlaşması'na koydurduğu bir özel madde sayesinde oluşmuştur¹²⁷. 2004 yılının Nisan ayına değin yönetimi elinde bulunduran Aslan Abaşıdze, SSCB döneminin bölgedeki Komünist şefidir ve Rus politikalarına yakınlığı ile tanınmaktadır. Gamsakhurdia döneminde mesafeli, Şevardnadze döneminde ise Tiflis yönetimine yakın olan Abaşıdze, ABD desteği ile yönetimi ele geçirdiğine inanılan Saakaşvili yönetimini tanımamaktadır. Aslında, özerk statüsü itibarıyla merkezi Gürcistan yönetimini tanımamak Acaristan'ın fiili bir bağımsızlık ilan ettiğinin göstergesidir.

2003 yılına kadar Şevardnadze'nin Abhazya'dan sorumlu özel elçisi olarak da görev yapan Aslan Abaşıdze, Rusya Federasyonu'na olan yakınlığının yanında Gürcistan ile de Şevardnadze döneminde yakın ilişkiler kurmuştur¹²⁸. 2003 yılı sonlarında yönetime gelen ve ABD yanlısı politikalar izleyeceği varsayılan Saakaşvili'nin iktidarı Tiflis'te ele geçirmesinin ardından Acaristan'ın politikaları yön değiştirmiş ve Gürcistan ile olan ortak sınırdaki çatışma riskine varacak derecede ikili ilişkiler gerginleşmiştir. Bu gerginlik, 2004 yılı Nisan ayında maksimum düzeye ulaşmış ve Aslan Abaşıdze'nin Acaristan'ı terketmek zorunda kalmasıyla son bulmuştur¹²⁹. Rusya Federasyonu'ndan destek bulan Abaşıdze'nin Acaristan'dan Moskova'ya gitmek zorunda kalması Saakaşvili'nin ve onu destekleyen ABD'nin bölgede nüfuzunu bir kademe daha arttırdığının göstergesidir.

2.1.2.4. Ermeni Azınlıklar

Günümüzde Gürcülerden sonra Gürcistan'daki en büyük etnik grubu oluşturan Ermeniler ağırlıklı olarak ülkenin Güneybatısında ve Başkent Tiflis'te yaşamlarını sürdürmektedirler¹³⁰.

¹²⁷ Ibid., s. 21.

¹²⁸ www.diplomatikgozlem.com/turkish/kafkasya/20020801.

¹²⁹ www.ntvmsnbc.com/arsiv/24042004.

¹³⁰ www.eraren.org/tur/makale/ozet_hk_ng.htm.

Transkafkasya’da yaşayan tüm Ermeniler’in en yakın olduğu bölgesel güç Rusya Federasyonu’dur. Rusya Federasyonu’na Devletler arası ilişkiler boyutunda bölgede en yakın olan Ermenistan’ın Devlet olarak izlediği politikalara paralel olarak bölge Devletlerinin içinde yaşayan Ermeni azınlıklar da Rusya Federasyonu’nun oluşturduğu politikalara yakın bir duruş içindedirler. Gürcistan’ın güneyindeki Ahalkelek bölgesinde yoğun bir Ermeni azınlık bulunmaktadır. 400.000 Ermeni’nin yaşadığı bölgeyi bazı Ermeniler ‘Kuzey Ermenistan’ olarak nitelendirmektedirler. Ruslar, kendilerine yakın olan bu Ermeni azınlığı kışkırtarak özerkliklerini desteklemektedirler¹³¹. Ermenistan, Devlet politikası olarak bu bölgedeki azınlıkların Gürcistan ile çatışmaya girmesini desteklememektedir. Ermenistan, bu politika ile Azerbaycan’dan sonra diğer bölge ülkesi Gürcistan ile de bir savaş içine girmek istememektedir¹³². Gürcistan da bu bağlamda böyle bir çatışmadan kaçınmaktadır. Ülkenin kuzeyinde ve kuzeybatısında yaşanan iki etnik kökenli çatışmanın ardından bir de ülkenin güneybatısında bir çatışma Gürcistan topraklarının tamamen parçalanması anlamına gelebilir.

2.1.2.5. Ahıska Türkleri

Ahıska Türkleri de Gürcistan’da problemlili durumda sayılabilecek bir başka azınlık gruptur. Ülkeden çeşitli sebeplerle ayrılmak ve topraklarını terketmek durumunda kalan Ahıska Türkleri, halen farklı ülkelerde mülteci durumunda yaşamaktadırlar. Öz vatanları olan Gürcistan topraklarına dönüşlerindeki bazı engeller halen devam etmektedir.

1954 yılında 350.000 kadar Ahıska Türkü 3 gün içinde vagonlara doldurularak Özbekistan’a zorunlu göçe tabi tutulmuştur. 50 yıl sonra bugün halen bu göçmenler öz yurtlarına dönememektedir. Şevardnadze, bölgeye 5.000 Ahıska Türkü’nün pasaportlarına Gürcü yazdırmak kaydı ile yerleşmesi için Mart 1998’de

¹³¹ Zaman;27/07/2000, “Ateş Hattındaki Gürcistan” Yazı Dizisi.

¹³² www.eraren.org/tur/makale/ozet_hk_ng.htm .

bir kararname imzalamıştır. Ancak, Ahıska Türkleri kimliklerinden Türk ibaresinin silinmesini reddettikleri için bu girişim de başarısız olmuştur¹³³.

Meshet Türkleri olarak da bilinen Ahıska Türkleri'nin etnik kökenleri Anadolu Türkleri'ne çok yakındır ve Kafkasya kökenli halklardan Türkiye Türklerine en yakın olan topluluktur. Türkiye, Ahıska Türkleri'nin sıkıntıları konusunda Rusya Federasyonu ve Gürcistan ile olan yakın ilişkilerini kullanarak çözüm yollarında etkin rol almak istemiştir¹³⁴. Süleyman Demirel Başbakanlığındaki Doğruyol Partisi Hükümeti döneminde, 1992 yılında Ahıska Türkleri'nin Türkiye'ye göçüne hız veren "Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanına Dair Kanun" çıkarılmıştır¹³⁵. Bu dönemde birçok Ahıska Türkü Anadolu'ya gelerek yerleşmiştir.

2.1.3 Kültürel ve Dini Yapı

Gürcistan ve özellikle başkent Tiflis, tarihte Avrasya bölgesinin önemli kültürel merkezlerinden biri olmuştur. Tiflis, sadece farklı kültürel grupların bir merkezi olmamış; aynı zamanda bu kültürel varlıkların bir araya gelerek oluşturduğu bir sentezin meydana geldiği bir kent haline gelmiştir. Bu sentez, Tiflis'in sahip olduğu ortak şehir kültürünün oluşmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Tiflis kentinin kültürel bir mozağe sahip olduğunun önemli bir göstergesi de ünlü şair Sayatnova'dır. Ermenistan'da doğan şair, 8. yüzyılda Tiflis'te yaşamıştır. Azeri, Gürcü ve Ermeni dillerinin her üçünde de şiirler yazan şair, bu üç halkın birbiri ile olan tarihsel dostluk ilişkilerini de ispatlamaktadır¹³⁶.

Tarihi bulgular ve arkeolojik araştırmalar, Gürcistan topraklarının tarihin ilk yerleşim bölgelerinden biri olduğunu göstermektedir. Gürcü halkının ataları sayılabilecek toplulukların da bölgedeki varlığı araştırmalara göre tarih öncesine uzanmaktadır. Gürcistan topraklarında varlığı ispatlanan bu gerçeklik Gürcistan'ın çok kültürlü bir yapıya sahip olmasının da başlıca nedenidir. Bugün, Gürcistan'ın

¹³³ Zaman;27/07/2000, "Ateş Hattındaki Gürcistan" Yazı Dizisi.

¹³⁴ http://gencturkler2.8m.com/AHISKA/ahiska_drama.html .

¹³⁵ www.eraren.org/tur/makale/ozet_hk_ng.htm.

¹³⁶ Charkviani, op. cit., s. 46.

kurulu olduğu bölge tarih boyunca birçok millete ve kültüre ev sahipliği yapmıştır¹³⁷.

Gürcistan coğrafyasına Hıristiyanlık dini, Milattan Sonra 4. Yüzyılda ulaşmıştır ve hızlı bir yayılım süreci izlenmiştir. Yaşayan halkın büyük bir bölümü kısa sürede Hıristiyanlığı kabul etmiştir. Hıristiyanlık, Gürcistan kültürünü ve Gürcü kimliğini derinden etkileyen bir faktör olmuştur. Hıristiyan kimlik, Gürcistan halkının ortak bir yapısı haline gelmiştir ve milliyetçi Gürcülerin büyük bir kısmı aynı zamanda dindar birer Hıristiyan haline gelmişlerdir¹³⁸. Bu tespit, günümüz Gürcistan'ında da varolan bir gerçeği yansıtmaktadır.

Gürcistan'ın kültürel ve dini yapısında komünizm sonrasında keskin değişiklikler izlenebilmiştir. Bağımsızlığın ilk yıllarında romantik bir milliyetçilik havasında olan ülke yönetiminde ve buna paralel olarak halkın genelinde daha sonraları akılcılığın ve radikallikten uzaklaşmanın etkileri gözlemlenmeye başlanmıştır. Gürcistan halkının genelinen iyi eğitim görmüş olmasının da bu değişime kolay ayak uydurmada etkisi olduğu muhakkaktır. Zira, Gürcistan halkının tamamı bugün itibarıyla okuma-yazma bilmektedir¹³⁹. Bu durum, halkın demokratik kültüre uyum sağlamasında önemli bir etken olarak kabul edilebilir.

2.1.3.1. Kilisenin Siyasi Rolü

SSCB'nin dağılmasının ardından, bağımsızlığını elde eden Devletlerin siyasi ve sosyal yapısında dinsel faktörlerin etkisinin artacağı muhakkaktır. Bu artış, Komünist ideolojinin yıkılmasının ardından ortaya çıkan ve güçlenen milli, kültürel ve tarihsel kimlik olgusundan kaynaklanmaktadır. Bu kimliğin kuşkusuz en önemli bileşeni de sahip olunan dinsel inançlardır¹⁴⁰. Uzun bir süre dini inanç ve ibadetleri kısıtlanan bir halkın özgürleşen bir ortamda dinsel duygularının ön plana çıkmasının kaçınılmaz olduğu söylenebilir.

¹³⁷ Long, op. cit., s. 25.

¹³⁸ Hunter, "The Transcaucasus: Transition...", op. cit., s. 44.

¹³⁹ Charkviani, op. cit., s. 48.

¹⁴⁰ E.Kurbanov, "Religion and Social-Political Developments in the Post-Soviet Caucasus" www.ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb.

Gürcistan'da ve diğer Transkafkasya Devletleri'nde bu dinsel faktörlerin Kuzey Kafkasya'daki etkisine oranla daha az hissedilmesine rağmen yine de etkili boyutlarda olduğu görülmektedir. Gürcü milliyetçiliğinin çok önemli bir parçası *Kilisedir*. Etnik milliyetçiliğin oluşmasında Kilise etkili bir rol üstlenmiştir. Gamsakhurdia döneminde uygulanan aşırı milliyetçi politikalarla ilgili olarak da bu etki dile getirilebilir¹⁴¹.

Kilisenin siyasi rolünün belirlenmesinde ülkeyi yöneten politikacıların büyük etkisi bulunmaktadır. Zviad Gamsakhurdia döneminde kilisenin etkisinin maksimum düzeye ulaştığı gözlenmiştir. Oluşturulan Gürcistan Anayasası'nda Kilise ve Devlet ayrılmışken, Devlet Başkanı Zviad Gamsakhurdia Cumhuriyet'in Hıristiyanlaşmasını açıkça dile getirmiştir¹⁴². Gamsakhurdia, etnik ve dini temelli bir Gürcü-Hıristiyan yapı kurmayı arzulamıştır.

Dini inançların siyasete alet edilmesi bölgede sıkça rastlanan bir olgudur. SSCB döneminde dini unsurlar tamamen yok edilmeye çalışılsa dahi, Moskova'nın çıkarlarına uygun hareket eden dini yapılar destek görmüştür. Bu konuda, dini etki açısından Ermeni Kilisesi'nin yeri önemlidir. Moskova'yı dış politikaları konusunda destekleyen Ermeni Kilisesi SSCB'nden açık destek görmüştür¹⁴³.

2.1.4. Ekonomik Yapı

2.1.4.1. Genel Ekonomik Durum

Kafkasya'daki Devletler'in hiçbiri ekonomik olarak bağımsızlıklarını sağlayamamışlardır. Ayrıca, ekonomideki krizlere bağlı olarak sosyal bazı krizler de yaşanmaktadır¹⁴⁴. Bölgesel ve küresel güçlerin bölgeye olan müdahalelerinin de en belirgin aracı ekonomik krizlerdir. ABD tarafından ekonomik krizlerin derinleşmesinin önlenmesi amacı ile yapılan yardımlar ve Rusya Federasyonu

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Jones, loc. cit.

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Rondeli, op. cit., s. 47.

tarafından ekonomiyi krize sokacak müdahalelerin uygulanması tehdidi bu müdahalelerin iki ayrı biçimidir¹⁴⁵.

69.700 km² üzerine kurulu bulunan Gürcistan 5,4 milyon nüfusa sahiptir. Gürcistan'ın para birimi "Lari" dir ve değeri 0,5 dolar civarındadır¹⁴⁶. "Lari" resmi para birimi olarak Ekim 1995'de yürürlüğe sokulmuştur. Lari'nin para birimi olarak ilan edilişi ekonomik bunalımın şiddetinin bu tarihten itibaren bir ölçüde de olsa azaldığını ispatlamaktadır. Ayrıca, bu karar milli ve bağımsız bir ekonomik yapı açısından sembolik bir önem de taşımaktadır.

1992 yılından itibaren alınmaya başlanan ekonomik tedbirler ile Gürcistan ekonomisinde 1995 yılından başlayarak önemli ilerlemeler sağlanmaya başlanmıştır. Bu süreçte, özelleştirme çalışmalarına hız verilmiş ve 7.500'ün üzerinde Devlete ait işletmenin özelleştirmesi tamamlanabilmiştir¹⁴⁷.

Gürcistan, ekonomik gelişmesini büyük oranda Batılı bir perspektiften gerçekleştirme arzusundadır. Serbest piyasa ekonomisine bağlı bir ekonomik büyüme modeli, Gürcistan'ın temel ekonomik amacıdır. Gürcistan, ayrıca ekonomik gelişimini kendi dinamikleri ile sürdürecektir bir yapıya ulaşma hedefindedir. Bu nedendir ki; devamlı bir gelir kaynağı olan petrol boru hatlarının Gürcistan'dan geçişi hararetle desteklenmektedir¹⁴⁸.

2.1.4.2. Ekonomik Büyüme

Gürcistan ekonomisi, bağımsızlığın ardından 1995 yılına değin çok önemli sorunlar yaşamıştır. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla %42, %29 , %11 gibi oranlarda gerilemelere maruz kalmıştır. Ancak 1996 yılının ardından tablo değişmiştir ve ekonomik büyüme başlamıştır. Bunda tabii ki Batı'nın Gürcistan'a olan ilgisinin ve bunun yanında yardımlarının artmasının etkisi olmuştur. Gürcistan ekonomisi hem ticari açıdan hem de enerji açısından Rusya Federasyonu'na büyük oranda

¹⁴⁵ Batılılar genel olarak ekonomik yardımlar karşılığında tavizler isteme yoluna giderken, Rusya Federasyonu ekonomik tehditlerde bulunma yolunu seçmektedir.

¹⁴⁶ Hadji-Zade, loc. cit.

¹⁴⁷ Charkviani, op. cit., s. 40.

¹⁴⁸ Rondeli, op. cit., s. 52.

bağımlıdır. Bu bağımlılık Rusya Federasyonu tarafından birçok değişik konuda siyasi pazarlık aracı olarak kullanılmıştır. Batılı Devletlerin verdiği ekonomik destek de bugün bu bağımlılığı azaltmak amaçlıdır. IMF, DB, DTÖ gibi örgütlerin bugün bölgede etkin rol oynaması da bu amaca ilişkindir¹⁴⁹. Ancak, Gürcistan'ın ekonomik ve siyasi bağımsızlığı açısından bu yardımların Batı lehine bir bağımlılık yaratması da ihtimal dahilindedir.

Gürcistan bugün itibarıyla yaklaşık 1,5 milyar dolarlık bir dış ticaret hacmine sahiptir. Bu ticaret hacminin büyük bir kısmını Gürcistan bölgedeki komşu Devletlerle gerçekleştirmektedir¹⁵⁰. Batılı örgütler ile yakın ilişkiler kurmayı amaçlayan Gürcistan, bunu Dünya geneline yaymak arzusundadır. Gürcistan'ın Batı ile olan ticaret hacmini genişletmesi, Gürcistan dış politikasını da o yöne kaydıracaktır. Sonuç olarak, ABD'nin bu yolla da gelişen seyir dahilinde Gürcistan'da etkisini artıracığı düşünülmektedir.

Gürcistan ekonomisinin geçirdiği önemli krizlere rağmen çabuk toparlanabilmesinde sosyal yapının da payı vardır. Sıkı ilişkilere dayanan bir aile yapısının varlığı krizlerin etkilerini daha az hissedilir duruma getirebilmiştir. Özellikle, kırsalda ve kentte yaşayan aile bireylerinin birbirleri ile yardımlaşması ekonominin sosyal yapısında olumlu etkiler bırakabilmiştir¹⁵¹.

2.1.4.3. Uluslararası Ticaret ve Gürcü Limanları

Gürcistan, Karadeniz'e olan kıyısı ve limanları ile ticari açıdan da önemli bir konuma sahiptir. Batum ve Supsa limanları bu açıdan kapasiteleri yüksek olan bölgedeki en önemli iki limandır. Bu limanların gerektiğinde askeri açıdan da stratejik değerlerinin bulunduğu açık bir realitedir.

Gürcistan'ın Karadeniz'e olan kıyısı bu limanların ticari ve askeri önemlerinin dışında turizm kapasitesi ile de çok önemli bir ekonomik kaynak özelliği taşımaktadır. Özellikle, Abhazya, SSCB döneminde Rusların en önemli

¹⁴⁹ Goldenberg, op. cit., s. 74.

¹⁵⁰ www.lamazi.com/gurcutr.html.

¹⁵¹ www.milliyet.com./arsiv/07062001.

turizm merkezi idi. Bugün itibarıyla hem bu bölgedeki karışıklıktan, hem de Gürcistan'ın genel durumundan dolayı bölge turizmi ağır bir yara almış durumdadır¹⁵². Bölgedeki istikrarın tesisine paralel olarak bu bölgenin turizm hacminin daha da genişleyerek Batılı turistlere de ev sahipliği yapabileceği düşünülmektedir.

2.2. Transkafkasya Devletleri ile Gürcistan İlişkileri

Gürcistan'daki istikrar ortamının tam olarak oluşturulmasında ve bu istikrarın devamında Kafkasya'daki komşu Devletlerin istikrarlı bir seyir izlemesi de etkilidir. Rusya Federasyonu içindeki ayrılıkçı hareketlerden başlayarak Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan içindeki sorunlara kadar bölgede varolan bütün problemlerin birbirleri ile ilişkili olduğu muhakkaktır¹⁵³. Bölgedeki istikrarın sağlanmasında tüm bu sorunların uyum içinde çözülmesi gerekmektedir.

Güney Kafkasya'daki istikrarsız ortam daha SSCB'nin dağılmasının öncesinde başlamıştır. 1989'dan itibaren iç savaşlar ve etnik çatışmaların bölgede görülmeye başlandığı söylenebilir. Bağımsızlığın elde edilebilmesinin ardından bu istikrarsız ortamın iyileştirilmesi bir tarafa, sosyal durum daha da kötüye gitmiştir. Varolan sorunların içine bir de bölgede etkin olmaya çalışan güçlerin müdahaleleri girdiğinde sorunlar iyice girift bir hal almıştır¹⁵⁴.

Gürcistan'ın Transkafkasya'daki komşuları Hıristiyan Ermenistan ve Müslüman Azerbaycan ile olan ilişkileri, düşmanlığın ve çıkar çatışmalarının çok daha ötesinde bir dostluk ve dayanışma üzerine kuruludur. Gürcistan, her iki Devletle de tarihi boyunca savaşmamıştır¹⁵⁵. Tam aksine, beraber giriştikleri birçok politik hareket ve tavır olmuştur. Ermenistan ile Gürcistan arasındaki ilişkiler, Gürcistan'ın Azerbaycan ile olan ilişkilerinden daha soğuk bir seyir izlese

¹⁵² Pavel Borev, *Russia's Politics in the Caucasus*, The Royal Institute of International Affairs, London, 1997, s. 31.

¹⁵³ Jones, loc. cit.

¹⁵⁴ Borev, op. cit., s. 10.

¹⁵⁵ 1918'de Gürcistan ile Ermenistan arasında yaşanan sınır çatışmaları bu tespite bir istisna oluşturmaktadır.

de düşmanlık seviyesinde değerlendirilmesi zor olan bir boyut taşımaktadır¹⁵⁶. Transkafkasya'da bulunan üç Devlet de SSCB'nin doğal mirasçısı Rusya Federasyonu'nun oluşturduğu BDT'nun üyesidir. Ancak, topluluk üyeliği, bu Devletlere hem ekonomik açıdan hem de güvenlik açısından gereken güveni sağlamamaktadır. Batıya yakınlaşma politikalarının temelinde de bu güvensizlik yatmaktadır.

Üç Transkafkasya Devletinden Gürcistan ve Azerbaycan 2002 yılına gelinceye kadar Batıya yakınlaşmış, Ermenistan ise Rusya Federasyonu'na yakın politikalar izlemiştir. Ancak, Rusya Federasyonu özellikle 11 Eylül 2001 tarihinden sonra bölgedeki üç Devletten yalnızca Ermenistan ile yakın ilişkiler içinde bulunmasının bölgede başat güç olabilmek için yeterli olmadığını tespit etmiştir. Rus politikacılar, bu nedenle Azerbaycan ve Gürcistan ile de yakın ilişkiler oluşturmaya çalışmaya başlamışlardır¹⁵⁷. Bu politikalar çerçevesinde Azerbaycan'ın Rusya Federasyonu ile yakın ilişkiler kurmak yönünde olumlu tavır aldığı gözlemlenmiştir¹⁵⁸.

Rusya Federasyonu ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerin gelişme göstermeye başlamasında bölge ile ilgili Rus politikalarının belli ölçülerde değişmesinin etkisi olmuştur. Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki sorunlar konusunda Rusya Federasyonu, Azerbaycan'ı da memnun edebilecek boyutlarda açıklamalarda bulunmuştur¹⁵⁹. Gürcistan ve Azerbaycan'ın her ikisini de Batının etki alanına terk etmenin Rusya Federasyonu'nu bölgede tamamen bir yalnızlığa iteceği muhakkaktır. Günümüz itibarıyla, Gürcistan üzerindeki etkisini büyük ölçüde kaybettiğinin bilincinde olan Rusya Federasyonu, kaybettiği bu etkiyi Azerbaycan ile dengelemek arzusundadır.

Batıya yakınlaşma çerçevesinde Gürcistan ve Azerbaycan'ın izlediği politikalar paraleldir. Bu iki Devlet ve halkın kaderlerinin birbirine benzer olduğu

¹⁵⁶ Charkviani, op. cit., s. 45.

¹⁵⁷ Radikal, 08/10/2002, "Kafkasya'da Büyük rekabet".

¹⁵⁸ Ian O. Lesser ve Graham E. Fuller, *Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu*, Alfa Basım Yayım, bursa, 2000, s. 99.

¹⁵⁹ Prof.Dr. Hasan Hüseyinoğlu Kuliye "Rusya'nın Azerbaycan Stratejisi", *Avrasya Dosyası*, Kıs 2000, Cilt 5, Sayı 3, s. 193.

tarihi bir gerçektir. Bu gerçeği tarihi olgular açıkça desteklemektedir. 19. yüzyıl başındaki Çarlık Rusyasının bölgeyi işgali ve yine 20. yüzyıl başındaki Sovyet Rusyasının bölgedeki genişlemesi sırasında, bu iki Devlet'in bağımsızlıklarını kaybetmeleri peşpeşe gerçekleşmiştir¹⁶⁰. Bu bağlamda, bölgede etkisini artırmayı amaçlayan ABD'nin her iki Devlet ile olan ilişkilerini aynı düzlemde değerlendirmesi gerekmektedir.

Transkafkasya'yı oluşturan üç Devletin ekonomik ve siyasi açıdan güçlenmesinin en akılcı yolu birbirleri ile olan dayanışmalarını artırmaktır. Bugün itibarıyla, bu üç Devletin politikalarının oluşturulmasında bölgesel ve küresel güçlerin bu üç bölge Devleti üzerindeki etkileri büyük rol oynamaktadır. Örneğin, Ermenistan'ın bölge politikasının oluşmasında, Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerinden bağımsız bir karar verme mekanizması düşünülemez. Bu nedenle, idealist bir bakış açısı ile, bölgesel ve küresel güçlerin hem kendi çıkarları hem de bölgenin istikrarı açısından bölge politikalarını barışçıl bir çizgiye getirmeleri gerekmektedir.

2.2.1. Gürcistan—Azerbaycan İlişkileri

Gürcistan ile Azerbaycan arasındaki ilişkiler, tarih boyunca dostluk temeline dayanmıştır. Ayrıca, birçok bilim adamı tarafından iki ülke toprakları ve yönetimi arasında bir domino etkisi olduğu öne sürülmüştür¹⁶¹. Bu domino etkisinin varlığı tarihi açıdan bir inceleme yapıldığında tespit edilebilecektir. Rus işgalleri, bağımsızlık hareketleri, ve politikalarının etki alanları açısından bu iki Devletin birbirlerinden etkilendikleri açıktır.

Gürcistan ve Azerbaycan'ın Batıya yakınlaşmak konusunda da ortak tavırları olmuştur. Bu tavrın oluşmasında Türkiye ile olan yakın diplomatik ilişkilerin hayati önemi bulunmaktadır. Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan'ın bağımsızlığını desteklerken bölgedeki Rus hakimiyetinin de azaltılmasına yönelik politikalar oluşturmaktadır. 2002 yılında yapılan üçlü Doruk Toplantısı bu

¹⁶⁰ Oğan, loc. cit.

¹⁶¹ Kuliye, op. cit., s. 197.

bakımdan önemlidir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in katıldığı üçlü zirvede önemli konularda üçlü antlaşmalar imzalanmıştır¹⁶². Bu zirvenin Başkent Ankara yerine doğu sınırına yakın Trabzon'da yapılması ayrıca önemli bir stratejik mesaj içermektedir.

Rusların Kafkaslara hakim olmasında iki tarihi süreç bulunmaktadır. 19. yüzyılın başında, I. Aleksander'ın işgalinde, önce Gürcü İberya Krallığı, daha sonra ise Azerbaycan, Rus topraklarına katılmıştır. Sovyet Rusya'nın 20. yüzyıldaki saldırılarında ise, ilk önce Azerbaycan daha sonra ise Gürcistan, Sovyet denetimine girmiştir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, bu iki halkın bağımsızlığı birbirine bağımlıdır. Bugün, üçüncü kez Rusya Federasyonu'nun nüfuz alanına girmemek için bu iki Devlet ittifak halindedirler¹⁶³.

Gürcistan ve Azerbaycan'ın hem bölgesel hem de küresel güçler ile olan stratejik yakınlaşma ve uzaklaşmalarında bir birliktelik gözlemlenmektedir. Büyük güçler ile beraber işbirliği yapılırken, büyük güçlere karşı da beraber mücadele edilmektedir. Bu beraberliği ispatlayacak nitelikte bir gelişme olarak 1993 yılında Azerbaycan'ı ziyaret eden Gürcistan Parlamento Başkanı'nın şu sözleri örnek gösterilebilir; "*Rusya Federasyonu gibi büyük bir düşmanla, birlikte mücadele etmeliyiz*"¹⁶⁴. Bu sözlerin Rusya Federasyonu'nun baskıları sonucunda her iki Devlet'in de Bağımsız Devletler Topluluğu'na üye olmak zorunda bırakılmalarından hemen sonra söylenmesi de ilginçtir.

Gürcistan ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerin gelişiminde bölgedeki yer altı kaynaklarının Dünyaya taşınmasında kullanılacak yolların da rolü bulunmaktadır. Bakü-Supsa ve Bakü-Ceyhan petrol boru hatlarının oluşumunda ve kullanımında iki Devletin çıkarları paralellik arz etmektedir.

¹⁶² www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/192/AND2.htm.

¹⁶³ Oğan, op. cit., s. 29.

¹⁶⁴ *Azatlık Gazetesi*, Bakü, 29 aralık 1993.

Demografik olarak da iki ülke insanları arasında bir karışım söz konusudur. Halen, 15.000 civarında Gürcü Azerbaycan topraklarında ikamet etmekteken, Gürcistan topraklarında da 300.000'in üzerinde Azeri yaşamaktadır.

Gürcistan ve Azerbaycan'ın ABD ile onun bölgedeki önemli müttefiki Türkiye ve NATO ile olan askeri ilişkileri Rusya Federasyonu'nun tüm baskı ve önlemlerine rağmen ilerlemektedir. Ayrıca bu Devletler; Ukrayna, Moldavya ve Özbekistan ile beraber BDT içinde fiili bir ayrılık yaratarak GUUAM'ı (Gürcistan, Özbekistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova)¹⁶⁵ kurmuşlar ve gitgide Rusya Federasyonu'nun nüfuz alanından uzaklaşmak istediklerini açıkça ortaya koymuşlardır. Ayrıca bu Devletler, BDT Kolektif Güvenlik Sistemi içinde yer almayacaklarını da belirtmişlerdir. Hem GUUAM çerçevesinde hem de karşılıklı olarak bu teşkilat içinde varolan ülkelerin ilişkileri olumlu yönde gelişme göstermektedir¹⁶⁶.

2.2.2. Gürcistan- Ermenistan İlişkileri

Ermenistan, bölgesinde küçük ve karaya hapis olmuş bir coğrafyaya sahiptir. 11.620 km²'lik bir alana sahip olan Ermenistan, doğal kaynaklar açısından da bölgede fakir bir Devlettir. Ermenistan, bölgede etnik ve dinsel olarak da yalnız kalmış bir izlenim vermektedir. Komşularından tek Hıristiyan Devlet Gürcistan ile de Ermenistan'ın ilişkilerinin olumlu olduğu söylenemez. Ermenistan, bu nedenle bölgede genel olarak Rusya Federasyonu'na yakın politikalar izlemektedir. Bugün itibarıyla, Rusya Federasyonu ve İran arasındaki bölge politikaları üzerindeki uzlaşma nedeniyle İran-Ermenistan ilişkilerinde de bazı olumlu gelişmeler bulunmaktadır¹⁶⁷. Türkiye ile diplomatik ilişkisi bulunmayan Ermenistan'ın İran ile yakın olması ayrıca bölgede bir dengeleme unsuru olarak da göze çarpmaktadır.

Ermenistan, Batılı Devletler içinde varolan Ermeni azınlıkların etkisi ile Batı ile de olumlu ilişkiler geliştirme arzusunu taşımaktadır. Bu ilişkilerin çok ileri

¹⁶⁵ Özbekistan, daha sonra bu örgütten çekildiğini açıklamıştır.

¹⁶⁶ Oğan, op. cit., s. 30.

¹⁶⁷ Hunter, "The Evolution of the ...", op. cit., s. 31.

boyutlara ulaşmasında Ermenistan, bir ikilem içerisinde ve Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerinin bozulmasına izin vermeden Batı ile ilişkilerine yön vermeyi amaçlamaktadır¹⁶⁸.

Gürcistan nüfusunun bugün itibarıyla %9'unu Ermeniler oluşturmaktadır. Son 8 yüzyıl boyunca değişik zamanlarda Gürcüler, Ermeni göçmenlerini topraklarında barındırmayı üstlenmişlerdir¹⁶⁹. Dağlık Karabağ sorununun tırmandığı dönemlerde Gürcistan içinde bir Azeri-Ermeni çatışmasından büyük oranda korkulmuş ve konu ile ilgili tedbirler alınmıştır. Sonuçta, birçok provokasyona rağmen bu tip çatışmaların önüne geçilebilmiştir. Ancak; özellikle Ahalkalek bölgesindeki Ermeni nüfusta, bazı bağımsızlık hareketlerinin de varlığı açıktır. Hatta, bazıları bölgeyi *Kuzey Ermenistan* olarak dahi tanımlamaktadırlar¹⁷⁰.

Ermenistan ile Gürcistan arasındaki ilişkilerin tarihinde farklı dönemler yaşanmıştır. Ancak, genel olarak Gürcistan ile Ermenistan'ın ilişkilerinin Azeri-Gürcü ilişkilerinin bir adım gerisinde olduğu bir gerçektir. 20. yüzyılın başında, kısa süreli bağımsızlık sürecinde Gürcistan, yine Azerbaycan'a yakın bir politika izlemiştir. Bu yakınlıkta, Azeri petrolünün varlığı etkilidir. 1920 yılında, Ermenistan ile Gürcistan arasındaki gerginlik ve karşılıklı toprak iddiaları iki Devleti kısa süreli bir silahlı çatışmaya¹⁷¹ da sürüklemiştir¹⁷². Günümüzde, iki Devleti savaşın eşiğine getirecek derecede bir gerginlik yaşanmasa da, güven ortamının da tam anlamı ile varolduğu söylenemez. Bu güvensizliğin varlığında Gürcistan'da mukim Ermeni azınlığın da etkisi vardır. Abhazya'daki ayrılıkçı hareketlere bölgedeki Ermeniler'in destek vermesi bu güvensizliği artırıcı bir faktör olmuştur. Bu sorunu çözmek amacı ile Şevardnadze, ülkede Gürcistan vatandaşlığına dayalı bir milliyetçilik oluşturma gayretinde olmuştur¹⁷³. Hatta, bu

¹⁶⁸ Herzig, op. cit., s. 72.

¹⁶⁹ Charkviani, loc. cit.

¹⁷⁰ Kurbanov, loc. cit.

¹⁷¹ Rus işgali ile birlikte bu çatışma sona ermiştir.

¹⁷² www.milliyet.com/2003/11/23/son/sondun02.html.

¹⁷³ Zviad Gamsakhurdia yönetimi etnik milliyetçilik esasına dayalı bir yönetim anlayışını benimsemiştir.

nedenle Ermeni ve Azeri azınlıklarının temsilcilerinin Anayasa'nın oluşturulmasında görev almalarını sağlamıştır¹⁷⁴.

Bugün itibarıyla, Gürcistan-Ermenistan ilişkilerinde Rusya Federasyonu'ndan bağımsız bir ilişkiler yumağı adeta tasavvur edilemez. Rus yöneticiler ile devamlı olarak çıkarları uyuşan Ermeniler, bölgedeki Devletler ile olan ilişkilerine de bu düzlemde yön vermektedirler. Ermenistan Devlet Bütçesinin dahi % 57'sinin Rusya Federasyonu tarafından karşılandığı bir ortamda bunun tersini düşünmek yanlış olacaktır¹⁷⁵. Elbette, bu uyumlu ilişkilerde Rus yönetiminde her zaman var olan Ermeni kökenli idarecilerin de rolü büyüktür.

Rusya Federasyonu ile Ermenistan arasındaki ulaşım açısından da, Gürcistan önemli bir noktadadır. Bölgedeki politikaları itibarıyla ortak tavırlar benimsemiş olan bu iki Devletin birbiri ile olan ulaşımının Gürcistan'a bağlı olması, Ermenistan'ın Gürcistan ile olan ilişkilerinin Ermenistan-Rusya Federasyonu ilişkilerine de etki edeceğini göstermektedir¹⁷⁶.

2.2.3. Gürcistan ve Bölge Petrolü

Rusya Federasyonu ve ABD arasında Gürcistan üzerinde soğuk savaş olarak nitelendirilen rekabet, Gürcistan'ın gaz, petrol ve elektrik şebekeleri konusunda da devam etmektedir. Ruslar'ın Gazprom ve Lukoil şirketlerine karşın Batılı BP-Amoco ve Chevron şirketleri Gürcistan'da kendi çıkarlarına hizmet edecek projeler ortaya koymaya çalışmaktadır¹⁷⁷. Özetle, Gürcistan bölgedeki enerji savaşlarının tam merkezinde kalmış durumdadır.

Bakü-Ceyhan petrol boru hattı, Hazar petrollerinin Dünya pazarına ulaştırılmasında önemli bir projedir. Proje, Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye üzerinden geçmesi planlanan büyük bir bölgesel işbirliği vesilesidir. Projenin hayata geçmesi ile beraber Türkiye'nin bölgedeki gücünün ve etkisinin artacağı

¹⁷⁴ Kurbanov, loc cit.

¹⁷⁵ Lesser, op. cit., s. 98.

¹⁷⁶ www.ourworld.compuserve.com/articles/transcaucasus/generalinfo

¹⁷⁷ Zaman, 27/07/2000, "Ateş Hattındaki Gürcistan" Yazı Dizisi.

düşünülmektedir. Türkiye'nin bölgedeki etkinliğinin artacak olması İran ve Rusya Federasyonu'nu derinden rahatsız etmektedir. Projeye muhalefetini açıkça dile getiren Rus ve İranlı yetkililer, Gürcistan'daki iç karışıklıkları ön plana getirerek bölge petrollerinin bu yolla taşınmasının güvensizliğini gündeme taşımaktadırlar¹⁷⁸.

Rusya Federasyonu'nun ve İran'ın bölge petrollerinin taşınması konusunda alternatif önerileri bulunmaktadır. Ancak, ABD bu önerilere şiddetle karşı çıkmaktadır. ABD, ne Rusya Federasyonu'nun ne de İran'ın bölge kaynakları üzerinde etkin rol oynamasını istemektedir. Bu bağlamda, ABD Türkiye'ye Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı projesi konusunda tam desteğini sürdürmektedir.

¹⁷⁸ Winrow, loc. cit.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. GÜRCİSTAN'IN BÖLGE GÜÇLERİ VE DİĞER GÜÇLERLE İLİŞKİLERİ

Bir Devletin politik dinamiklerinin belirlenmesinde içsel yapı ve sorunlarının yanında diğer etkin Devletlerin bölgeye olan ilgisi de önemlidir. Dünya politikasına yön veren süper güçlerin yanında bölgesel politikalarda söz sahibi olabilecek güçler de bu etkin Devletler sınıfında değerlendirilebilir. Bölgesel güçler, genel olarak süper güçlerin yönlendirdiği politikalara paralel politikalar takip etse de kendi çıkarları doğrultusunda bağımsız kararlar da almaktadırlar.

Vestfalya sisteminden kaynaklanan klasik güç dengesi teorisi bugün itibarıyla bölgesel dinamikler açısından geçersiz sayılmaktadır. Süper güçlerin hegemonyasının ötesinde bugün sistemde bir güç dağılımı görülmektedir. Güç dağılımı, bölgesel Devletlerin etkinliklerini artırmakta ve ilişkiler yumağını daha da karmaşıklştırmaktadır¹⁷⁹. Bu karmaşık yapının ve bölge üzerindeki politikaların tam olarak anlaşılabilmesi açısından bölge güçlerinin politik yapı ve hedeflerinin analiz edilmesi şarttır.

Gürcistan, bölge güçlerinin ve özellikle Türkiye ile İran'ın bölgede etkin roller üstlenmesini istemektedir. Gürcistan'ın etkin rol olarak tanımladığı politikanın biçiminde bölge Devletlerine baskı unsuru oluşturup çıkarlarına hizmet edecek bölgesel güçler oluşturmak yoktur. Gürcistan'ın bölgesel güçlerden talep ettiği etkin rol, bölgesel güvenlik konularında ve bölgesel ekonomik konularda bütüncül bir işbirliğinin desteklenmesi şeklindedir¹⁸⁰. Bu yaklaşım, bölge Devletleri'nin kendi istikrarları açısından da önemlidir. Demografik yapıları

¹⁷⁹ Oral Sander, *Siyasi Tarih: 1918-1994*, İmge Kitabevi, Ankara, 1998, s. 525.

¹⁸⁰ Rondeli, op. cit., s. 51.

itibarıyla, Kafkaslar ile bağları bulunan bölge güçlerinin Kafkaslar'daki bir karışıklıktan kolayca etkilenebileceği açıktır.

Gürcistan ve Azerbaycan'ın etnik ve dinsel yapıları itibarıyla heterojen bir yapıya sahip olmaları, bu Devletleri bölgesel güçlerin müdahalesine daha da açık hale getirmektedir. Rusya Federasyonu'nun Gürcistan içindeki etnik çatışmalara devamlı olarak müdahil olması bu olguyu destekler niteliktedir.

Gürcistan'da varolan düzensiz ortam, bölgesel ve küresel aktörlerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi ile daha da karmaşık bir hal almaktadır. Bölgede tam bir istikrar sağlanması amacı ile bölgesel ve küresel güçlerin bu istikrara katkı sağlayacak politikalar takip etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, bahsi geçen güçler Gürcistan'ın içsel istikrarı açısından da olumlu bir rol oynayabilir.

SSCB'nin yıkılmasının ardından bölgede üç önemli çekişme dikkat çekmiştir. Bu güç çatışmalarının birincisi, Türkiye, Rusya Federasyonu ve İran arasında yaşanan ve bölgesel hegemonlar arasında diye tarif edilebilecek bir rekabettir. İkinci olarak ise, Kafkas Devletleri arasında yaşanan bir çatışmadan söz edilebilir. Üçüncü olarak ise, Devletlerin bünyesindeki milliyetler arası çekişme göze çarpmaktadır¹⁸¹. Bu üç çekişmeye ek olarak bir de küresel hegemonların bölge üzerindeki güç çatışması göz önüne alındığında bölgedeki politik yapı çok daha karmaşık bir durum göstermektedir. Bu amaçla, Gürcistan'ın bu bahsi geçen güçlerle olan ilişkilerini birer birer incelemekte yarar görülmektedir.

3.1. Türkiye ve Gürcistan ilişkileri

Kafkasya topraklarının tamamı Türkiye açısından stratejik bir önem arz etmektedir. Türkiye'nin Kafkas toprakları üzerindeki stratejik çıkarlarının yanında bölgede tarihi ve kültürel bağları da dikkate değer boyuttadır. Kafkasya'da bugün yaşayan halkların % 60'ı Türkiye ile bağlantılıdır. Bu insanların Türkiye'de yaşayan soydaşları ile önemli ilişkileri bulunmaktadır. Ayrıca, Kafkasya'da

¹⁸¹ Jones, loc. cit.

yaşayan diğer toplulukların da Türkiye içinde önemli sayıda soydaşları bulunmaktadır¹⁸². Bölgedeki huzursuz ve kaotik ortamın Türkiye'nin güvenliğini olumsuz etkileyeceği açıktır. Bu bağlamda, Türk dış politikasında bölgeye ilişkin politikaların bölgenin bağımsız ve huzur içinde olan Devletlerden oluşmasına yönelik çalışmaların esas alınarak etkin bir politika alanı olarak yer alması şarttır. Türkiye'nin bölgede etkin bir politika izlemesi, yeni bağımsızlığını kazanan Devletler açısından da önemlidir. Türkiye, bölge Devletlerinin Batı ile olan irtibatlarını sağlaması noktasında tek güvenli yol olarak görünmektedir¹⁸³. Ayrıca, bu Devletlerin bağımsızlıklarını ve kendi güvenliklerini tam olarak sağlayabilmesi açısından da Türkiye, önemli bir çıkış noktasıdır. Türk ordusu, bölgenin en etkili muharebe gücüne erişmiş olan gücüdür ve bu Devletlerin savunmalarını oluşturmalarında da güvenilir bir örnektir. Çalışmamızın devamında detaylı bir şekilde değinilecek olan bölgesel askeri yardımlar ve eğitimlerde Türkiye bu bakımdan kilit rol oynamaktadır.

Türkiye'nin bölgede önemli hedefleri bulunmaktadır. Türkiye, bölgesel bir güç olarak varlığını tüm Avrasya Coğrafyasında hissettirmek zorundadır ve buna yönelik politikalar oluşturmaktadır. Bu politikalarda Azerbaycan ve Gürcistan kilit konumdadır. Rusya Federasyonu'nun politikalarının paralelinde bölgesel politik konumunu belirlemiş olan Ermenistan'a karşı, Türkiye de Gürcistan ve Azerbaycan ile iyi ilişkiler geliştirmenin yollarını belirlemeye çalışmaktadır¹⁸⁴.

1988 yılından itibaren Transkafkasya'da karışıklıkların artmasıyla Türkiye, 1991 yılına değin bölgede müdahaleci olmayan ve savunmacı bir politika benimsemiştir. Türkiye, bu dönemde bölgedeki karışıklıkların Türkiye içine sıçramaması amacını gütmüştür.

Türkiye açısından Kafkasya ve Orta Asya'da ortaya çıkan 1991 sonrası durum dikkat çekici boyuttadır. SSCB'nden bağımsızlığını kazanan Devletlerin tamamı kültürel, dini veya etnik olarak Türkiye'ye yakın Devletlerdir. Türkiye,

¹⁸² Savaş Yanar, *Türk-Rus ilişkilerinde Gizli Güç: KAFKASYA*, Kültür Sanat Yay, İstanbul, 2002, s. 76.

¹⁸³ Lesser, loc. cit.

¹⁸⁴ Yanar, op. cit., s. 81.

bölgede etkin olmanın yollarını aramakta ve aynı zamanda bölge Devletlerinin Rusya Federasyonu'nun etkisinden kurtulmaları konusunda alternatif bir güç vasfı taşımaktadır. Bu dönemde, Türkiye içinde önemli heyecanlar yaşanmış, hatta Türkiye'nin bölgede çok daha etkin bir politika izlemesi gerektiği birçok grup tarafından vurgulanmıştır. *Büyük Türkiye* ve *Turan* gibi hayaller dahi kurulmuş ve yeni bir Türk İmparatorluğundan bahsedilmiştir¹⁸⁵. Bu girişimler Türkiye'de öylesine hız kazanmıştır ki, dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal dahi Türkiye'yi bölgenin yeni "*Mini Süper Gücü*" olarak dile getirmiştir. Türkiye'nin 1993 yılı sonrası olarak niteleyebileceğimiz yeni periyotta ise, bölgedeki etkisi daha farklı bir boyut kazanmıştır. ABD ile paralel olarak Türkiye, bölgedeki etkisini artırmış ve bölge Devletleri ile olan ilişkilerini karşılıklı çıkar esasına dayalı daha rasyonel temellere oturtmuştur¹⁸⁶.

Türkiye ile Rusya Federasyonu'nun bölgedeki çatışan çıkarları Osmanlı İmparatorluğu ile Çarlık Rusyası arasındaki bölge üzerinde varolan gerilimi andırmaktadır. Bugün, tarihteki güçleri ve çıkar konuları farklılık gösterse de, bu iki büyük imparatorluğun varisi konumundaki Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu yine bölge politikaları konusunda karşı karşıya gelmiş durumdadır. Türkiye, Batı ile olan iyi ilişkilerinin de desteği ile bölgede Rusya Federasyonu'ndan kaynaklanabilecek stratejik boşlukları doldurmaktadır¹⁸⁷. Rusya Federasyonu, bu bağlamda bölgeyle olan bağları nedeni ile Türkiye'yi bölgedeki birincil rakibi olarak algılamaktadır.

Gürcistan tarihçilerinin hemen hemen tamamına göre, Gürcistan'ın Batıdan ve Avrupa'nın olumlu etkisinden izole olmasında Osmanlı yönetiminin sorumluluğu büyüktür. Özellikle, 1453 yılında İstanbul'un fethinin ardından Gürcistan, Batıdan tamamen kopma durumuna gelmiştir¹⁸⁸. Bugün ise, tarihteki ilişkilerin aksine, Gürcistan'ın bağımsızlığının ardından Türkiye ile olan ilişkileri çok olumlu bir seyir izlemiştir. Gürcistan'ın Avrupa medeniyetlerinden uzak

¹⁸⁵ Hunter, "Transcaucasus: Transition...", op. cit., s. 163.

¹⁸⁶ Winrow, op. cit., s. 175.

¹⁸⁷ Z. Khalilzad ve Stephen Larrabe; *Türk-Batı ilişkilerinin geleceği: Stratejik Bir Plana Doğru*, Çev: Işık Kuşçu, ASAM, Ankara, 2001, s. 64.

¹⁸⁸ Charkviani, op. cit., s. 42.

tutulmasının sorumlusu olarak ilan edilen Osmanlı İmparatorluğu'nun yerini alan Türkiye Cumhuriyeti bugün Gürcistan'ın Avrupa'ya ve Batıya ulaşabileceği tek güvenli yol olarak gözükmektedir.

Türkiye ile Gürcistan arasındaki sınırın tespiti 1921 yılında imzalanan Kars Antlaşması¹⁸⁹ ile yapılmıştır ve halen bu antlaşma geçerlidir. Kars Antlaşması çerçevesinde taraf Devletler birbirlerini tanımışlardır. Ayrıca, bölge politikaları ile ilgili herhangi birinin tanımadığı bir uluslararası senedi diğeri de bu antlaşma kapsamında tanımayacaktır¹⁹⁰.

SSCB'nde Prestroyka döneminin başlaması ile birlikte Türkiye-Gürcistan ilişkilerinde yeni bir sayfa açılmıştır ve bu dönemin başlaması, karşılıklı olumlu ilişkilerin tesis edilebilmesini sağlamıştır. Türkiye, Gürcistan'ın bağımsızlığını resmen tanıyan ilk Devletlerden biri olmuştur. İki Devlet arasında her alanda değişen boyutlarda işbirliği görülmüştür¹⁹¹. Bu işbirliği, Şevardnadze'nin iktidarı ele geçirmesinin ardından daha da ileri boyutlara taşınmıştır. Demirel ve Şevardnadze siyasi ve ticari heyetlerle beraber karşılıklı resmi ziyaretlerde bulunmuşlardır¹⁹². Süleyman Demirel'in ziyaretinin Gürcistan'ın bağımsızlığının ardından Gürcistan'a Devlet Başkanları düzeyinde gerçekleşen ilk resmi ziyaret oluşu da iki Devlet arasındaki ilişkiler açısından önemlidir. Ayrıca, bu ziyaret Türkiye'nin Gürcistan'a verdiği önemin de kanıtı olmaktadır. Diğer yandan, Gürcistan'ın Abhazya'da savaşa sürüklendiği dönemde Türkiye'nin Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne saygılı olduğunu açıklaması ilişkilerin gelişmesinde olumlu bir rol oynamıştır. Belirtilen öğelere ilaveten, Türkiye ve Gürcistan arasındaki sınırın mayınlardan arındırılmasına dair karar¹⁹³ iki Devletin dostluğunu pekiştirici yönde adımlar atmaya hedeflediğinin de işareti olmaktadır¹⁹⁴.

¹⁸⁹ Antlaşma, Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan arasında imzalanmıştır ve orijinal adı "Kars Muahedenamesi" dir.

¹⁹⁰ *Kars Muahedenamesi* Md. 2 www.mfa.gov.tr/karsmuahadanamesi , T.C. Dışişleri Bakanlığı resmi Web Sitesi.

¹⁹¹ www.da.com.tr/dergi/DaStore/Sayi03/turkce/k8.htm.

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ Şevardnadze'nin 2001 başında Türkiye'ye yaptığı ziyaret sırasında alınan bir karardır.

¹⁹⁴ Ibid.

Türkiye ile Gürcistan arasındaki siyasi ilişkiler bugün itibarıyla genel manada dostluğa dayanmaktadır. Bu çerçevede, Gürcistan'ı Türkiye'nin tek problemsiz komşusu olarak niteleyenler bulunmaktadır. Halihazırda, Türk-Gürcü ilişkilerinin seyrinin problemsiz oluşunda iki Devlet arasında belirgin bir problemin bulunmayışı etkilidir. Gürcistan içindeki bazı aşırı milliyetçi grupların, Türkiye'ye yönelik tavırları da iki Devlet arasındaki bu dostluğa zarar verememektedir. Önde gelen bazı Hıristiyan Gürcü milliyetçileri zaman zaman Türkiye'den açıkça toprak talebinde bulunmuşlardır¹⁹⁵. Bu toprak taleplerinde SSCB döneminde Rus politikacıların Türk toprakları üzerinde hak iddia ederlerken bu toprakların Gürcistan'ın doğal bir parçası olması tezinden hareket etmelerinin etkisi bulunmaktadır¹⁹⁶.

SSCB döneminin sona ermesinin ardından, Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'daki bağımsız Devletlere ilişkin bakış açısı değişikliğe uğramış ve ilişkilerin boyutu maksimum düzeye ulaştırılmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin bölgedeki siyasi ağırlığını artırması Rusya Federasyonu'nu derinden rahatsız etmektedir. Türkiye'nin bölge Devletleri ile olan işbirliğini güçlendirmesini bölgedeki kendi varlığına ve çıkarlarına bir tehdit olarak algılayan Rus politikacılar, bu karşılıklı iletişimi azaltmayı hedeflemektedir. Türkiye'nin bir bölgesel güç olarak Orta Asya ve Kafkasya'daki etkinliğini artırması, Rusya Federasyonu tarafından ABD'nin de bölgede etkinliğini artıracığının sinyallerini taşımaktadır. Bu bağlamda, Rusya Federasyonu ve İran arasında benzer kaygıların meydana getirdiği bir işbirliği ortamı da oluşmaktadır¹⁹⁷.

Birçok stratejiste¹⁹⁸ göre, kurulmak istenen yeni Dünya düzeninin merkezi Hazar Bölgesi olacaktır ve bu bölge üzerinde hakim olan güç Dünyada da etkin söz sahibi olacaktır. Türkiye de bu bölgede mümkün olduğu kadar söz sahibi olmaya çalışmaktadır¹⁹⁹. Türkiye'nin hayati çıkarlarının bulunduğu Orta Asya'nın

¹⁹⁵ www.kafkas.org.tr/bgkafkas.

¹⁹⁶ Lesser, op. cit., s. 104.

¹⁹⁷ **Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği- Balkanlardan Batı-Çine**, İstanbul Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, Ocak 1995, s.74.

¹⁹⁸ Örneğin; Ercan Çitlioğlu.

¹⁹⁹ www.turkcu.org/dishaberler/dispolitika21Ekim01.htm .

Türkiye ile bağlantısı sadece Gürcistan üzerinden yapılabilmektedir. Türkiye'nin büyük önem verdiği petrol boru hatlarının geçeceği Azerbaycan ve Gürcistan'ın tamamen Rusya Federasyonu'nun etki alanına girmesi Türkiye'nin bölgedeki çıkarlarına uygun değildir²⁰⁰. Bu nedenle, Türkiye bölge politikalarında etkin bir oyuncu olabilmek amacı ile Gürcistan ile olan ilişkilerini her alanda maksimum düzeye ulaştırmaya çalışmaktadır.

3.1.1. Ekonomik İlişkiler

1921 yılında imzalanan Kars Antlaşması'nın 6. Maddesi gereğince, Türkiye ile Gürcistan arasında gümrüksüz ticaret uygulanmıştır²⁰¹. Gümrük Birliği çerçevesinde Avrupa Birliği ile 'Ortak Gümrük Tarifesi'ni benimseyen Türkiye ile Gürcistan arasında bugün halen 'Bavul Ticareti' kapsamında bazı istisnalar uygulanmaktadır.

İki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin gelişiminde ulaşım imkanlarının geliştirilmesinin büyük etkisi bulunmaktadır. Hem ikili ticari ilişkilerin geliştirilmesi hem de tarihi İpek Yolu'nun canlandırılması amacı ile Kars-Tiflis Demiryolu projesi hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. 125 km'lik bir demiryolu hattının inşaatını ve 160 km'lik bir demiryolu hattının da rehabilitasyonunu kapsayan proje 1994 yılından itibaren gündemdedir²⁰². Ancak, ödenek ayrılamaması nedeni ile günümüze değin projenin %10'u dahi gerçekleşmemiştir. 29-30 Ocak 2001 tarihlerinde Şevardnadze'nin Türkiye'ye yaptığı resmi ziyaret sırasında Kars-Tiflis Demiryolu projesinin yapımına hız verilmesi konusunda kararlılık sergilenmiştir²⁰³.

Türkiye, bağımsızlığının ardından Gürcistan'ın en büyük ticari ortağı olmuştur ve bu ticaretin de önemli bir kısmını bavul ticareti olarak da adlandırılan

²⁰⁰ İdil Tuncer, "Yakın Çevre ve Türkiye", **En Uzun Onyıl: Türkiye'nin Ulusal güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar**, Gencer Özcan ve Şule Kut (der.), Bülke Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 435.

²⁰¹ www.mfa.gov.tr/karsmuahadanamesi.

²⁰² www.ubak.gov.tr/tr/dlh/home.

²⁰³ www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/178/AND11.htm.

kişisel, özel vergi indirimlerine tabi ticaret şekli oluşturmuştur. Bavul ticareti, her iki ülke ekonomisinin de canlanmasında olumlu rol oynamıştır. Özellikle, bavul ticareti Gürcistan ekonomisinin güçlendirilmesi sürecinde önemli bir katkı yapmıştır.

Türkiye ve Gürcistan arasındaki ilişkilerin gelişiminin Kafkasya'daki istikrar açısından çok önemli olduğu karşılıklı ziyaretlerde vurgulanmıştır. 'Kafkasya İstikrar Paketi' bu çerçevede oluşturulmak istenen bir projedir²⁰⁴. Kafkasya İstikrar Paketi, bölgedeki çatışmalara son verilmesi ve bölgeye barışın getirilmesini hedeflemektedir. Bu paktın oluşturulması amacı ile bazı ikili ve üçlü toplantılar düzenlenmiştir. Bu paktın oluşumu gerçekleşirse Türkiye'nin bölge üzerindeki etkisi hissedilir derecede artacaktır²⁰⁵.

Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı projesi de iki Devlet arasındaki ekonomik ilişkiler açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Türkiye, Hazar petrolünün taşınmasında kendisinin temel güzergah olmasını istemektedir. ABD de, Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye üzerinden geçecek güzergaha destek vermektedir²⁰⁶. Petrol boru hattının geçeceği Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye'nin ortak ekonomik çıkarlar elde edeceği muhakkaktır. Bu ortak ekonomik çıkarlar, bu üç Devleti ekonomik olarak birbirine bağımlı hale de getirecektir. Ayrıca, ABD'nin bölgede askeri güç bulundurması bu ticari ilişkilerin geleceği açısından olumlu bir gelişmedir²⁰⁷. ABD desteği ile beraber bu projenin gerçekleşmesi bölgede Türkiye- Gürcistan- Azerbaycan arasında bir üçlü siyasi ittifak ihtimalini de güçlendirecektir.

Ekonomik ilişkilerin ve sivil toplum örgütlerinin aracılığı ile kurulmaya çalışılan ilişkilerin siyasi alanda da ilişkilerin gelişimine etki edeceği muhakkaktır. Bugün, Dünyamızda uluslararası aktörler olarak kabul edilen bu güçler, Devletler

²⁰⁴ Ibid.

²⁰⁵ Lesser, op. cit., s. 113.

²⁰⁶ Winrow, op. cit., s. 166.

²⁰⁷ www.vatanim.com.tr/arsiv/gurcistan.

dışında uluslararası politikaya yön vermektedirler ve Devletlerin politikalarına etkide bulunabilmektedirler²⁰⁸.

Türkiye, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü(KEİÖ)'nün oluşturulması ile de bölgedeki ekonomik ve siyasi etkinliğini artırmanın yollarını aramıştır. KEİÖ, fikir bazında 19-21 Aralık 1990 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen uluslararası bir toplantıda Türkiye'nin inisiyatifi ile ortaya çıkmıştır. Bu fikir yeni toplantılar ile olgunlaştırılarak 25 Haziran 1992 tarihinde İstanbul'da KEİÖ oluşturulmuştur²⁰⁹. KEİÖ, Türkiye'nin önderliği ile kurulan bir organizasyon olarak bölge Devletleri arasındaki ikili ilişkilerin de gelişmesinde önemli rol oynamıştır. KEİÖ, kuruluşunun birkaç yıl öncesinde farklı ideolojik kamplara mensup olan Devletleri bir araya getirmesi itibarıyla de bölgede büyük önem arz etmektedir²¹⁰.

KEİÖ'nün işlerliğinin bölgede artması özellikle ekonomik olarak yetersiz olan eski SSCB üyeleri açısından çok önemli bir gelişme olmaktadır. KEİÖ, bu bağlamda bugün itibarıyla etkili bir rol üstlenebilmiş değildir. KEİÖ'nün gelişiminin eksikliğinde üye Devletlerin kendi aralarında yaşanan sorunların ve stratejik yarışların büyük etkisi bulunmaktadır. Ayrıca, üye Devletlerin kaynaklarının yetersiz oluşu da burada bir diğer etken olarak dile getirilebilir.

11 üyesi bulunan KEİÖ'nün Yunanistan ve Türkiye dışındaki dokuz üyesi eski Doğu Blokuna mensup Devletlerdir. Transkafkasya Devletleri de örgüte üye durumdadır. Türkiye'nin bu Devletlerle ilişkilerini ilerletmesi açısından Örgütün avantajlar sağlayacağı muhakkaktır. Örgüt içindeki ilişkilerin ekonomik alandaki gelişmelerinin ardından bu ilişkilerin siyasi alana da taşınabilmesi ile bölgede barış ve istikrarı destekleyen unsurların bir adım öne geçeceği açıktır. Ancak, Türkiye, KEİÖ'nden beklediği etkiyi bulamamıştır. Özellikle, hedeflenen *serbest ticaret bölgesi* oluşturma prensibinin gerçekleşmemesi örgüt içindeki ilişkileri

²⁰⁸ İbrahim S. Canbolat, "Yeni Dünyada Dış Politika ve Araçları", **Bilgi-Toplum**, sayı 3, 2001, s.207.

²⁰⁹ Mehmet Gönlübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s. 690.

²¹⁰ Charkviani, op. cit., s. 42.

zayıflatmıştır²¹¹. Türkiye'nin KEİÖ'nden beklediği verimi alamamasının önemli bir nedeni de Türkiye'nin ekonomik olarak güçsüz bir durumda iken bu örgütün oluşumunda inisiyatif sahibi olmasıdır. Türkiye, bölgedeki Devletlerin ihtiyaç duyduğu büyük çaplı ekonomik yardım ve yatırımları karşılayacak ekonomik imkanlardan yoksun bir durumda bulunmaktadır²¹². Rusya Federasyonu halihazırda örgüte üye olmasına rağmen, zaten örgütün doğuşundan itibaren bu işbirliğinin fonksiyonel bir yapıya sahip olmasını arzu etmemiştir. Bu olumsuz bakışın temel nedeni de örgüt içindeki ilişkilerin derinleşmesinin bölgede Türkiye'nin etkinlik alanını artıracığı düşüncesidir.

3.1.2. Askeri İlişkiler

3.1.2.1. Askeri Yardım ve Eğitim

Türkiye'nin askeri eğitim amacı ile Gürcistan'a verdiği yardımlar Gürcistan ordusunun NATO standartlarına uyumunu hedeflemektedir. Gürcistan'ın 'Ulusal Askeri Akademisi' bu amaçla değişim programına alınmıştır.²¹³ Bu eğitim programları Gürcistan ordusu açısından hayati önem taşımaktadır. Gürcistan'ın önemli stratejik amaçlarından biri olan kendini savunma yeteneği, bu eğitim programlarının sonucunda gerçekleşebilecektir. Türk askerlerinin Gürcistan'da verdiği askeri eğitime paralel olarak birçok Gürcü subay da Türkiye'ye eğitim amaçlı gelmiştir. Bu çerçevede 1998'den bu yana 1.500'ün üzerinde Gürcü subay Türkiye'de eğitimini tamamlamıştır²¹⁴.

Güçlü bir Gürcistan ordusu, Türkiye'nin güvenliği açısından da hayati önem taşımaktadır. Kendi savunmasını sağlayabilecek güce erişmiş bir Gürcistan ordusu Türkiye ile Rusya Federasyonu arasında önemli bir tampon bölge vazifesi görecektir. Bu tampon bölge sayesinde, Türkiye ile Rusya Federasyonu doğrudan karşı karşıya gelmeyecek ve Gürcistan'ın ABD lehinde politikalara meyiletmesiyle

²¹¹ İlhan Uzgel, "Balkanlarla İlişkiler", **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt 2, Ankara, 2001, s. 521.

²¹² Khalilzad, op. cit., s. 30.

²¹³ www.diplomatikgozlem.com/turkish/kafkasya/20020801.

²¹⁴ www.turkinfo.de/basin/abtercume/ab_2002_0098.htm.

Rusya Federasyonu üzerindeki çember bir adım daha daralmış olacaktır²¹⁵.

Türkiye'nin Gürcistan ordusuna sağladığı askeri eğitimin pratik sonuç ve faydalarının yanında simgesel, siyasi sonuçları da olmuştur. Örneğin, Tiflis yakınlarında konuşlanmış bulunan Vaziani Rus Askeri Üssü'nün boşalan yerini dolduracak olan Gürcü kuvveti, Türk ordusunun yardım ve eğitimleri ile oluşturulan 11. Motorize Piyade Birliği'dir²¹⁶.

3.1.2.2. NATO üyeliği ve Türkiye Desteği

Doğu Bloğunun yıkılarak Varşova Paktı'nın ortadan kalkmasının ardından NATO, yeni bir misyon arayışına girmiştir. Bu yeni misyon arayışı çerçevesinde NATO, 1995 yılına gelindiğinde üçlü sacayağına²¹⁷ dayanan bir genişleme stratejisi belirlemiştir²¹⁸.

Şevardnadze, ABD'ye yaptığı bir ziyaret sırasında şu çarpıcı sözleri ile NATO üyeliğine olan ilgilerini belirtiyordu: "Rusya'nın güney kolu değil, NATO'nun kuzeydoğu kolu olacağız"²¹⁹. Aynı dönemde Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Gürcistan'a giderek Şevardnadze'ye konuya ilişkin tam destek vermesi Türkiye'nin Gürcistan'ı Batılı Devletler grubunda görmeyi arzu ettiğinin göstergesidir. GUUAM grubunun kurulmasını da Türkiye, bu çerçevede desteklemiştir. Hatta Ermenistan, Türkiye'yi kendi politik çıkarlarına hizmet etmek amacı ile GUUAM'ı teşvik etmekte suçlamıştır²²⁰.

NATO'nun Doğuya doğru genişlemesi, Avrupa'nın güvenliği açısından hayati önem taşımaktadır. Rusya Federasyonu, NATO'nun kendi etki alanı olarak gördüğü bir bölgeye bu anlamda bir müdahalesine karşı durmaktadır²²¹.

²¹⁵ Duygu Bazoğlu Sezer, "Türk-Rus İlişkileri: Düşmanlıktan Fiili Yakınlaşmaya", **Türkiye'nin Yeni Dünyası**, Alan Makovsky ve Sabri Sayarı (ed.), Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2002, s. 134.

²¹⁶ Oğan, op. cit., s. 27.

²¹⁷ NATO'nun Doğuya istikrar ulaştırması, Barış için Ortaklık Projesi, NATO ile Rusya arasında özel bir ilişki kurmak.

²¹⁸ Ibid., s. 30.

²¹⁹ www.evrensel.net/duyurular.

²²⁰ Ulaş Mıngıtlı, "Russia, Turkey and Eurasia", **Bilkent Üniversitesi Tezleri**, Ankara, 2001, s. 33.

²²¹ Olğan Bekar, "Nato'nun genişlemesi Rusya ve Türkiye" **Avrasya Etütler Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, İlkbahar 1996, s. 71.

NATO'nun genişlemesine prensipte karşı olan Türkiye, Gürcistan'ın üye olma arzusunu ise desteklemektedir. Bu destek, Türkiye ile Rusya Federasyonu arasındaki ilişkilerde önemli gerginlik konularından biri olabilir.

Gürcistan içinde Vaziani ve Marnueli üslerinde Türk askeri varlığı bulunmaktadır. Ermenistan-Gürcistan sınırına çok yakın bir bölgede bulunan Marnueli Havaalanı'nın modernleştirilmesini üstlenen Türkiye, beş yıl sürmesi planlanan projeye 50-60 milyon dolar yatırım yapmayı öngörmektedir²²². Havaalanındaki projenin sonlanması ardından, üssün Türk askeri uçaklarına açılacak olması, ayrıca bir stratejik birlikteliği ispatlamaktadır. Bu üslerdeki Türk askeri varlığı ve Türkiye'nin, Gürcistan'ın NATO üyeliğine verdiği destek askeri uzmanlara göre Gürcistan açısından önemli bir kazançtır. Bölge ile ilgilenen askeri uzmanlardan Hagani Hüseyinov, Transkafkasya bölgesinde 'Barış için Ortaklık' projesi konusunda en istekli Devletin Gürcistan olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca, aynı uzman, bölgede İsrail-Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan çizgisinde yeni bir güvenlik hattının oluşacağını da öngörmektedir²²³.

NATO genişlemesi çerçevesinde, eski Doğu Blokuna mensup 10'un üzerinde Devlet resmen üyelik başvurusunda bulunmuş ve bir kısmı da halihazırda üyelik hakkını kazanmıştır. Gürcistan'ın eski Devlet Başkanı Şevardnadze de NATO üyeliği için 2005 yılında resmen başvuru yapacaklarını belirtmiştir. NATO genişlemesi konusunda tereddütleri bulunan Türkiye'nin Gürcistan'ın üyeliğine destek vereceği muhakkaktır. Bu üyeliğin gerçekleşmesi ile birlikte Türkiye ile Gürcistan arasındaki askeri ilişkilerin gelişerek ilerlemesi de söz konusudur.

3.2. İran ve Gürcistan İlişkileri

3.2.1. Siyasi İlişkiler

Bölgede çıkarları bulunan dikkate değer bir güçlü bölge Devleti de İran İslam Cumhuriyeti'dir. İran, bölgedeki tüm Devletler ile ilişkilerini sıcak tutmak

²²² www.xeberanalitik.com/yazarlar/bahadirturk/28032002.htm .

²²³ www.turkinfo.de/basin/abtercume/ab_2002_0002.htm .

istemektedir. Bölgede, İran açısından en önemli yere sahip Devlet ise Azerbaycan'dır. İran toprakları içerisinde bulunan Güney Azerbaycan ile ilgili olarak İran'ın önemli endişeleri bulunmaktadır. Azerbaycan'ın SSCB'nden ayrılmasıyla elde ettiği bağımsızlığın ardından İran da Güney Azerbaycan ile ilgili sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. İran, bu bağlamda aşırı milliyetçi Elçibey'in Azerbaycan iktidarından uzaklaştırılmasını çıkarları açısından uygun görmüştür²²⁴. İran, aynı nedenlerle Türkiye'nin de bölgede etkin bir rol oynamasını istememektedir. Bölgede etkin olabilecek bir etnik Türk ittifakı, İran'ı endişelendirmektedir²²⁵.

İran, bölge ile olan bağları ve bölgedeki önemli çıkarlarına rağmen 1991 sonrasında ivedilikle bölge politikalarına müdahil olamamıştır. Bunun nedeni İran'ın Irak ile uzun süren bir yıpratma savaşından daha yeni çıkmış olmasıdır. İran, bu dönemde ağırlıklı olarak Orta Doğu politikalarına yönelmiş durumdaydı ve savaşın içeride yarattığı tahribatı gidermeye çalışmaktaydı.

Enerji ve ulaşım alanlarında Gürcistan ile İran arasında olumlu ilişkiler görülmektedir²²⁶. Gürcistan ile olan ilişkilerini geliştirmeyi amaçlayan İran, Rusya Federasyonu'nun bölge politikalarına paralel bir anlayış içindedir. Bu paralellik, İran-Gürcistan ilişkilerinin bugün itibarıyla gelişmesi önünde engel oluşturmaktadır. ABD-Gürcistan yakınlaşması konusunda Rusya Federasyonu kadar doğrudan bir rahatsızlık söz konusu değilse bile, İran da büyük ölçüde rahatsızlık duymaktadır. Tahran'a göre, ABD'nin Pankisi Vadisi'nde var olduğunu iddia ettiği teröristler, ABD'nin bölgede hakim olabilme hedefinin önemli bir adımıdır²²⁷. ABD tarafından çıkarlarına ters düşen bir Devlet olarak ilan edilen İran, Gürcistan'da da bir ABD üstünlüğünden derin kaygılar duymaktadır. Ayrıca, İran'ın Rus Devletler ile bölgede derin bir rekabeti de tarih boyunca varolmuştur. Ancak, bugünkü durum analiz edildiğinde İran açısından Rusya Federasyonu, ABD'nden daha az tehlikeli olarak algılanmaktadır. İran açısından bilinmeyenlerin

²²⁴ Hunter, op. cit., s. 171.

²²⁵ Lesser, op. cit., s. 83.

²²⁶ Charkviani, op. cit., s. 43.

²²⁷ www.xeberanalitik.com/yazarlar/bahadirturk/28032002.htm .

içinde ABD'nin bölgede hakim olmasının yanında bağımsızlığına kavuşan yeni Devletlerin izleyeceği politikaların belirsizliği de bulunmaktadır²²⁸.

İran, Dünya kamuoyundan izole edilmiş bir pozisyona sahiptir. İran, uluslararası boyutta bu izole edilmiş durumundan kurtulmak ve bölgesel ittifaklar yoluyla önemli bir bölge gücü haline gelmek amacıyla Orta Asya ve Kafkasya'da bulunan yeni bağımsız Devletlerle yakın ilişkiler kurma çabası içindedir²²⁹. Ancak, başlangıçta devrim ihracı korkusu nedeni ile bu bağımsız Devletlerin İran'a büyük şüphe ile yaklaştıkları açık bir gerçektir. Bu şüpheli yaklaşım, İran'ın bölgedeki etkisini de zayıflatmıştır.

İran'ın ulusal güvenliği açısından Orta Asya ve Kafkasya topraklarının önemli bir stratejik önemi bulunmaktadır. Bu topraklara hakim olmayı gaye edinen bir ABD, İran'ın güvenliğini çok derinden tehdit edebilir. ABD'nin İran'ı en önemli düşmanlarının içinde belirtmesi de bu realiteye eklendiğinde İran'ın güvenliğinden şüphe duyması çok mantıklı bir denklem oluşturmaktadır. Bu nedenler ışığında, İran'ın bölgede etkin güç olma amacına ilişkin en önemli motivasyonu, ABD etkisini bölgede minimuma indirme arzusudur.

İran'ın Gürcistan toprakları ile doğrudan bir sınır bağlantısı bulunmamaktadır. Ancak, Gürcistan'ın transit geçiş koridorunda bulunuşu, İran açısından Gürcistan coğrafyasının önemini artırmaktadır. Azerbaycan ise İran açısından daha hayati bir bölgede bulunmaktadır. Dağlık Karabağ Sorunu konusunda İran, bölgeye müdahale edebilecek güçlerden biri olduğunu Azerbaycan'a 1993 yılında asker göndererek ispatlamıştır²³⁰. İran'ın Karadeniz'e, Ukrayna'ya ve Rusya Federasyonu'na açılabilmesinin yolu da Azerbaycan ve Gürcistan'dan geçmektedir. Ayrıca, Türkiye ve ABD'nin bölgeye hakim olabilmek amacı ile ilk hedefi olan Gürcistan, bu nedenle de İran açısından önem arz etmektedir.

²²⁸ Lesser, op. cit., s. 84.

²²⁹ Edmund Herzig, *Iran and the Soviet South*, The Royal Institute of Int. Affairs, London, 1995, s. 13.

²³⁰ İşyar, op. cit., s. 456.

İran, Türkiye ve Rusya Federasyonu ile beraber bölgede etkin sayılabilecek güçler arasındadır. Brezinski'nin bölgedeki Devletleri sınıflandırmada kullandığı *Jeopolitik Mihver* tanımı İran'ı da içermektedir. Brezinski'nin tasnifinde Jeopolitik Mihver sınıfında konuşlandırılan İran, Jeostratejik Oyuncu olarak nitelendirilen süper güçlerin çıkarları doğrultusunda hareket edebileceği gibi kendine ait politikalar belirlemek yoluyla bölgesel jeostratejik oyuncu rolünü de üstlenebilir²³¹.

İran iç kamuoyunun Güney Kafkasya'daki çatışmalar konusunda İran dış politikasını etkileyici bir gücü bulunmaktadır. Hem etnik hem de dinsel faktörlerin etkisi ile İran halkı bölgedeki etnik çatışmalar konusunda Müslüman halklardan yana bir tavır alınmasını savunmaktadır. İran ise bölgedeki tüm çatışmalar ile ilgili olarak Rusya Federasyonu'nun bakış açısına yakın bir tavır sergilemektedir²³². İran'ın stratejik çıkarları ile zaman zaman çatışma içinde olan bu durum, İran politika uygulayıcılarını da zor durumda bırakmaktadır.

İran ve Rusya Federasyonu, Gürcistan'daki bir ABD üstünlüğünden ortak kaygılar duymaktadır. Ayrıca, bölgenin bu etkin iki gücünün ortak kaygılarının yanında ABD'ni bölgeden uzaklaştırmak yönünde ortak çıkarları da bulunmaktadır. ABD, bölge üzerindeki politikalarını şekillendirirken İran'ın Avrasya konusundaki çıkarlarını ve politikalarını göz ardı edememektedir. Bölgede tarihsel ve kültürel bağları bulunan İran'ın bölgedeki etkinliğini artırması, ABD politikalarının aleyhine işleyecektir. Bu bakımdan, ABD'nin bölgedeki etkinliğinin artışı ile İran'ın güç kaybedeceği muhtemeldir.

İran'ın dinsel kimliğinin tüm Dünyada en etkili ve en radikal İslami yapıyı tanımladığı kabul edilmektedir. Devrim ihracını ve İslamın yayılmasını kendisine manevi bir hedef olarak belirleyen İran, bölgedeki dengeler açısından bir Müslüman ülke aleyhine Rusya Federasyonu'nun etkisiyle Ermenistan'a yakın politikalar izleyebilmektedir²³³. Bu tespit, stratejik çıkarlar gündeme geldiğinde

²³¹ Canbolat, "Küreselleşen Dünya...", op. cit., s. 88.

²³² Herzig, op. cit., s. 15.

²³³ Araz Aslanlı, "Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Son Girişimleri Işığında Karabağ Sorunu", *Stratejik Analiz*, Cilt 1, Sayı 12, Ankara, 2001, s. 54.

dinsel ve ideolojik faktörlerin İran gibi radikal yönetime sahip bir Devlet anlayışında dahi arka plana atılabileceğinin göstergesidir. Ayrıca, dini faktörlerin hem iç, hem de dış politika konusunda siyasete alet edildiğinin de ispatıdır.

Güney Kafkasya'daki üç bağımsız Devlet İran'ın Rusya ile olan ilişkileri açısından da önemlidir. Bugün itibarıyla Rusya Federasyonu ile İran'ın bölge üzerindeki çıkarları paralellik gösterse de herhangi bir uyumsuzluk anında bu üç bağımsız Devletin Rusya ile İran arasında bir tampon bölge oluşturacağı da varsayılabilir²³⁴. Tarihte çok defalar bu bölgeyi kontrol altına alabilmek amacı ile karşı karşıya gelen Moskova ve Tahran, konjonktüre bağlı olarak ABD'nin bölgedeki varlığına karşı ortak bir duruş sergilemektedirler. Ancak, yine konjonktüre bağlı olarak bu iki gücün bölge politikalarına ilişkin olarak karşı karşıya da gelebilmeleri ihtimal dahilindedir.

3.2.2. Ekonomik İlişkiler

İran İslam Cumhuriyeti ve Gürcistan arasındaki ekonomik ilişkiler özellikle 1995 sonrasında önemli gelişmeler göstermiştir. Enerji, taşımacılık ve tarım alanlarında iki ülke arasında dikkate değer ilişkiler oluşmuştur. Ancak, Gürcistan'ın ABD merkezli Batı ile hızlı gelişen ilişkileri bu ekonomik ilişkilerin gelişimini de durağan bir noktaya getirmektedir. Şevardnadze, İran'ı iyi bir ekonomik partner olarak görerek ilişkileri daha da ileri boyutlara taşıma arzusundaydı. Hatta bu amaçla İran ile ABD arasında arabuluculuk faaliyetlerinde de bulundu. Ancak, hem ABD, hem de İran ile ilişkilerini derinleştiremeyeceğinin bilincine varan Tiflis yönetimi seçimini Batıdan yana yaptı ve İran ile olan ilişkilerini bozmasa da ileri derecelere ulaştırmadı²³⁵.

İran'daki özel girişimlerin zayıf olması da İran'ın bölgede etkin bir ekonomik bağ oluşturmasını zorlaştırmaktadır. Gürcistan ve Güney Kafkasya'nın tamamında önemli ve büyük projelere imza atan Türkiye ve ABD'nin yanında İran'ın yatırımları çok küçük boyutlarda kalmaktadır. İran yönetiminin

²³⁴ Can, op. cit., s. 209.

²³⁵ Hunter, "The Evolution of the...", op. cit., s. 46.

desteklerinin de zayıf kalmasıyla İran, ekonomik ilişkiler konusunda etkili boyutlara ulaşamamıştır²³⁶.

İran, bölgede güçsüz olan ekonomik çıkarlarını iyileştirmek amacı ile 1985 yılında kurulmuş olan Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün etkinliğini artırma çabası içindedir. Bu çabalar, İran'ın oluşturma gayreti içinde bulunduğu *İslam Ortak Pazarı* düşüncesine de paralel bir politikadır²³⁷.

ABD, bölge petrolünün Batı pazarlarına ulaştırılmasında kendine politik olarak yakın olan Devletlerin topraklarından geçecek bir boru hattını desteklemektedir. Bu yol, Azerbaycan'dan başlayarak Gürcistan üzerinden Türkiye'ye ulaşacak olan Bakü-Ceyhan petrol boru hattıdır. ABD, bölge petrolü üzerinde söz sahibi olmalarını istemediği Rusya Federasyonu ve İran gibi bölge güçlerinin topraklarından geçecek alternatif yollara ise karşı çıkmaktadır²³⁸.

Hazar petrolünün ve Orta Asya'daki doğal kaynakların Dünya pazarlarına taşınması konusunda farklı alternatifler bulunmaktadır. Bakü-Ceyhan petrol boru hattı projesinin olgunlaşmasıyla beraber Moskova'nın duruşuna paralel olarak Tahran yönetimi de bu projenin aleyhine politikalar oluşturmaya başlamıştır. Bu politikalar neticesinde, Rusya Federasyonu ve İran, Azeri petrolünün işletimi konusunda yeni konsorsiyumda söz sahibi olmuşlardır²³⁹. Hazar Denizi'nin statüsü konusunda da aynı fikirleri paylaşan Rusya Federasyonu ve İran, bölgede ortak etki alanı oluşturma yolunda ilerlemektedir. Bölge petrolünün Dünya pazarlarına ulaştırılmasında, ABD ve Türkiye'nin etkin rol oynamasının Rusya ve İran'ın bölgedeki etkisini azaltacağı muhakkaktır. Bu realitenin farkında olan Tahran ve Moskova, bu projenin gerçekleşmemesi amacı ile gerekli müdahalelerde bulunmaktadır.

²³⁶ Herzig, op. cit., s. 33.

²³⁷ Ibid., s. 37.

²³⁸ Steve Levine, "Who Needs a Pipeline?", *Newsweek*, November 2 1998, s. 43

²³⁹ Kuliyeu, op. cit., s. 194.

3.3. Rusya Federasyonu ve Gürcistan İlişkileri

Rusya Federasyonu ile olan ilişkiler Gürcistan siyaseti için kilit rol oynamaktadır. Tarihi bağlar, ekonomik ilişkiler ve Rusya Federasyonu'nun bölgeye kendi varlığı ve güvenliği açısından attığı önem, bu ilişkilerin anahtar fonksiyonunun devam etmesi yönünde etkili olmaktadır.

İki yüzyıldan beri, Rusların Transkafkasya'daki sınırlarını koruması ve güneye doğru genişlemesini devam ettirmeleri açısından Gürcistan toprakları çok önemli bir yere sahip olmuştur. SSCB'nin yıkılmasının ardından güney sınırlarını Kuzey Kafkasya ile sonlandırmak zorunda kalan Rusya Federasyonu, sınırlarının güneyindeki tarihi çıkarlarından da vazgeçmiş değildir. Bu politika, özetle bölge Devletlerini güçsüz bırakarak hakimiyet kurma esasına dayanmaktadır²⁴⁰. Gerek Çarlık Rusyası, gerek Sovyet Rusya ve son olarak bugün için Rusya Federasyonu yüzyıllardır Kafkasya'da hep aynı noktayı hedeflemektedir. Bu hedef, her ne pahasına olursa olsun, Karadeniz'i ve Hazar Denizi'ni kontrol altında tutacak şekilde bölgede hakimiyet sağlayarak Kafkasya'nın ele geçirilmesidir²⁴¹. Kafkasya'nın elde tutulması, Rusların sıcak denizlere ulaşma politikasının da ilk adımıdır. Kafkasya'da kaybedilecek hakimiyet bu politikayı da olumsuz yönde etkileyecektir.

Rus Güçleri 16. yüzyıldaki güneye akınlarının başlamasından itibaren yaklaşık 4 yüzyıldan beri Kafkaslar'daki en etkin büyük güç olarak tarih sahnesindedirler. Rusların Kafkaslar'daki genel politik amaçlarını özetlemek amacıyla 19. yüzyılın başında P.I.Pectel adlı teorisyenin anayasa oluşturabilmek amacı ile hazırladığı projede ele alınan şu hususu belirtmekte fayda vardır:

"Aşama 1; Rusya toprakları, İran ve Türk denetimi altındaki topraklara kadar tüm halkları içermelidir.

Aşama 2; Tüm Kafkas halkları iki gruba ayrılacaktır... Barışçıl ve Vahşi gruplar olarak... Barışçıl gruptakiler yerlerinde kalmalı ve Rus Yönetimi altına alınmalıdır. Vahşi sayılan gruptakiler ise yurtlarından bölünerek küçük gruplar

²⁴⁰ Nissman, op. cit., s. 73.

²⁴¹ Can, op. cit., s. 210.

halinde Rus topraklarına dağıtılmalıdır²⁴². Bu çerçevede 19. yüzyılda Kafkasya'dan büyük göçler yaşanmıştır. Anadolu'da bu göçler kapsamında önemli bir Kafkas kökenli azınlık oluşmuştur.

Aşama 3; Bölgede günümüz deyimini ile uydu kentler sayılabilecek Rus köyleri oluşturularak bu bölgede yaşayan Kafkas halklarının kültürel ve milli birlikleri bozulmalıdır. Ancak böylece tam bir Rus hakimiyeti kurulabilir²⁴³.

Rusya Federasyonu, bugün de hala buna benzer tutum ve davranışlar içinde bulunmaktadır. Rusya Federasyonu'nun arka bahçesi olarak gördüğü Kafkas topraklarında bağımsız Devletler oluşmuş da olsa, Rus politikacılar açısından bu topraklar vazgeçilemez niteliklerini korumaktadırlar. SSCB'nin yıkılmasının ardından Rusya Federasyonu, kendi içinde de önemli sıkıntılar yaşadı. Totaliter bir rejimden serbest piyasa ekonomisine dayalı bir demokrasiye geçiş süreci yaşayan Rusya Federasyonu, bu sıkıntılı dönemin ilk yılının hemen ardından SSCB'nin bölgedeki stratejik mirasçılığını sürdürmüştür.

Rusya Federasyonu, bu bağımsız Devletler üzerinde etkili olabilmek amacı ile bu Devletleri ekonomik ve siyasi olarak güçsüz durumda tutma hedefini sürdürmektedir. Bölgedeki tüm çatışmalarda Rusya Federasyonu'nun etkin rol oynaması bölge Devletlerinin politikalarında söz sahibi olma amacının bir parçasıdır²⁴⁴. Bölge Devletlerinin güçsüz olması, Rusya Federasyonu'nun bölgedeki etkisinin o miktarda güçlü olacağı anlamına gelmektedir. Ekonomik ve siyasi olarak güçlü olan Devletlerin bağımsız ve kendi çıkarlarını temel alan politikalar izleyeceği muhakkaktır.

Rusya Federasyonu'nun bağımsızlığını kazanan eski Sovyet Cumhuriyetleri üzerinde temel olarak aldığı ilkeler bulunmaktadır. Birinci aşamada, bu Devletlerin, NATO genişlemesine dahil olmalarını engellemek gerekmektedir. Ancak, bu başarıldığı takdirde Batının bu bölgelerdeki etkinliği azaltılabilir. İkinci aşamada ise, "Yakın Çevre" kavramının mantığı çerçevesinde

²⁴² Ahıska Türkleri gibi;

²⁴³ Guseynov, op. cit., s. 130.

²⁴⁴ Rondeli, op. cit., s. 52.

Rusya Federasyonu'nun kontrol edebileceği 'Barış Gücü Kuvvetleri' oluşturarak bölgedeki uyuşmazlıklara bizzat müdahale şansı elde edebilmektir²⁴⁵. Bu amaç çerçevesinde, Rusya Federasyonu, bölgedeki yeni bağımsız Devletlerde askeri üsler edinmiş ve kendi askerlerini bu Devletlerin topraklarına konuşlandırmıştır. Ancak, bugün itibarıyla Rusya Federasyonu'nun, bu Devletlerin bazılarında bu avantajlı konumunu kaybettiği söylenebilir. Özellikle, Gürcistan ve Azerbaycan'daki Rus askeri varlığı oldukça azalmıştır ve bu Devletler NATO'ya üye olma isteklerini açıkça dile getirmişlerdir. Rusya Federasyonu'nun bu oluşumun tersine politikalar uygulamaya koyma arzusuna rağmen ABD ve Batı bugün itibarıyla bir adım önde gözükmektedir.

Rus etki alanından mümkün olduğu kadarı ile uzak durmaya çalışan bölge Devletleri bağımsızlıklarını pekiştirmeyi amaçlamaktadır. Günümüze gelindiğinde Rusya Federasyonu'na karşı olan bu romantik karşı duruş yerini daha pragmatik bir politika anlayışına bırakmıştır. Gürcistan ve Azerbaycan, Rusya Federasyonu ile karşılıklı faydacılık esasına dayanan bir işbirliğine bugün daha sıcak bakabilmektedirler²⁴⁶. Bu çerçevede, Azerbaycan, Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerini geliştirmek konusunda daha istekli görünmektedir.

1993 yılında onaylanan "Rus Dış Politikasının Esasları" adlı belge ve yine 1993 yılında açıklanan "Yakın Çevre" Doktrini Rusya Federasyonu'nun bölgede hakim güç olma amacını güdeceğini açıkça ortaya koymuştur. Bu belgelerde eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin adlarının bağımsız kalarak ve yine Rus etkisinde bulunarak küçülmüş bir SSCB hedeflendiği çok net bir şekilde görülmektedir.

Ayrıca, yine aynı belgelerde bölgede hakim olmaya çalışabilecek güçler de açıkça tehdit edilmiş ve bu bölgelerde tek nüfuz sahibi olabilecek Devletin Rusya Federasyonu olabileceği belirtilmiştir²⁴⁷.

Rusya Federasyonu, kendi varlığını bölgedeki istikrarın teminatı olarak uluslararası kamuoyuna kabul ettirme arzusundadır. Bu bağlamda, Rusya Federasyonu, kendini Çarlık Rusyasının ve SSCB'nin tek varisi olarak lanse

²⁴⁵ Yanar, op. cit., s. 63.

²⁴⁶ Kuliyeu, op. cit., s. 193.

²⁴⁷ Henze, op. cit., s. 70.

edilmektedir. Uluslararası kamuoyunun bölgedeki istikrarın tesisini Rusya Federasyonu üzerinden sağlamaya çalışması Rus dış politikasının bölge ile ilgili temellerinden biridir²⁴⁸.

3.3.1. Güvenlik Sorunları

3.3.1.1. Gürcistan'daki Rus Askeri Varlığı

Kafkasya Devletleri kendi güvenliklerini sağlayabilecek askeri güce henüz ulaşamamışlardır. Gürcistan'da da bu genel tespitten farklı bir durum yoktur. Hem ekonomik, hem de teknolojik olarak Gürcistan, kendi iç ve dış güvenliğini tam anlamı ile sağlayamamaktadır²⁴⁹. Etnik çatışmalar ve terör faaliyetleri konusunda müdahalede Gürcistan güvenlik güçlerinin yetersiz kalması, Gürcistan'daki yabancı askeri varlığın da sebebi olmuştur. Bu yabancı askeri güçlerin bugün itibarıyla en yoğunu halen Rus askerleridir.

Rusya Federasyonu'nun Gürcistan'daki askeri varlığı 1993 yılında başlamış ve çeşitli nedenler bahane edilerek giderek artmıştır. Fakat, bu genişleme, ABD'nin bölgeye aktif olarak girmesi ile durmuş ve hatta Rus askeri varlığı geri çekilmeye başlamıştır. Çekilme sürecinin 1999 AGİT İstanbul zirvesiyle başlamasına ve Gürcistan'ın Rus askeri varlığından hoşnut olmamasına rağmen, Rusya Federasyonu'nun bölgedeki askeri varlığı henüz tam olarak bitmemiştir. Etnik sorunların Gürcistan'da halen önemli bir problem teşkil etmesi, Rus askerinin bölgedeki varlığının en önemli dayanağıdır²⁵⁰.

Rus politikacılar, Gürcistan'daki askeri varlıklarına son verilmesi ve çekilen Rus askerlerinin yerine Batılı askerlerin konuşlandırılmasına ilişkin konulara karşı büyük tepki göstermektedirler. Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı adına konuyu değerlendiren Bakanlık sözcüsü General Vyaçeslav Sedov şöyle bir değerlendirmede bulunmuştur: "*Gürcistan, Rusya Federasyonu'nun ülkelerindeki askeri varlığından kurtulmak istemekte ve Rus askerlerini*

²⁴⁸ Mingıtlı, op. cit., s.36.

²⁴⁹ Rondeli, op. cit., s. 47.

²⁵⁰ <http://www.bkd.org.tr>.

topraklarında istememektedir. Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze, 2005 yılında NATO'ya müracaat edeceğini taahhüt etmiştir. Bu, endişe verici bir durumdur"²⁵¹. Aynı metinde özetle, bu durumun Rusya-Gürcistan ilişkilerine zarar vereceği de belirtilmiştir.

Rusya Federasyonu'nun Transkafkasya'da bulunan üç bağımsız Devletin her üçünde de askeri varlığı bulunmaktadır. Gürcistan ve Azerbaycan'da azalmaya başlayan bu varlık, Ermenistan'da ise artmaya devam etmektedir. Askeri üslerin yanında Rus sınır muhafızlarının da bu Devletlerin sınırlarında varlığı bulunmaktadır. Üslerin boşaltılmasına paralel olarak Gürcistan'daki Rus sınır muhafızlarının da varlığına 2002 yılında büyük ölçüde son verilebilmiştir. Ancak, üslerin tam olarak boşaltılabilmesi uzun vadede gerçekleşebilecek bir vakadır. Rus politikacılar, bu vadeyi normal olandan daha da uzun bir süreye yaymak isteği içindedirler²⁵².

1999 AGİT İstanbul zirvesinin ardından Rusya Federasyonu'nun Gürcistan'daki askeri varlığının azaltılmasına başlanmış olmasına rağmen, bu Devlet, bölgedeki askeri ve siyasi ağırlığının artırılması amacı ile yeni arayışlara girmiştir. Rusya Federasyonu, bu bağlamda 14 Haziran 2000 tarihinde Azerbaycan ve 15 Haziran 2000 tarihinde de Gürcistan ile güvenlik anlaşmaları imzalamıştır. Söz konusu bu güvenlik anlaşmaları ile Rusya Federasyonu, Transkafkasya'da uygulayacağı emperyalist politikalara hukuki zemin hazırlamıştır. İmzalanan bu güvenlik anlaşmaları kimi zaman Gürcistan içinde de sıkıntılara neden olmuştur. Parlamento üyeleri bu anlaşmaların onayı konusunda sert tepkiler göstermişler ve yönetimi eleştirmişlerdir²⁵³.

Rusya Federasyonu'nun Gürcistan'daki askeri varlığı hem asker sayısı hem de teçhizat açısından önemli bir varlıktır. Rus güçlerinin Gürcistan'daki askeri üslerinin başta geleni GRVZ Komutanlık Karargahı'dır. Güney Kafkasya'daki Rus askeri üslerinin yönetim karargahı olarak konuşlandırılmış bulunan Karargah'ta 2.357 Rus askeri personeli görevlidir. Bu karargaha bağlı; 142. Tank Onarım Üssü,

²⁵¹ <http://www.russiajournal.com/start/defense> .

²⁵² Nissman, op. cit., s. 79.

²⁵³ Kanbolat, op. cit., s. 46.

Vaziani 137. Askeri Üssü, Khelvaçauri Askeri Üssü, 12. Askeri Üs, Ahalkelek²⁵⁴
62. Askeri Üssü, Gadauta 50. Askeri Üssü genelinde toplam 4.000'in üzerinde
askeri personel bulunmaktadır²⁵⁵.

3.3.1.2. Gürcistan'ın Rus Güvenliğindeki Stratejik Rolü

Genelde Kafkasya, özelde ise Gürcistan, Rusya'nın güvenliğinde önemli bir yer tutmaktadır. Sönmez Can'ın Kafkasya'nın Rusya Federasyonu açısından hayati bir bölge oluşunun nedenlerini ortaya koyduğu aşağıdaki tespitler bu ilişkiyi tanımlar niteliktedir:

1-) *"Rusya Federasyonu'nun sıcak denizlere ulaşmasına imkan sağlayacak stratejik istikametlerden en kısa olanlarının çıkış noktasını teşkil eder ve bu istikametleri kontrol eden bir bölgedir.*

2-) *Rusya Federasyonu bölgeyi elde bulundurduğu sürece Doğu Akdeniz ve Basra Körfezi'ni uzaktan kontrol eder.*

3-) *Rusya'nın güney cephesinin savunmasında kuvvet tasarrufu sağlayacak savunulması kolay bir bölgedir.*

4-) *Güneye taarruz için uygun bir çıkış bölgesidir.*

5-) *Balkanlar'dan yapılacak bir harekatta tali taarruz istikameti olarak bölge kullanılarak küçük düşman kuvvetlerinin angaje edilebilmesine önemli bir katkı sağlanabilir"²⁵⁶.*

Karaya hapsolme açısından baktığımızda Rusya Federasyonu'nun tarihi olarak temel politikalarından biri olan sıcak denizlere inme politikasında da Gürcistan'ın önemli bir yeri bulunmaktadır. Gürcistan, Karadeniz hakimiyeti ve bu yolla sıcak denizlere inmek açısından da önemli bir coğrafyaya sahiptir. Gürcistan'daki Rus askeri varlığının sona ermesi, Rusya Federasyonu'nun

²⁵⁴ Ahalkelek Askeri Üssü'nün bulunduğu bölgede Ermeni nüfus yoğunluktadır ve üstte de birçok Ermeni vatandaş çalışmaktadır.

²⁵⁵ Ibid., s. 44.

²⁵⁶ Yanar, op. cit., s. 72.

Karadeniz üzerindeki üstünlüğünün sarsılması anlamına gelmektedir²⁵⁷. Bu üstünlüğün sarsılması da Rus güvenliğinin ve deniz gücünün zayıflaması ile eşdeğerdedir. Günümüzde, Rusya Federasyonu'nun Gürcistan'a ve genel anlamda Transkafkasya'ya gösterdiği özel ilginin önemli bir nedeni de, Türkiye ve Batı ile bölgedeki etki alanı konusunda geleneksel bir rekabet içinde oluşudur²⁵⁸.

Hasan Kanbolat'a göre, "*Rusya, Kuzey Kafkasya'yı ve özellikle Çeçenistan'ı egemenliği altında tutmak istiyorsa, Kuzey Kafkasya'nın etnik, kültürel, ve siyasi olarak bir parçası olan sınır komşusu Gürcistan üzerindeki nüfuzunu güçlü tutmak zorundadır*"²⁵⁹. Bu anlamda, Rusya Federasyonu için, Gürcistan'ın stratejik öneminin yanında, bir diğer önemi de Çeçenistan ile hem ortak sınırı oluşu, hem de bölge halkları ile akraba toplulukların Gürcistan içinde bulunmalarıdır. Bu bağlamda; Rusya Federasyonu, 1999 yılından itibaren devamlı bir şekilde Gürcistan'ı Çeçen gerillalara sığınma hakkı vermekle suçlamıştır²⁶⁰.

Rusya Federasyonu'nun güney sınırları güvenlik açısından hassas bir konuma sahiptir. Rusya Federasyonu topraklarının Doğu, Kuzey ve Batı sınırlarında, koruyucu nitelikte zor iklim şartları ve doğal engeller bulunmaktadır. Avrupa'dan gelen akınlar sırasında bu doğal korunma tarihte ispat edilmiştir. Hem Napolyon, hem de Hitler, bu sınırları güçlü orduları ile kırabilmeyi başaramamışlardır. Bu realiteye mukabil, Güney sınırlarda buna benzer bir doğal korunma bulunmamaktadır. Doğal korunmanın olmadığı bir bölgede Rus politika oluşturucuları ve stratejistleri farklı bir güvenlik çemberi oluşturma arzusu içinde olmuşlardır. Bunun yolu da sınırları daha da güneye taşıyarak bir güvenlik çemberi kurabilmektir²⁶¹. Ayrıca, bu güvenlik çemberi, Rusya Federasyonu'nu bölgesel rakipleri olarak gösterilebilecek olan Türkiye ve İran'a karşı da daha güçlü hale getirecektir. Bahsi geçen nedenler ışığında, Güney sınırlarını 1991 yılında yeni bağımsız Devletler lehine geri çekmek durumunda kalan Rusya Federasyonu,

²⁵⁷ Duygu Sezer, "Russia and the South: Central Asia and the Southern Caucasus", *European Security*, Vol. 5, No.2, Summer 1996, s. 314.

²⁵⁸ İşyar, op. cit., s. 74.

²⁵⁹ Kanbolat, op. cit., s. 47.

²⁶⁰ Lesser, op. cit., s. 113.

²⁶¹ Yanar, op. cit., s. 56.

bugün ilk etapta Gürcistan'ı tam olarak etkisi altına almak yoluyla varolan sınırlarını farklı yollarla yine daha da güneye taşımanın yollarını aramaktadır²⁶².

Milliyetçi eğilimleri güçlü olan Rus politikacılara göre, Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'ın Rusya Federasyonu'nun politik etkisinin dışında oluşu, Kuzey Kafkasya'daki topluluklara da bağımsızlık konusunda cesaret vermektedir. Bu nedenle, tamamına yakını akraba topluluklardan oluşan Kafkas halkının büyük kısmının kontrolü, bu Rus politikacılara göre Rusya Federasyonu'nun elinde olmalıdır²⁶³.

Gürcü politikacılar ve özel olarak Şevardnadze, Rus politikacıların arasında da niyetlerine göre ayırımlarda bulunmaktadır. Hem Rus yönetimi ile ilişkileri germemek hem de gerginlik yaratan konuların aşırı güçler tarafından desteklendiğini göstermek amacı ile Şevardnadze, Yeltsin iktidarını ve reformistleri hep bir tarafa tutarken; aşırı milliyetçi ve emperyalist Rus politikacıları diğer bir kutupta değerlendiriyordu²⁶⁴.

Gürcistan'ın coğrafi konumu Ermenistan ile olan sınırı dolayısıyla da Rusya Federasyonu açısından önemlidir. Ermenistan, bölgede Rusya Federasyonu'nun uyguladığı politikalara en yakın olan Devlet konumundadır. Ermenistan'a Rusya'dan sağlanabilecek destek için de Gürcistan önemli bir köprü vazifesi görmektedir²⁶⁵.

Gürcistan'da Gamsakhurdia'nın devrilerek yerine SSCB Eski Dışişleri Bakanı Eduard Şevardnadze'nin getirilmesi Gürcistan'da o yıllarda Rusya Federasyonu'nun etkisinin açık ve kesin olduğunu ispatlar niteliktedir. Bu gelişmelerin ardından Gürcistan'ın BDT'na üye olmak zorunda bırakılması da, Rusya Federasyonu'nun bu etki alanını kaybetmek istemediğini açıkça göstermektedir.

SSCB'nin çözülmesi aşamasında, Yeltsin ve taraftarlarının başını çektiği, reformcu bir çizgi izleyen ve Batı değerlerini bölgeye taşımayı arzulayan Rus

²⁶² Tuncer, op. cit., s. 448.

²⁶³ İşyar, op. cit., s. 465.

²⁶⁴ Hunter, "Transcaucasus: Transition ...", op. cit., s. 136.

²⁶⁵ Hadji-Zade, loc. cit.

politikacılar da özellikle 1993 yılından itibaren Rusya Federasyonu'nun SSCB'nin doğal mirasçısı olduğunu kabul eden ve etki alanı olarak Kafkasya ve Orta Asya'daki yeni bağımsızlığını kazanmış Devletlerin Rusya Federasyonu'na bağlı olduğunu benimseyen bir politika izlemeye başlamışlar ve Büyük Rusya hayalini destekleyenlerin söylemlerine yaklaşmışlardır. Bu şekilde, bölge Rusya Federasyonu için İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Hitler'in tanımını yaptığı 'Lebensraum'²⁶⁶ politikasına benzer bir anlam ifade etmeye başlamıştır²⁶⁷.

3.3.1.3. Yakın Çevre Doktrini

Çarlık Rusyası'nın ve haleflerinin güneye doğru genişlemesi ve Transkafkasya sınırlarını güvenlik altına almaya çalışması yaklaşık 200 yıllık temel bir dış politika amacıdır. Bu amacın Rusya Federasyonu'nun oluşumunun ardından da değişmediği 1993 yılında deklare edilen "*Yakın Çevre doktrini*" ile belirginleşmiştir. Sözü edilen doktrin, Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı Kozirev tarafından hazırlanmış ve 1993 yılının Nisan ayında Boris Yeltsin tarafından onaylanarak yürürlüğe konulmuştur. Doktrinin temeli, Rusya Federasyonu'nun eski Sovyet Cumhuriyetleri'nde özel çıkarları bulunduğunun tespitine ve bu bölgelerde başka bir gücün müdahale hakkının olmadığına dayanmaktadır²⁶⁸.

Rusya Federasyonu'nun yakın çevresi olarak nitelendirdiği bölgeyi kendi etki alanı olarak görmesinin, bu bölgeye diğer ülkelerin müdahale etmesini istememesinin bir başka somut göstergesi de, *Yakın Çevre Doktrini*'nin de fikir babası olan Kozirev'in şu sözleridir: "*Bazı Devletlerin, eski Sovyetler Birliği topraklarında etki alanı yaratmaya ve Rusya Federasyonu'nu dışarıda bırakmaya yönelik planları vardır. Ancak, hiçbir Devlet, bu bölgede istikrarın sağlanması*

²⁶⁶ Hitler Almanyası'nda tanımlanan bu terim, özetle 'Güçlü bir Devletin varlığını devam ettirebilmesi amacı ile kontrol altında tutması gereken bölgeyi, *Yaşam Alanını* tanımlamaktadır.'

²⁶⁷ www.ourworld.com/serve.com/202.htm.

²⁶⁸ İşyar, loc. cit.

*konusunda Rusya Federasyonu'na ait olan bu özel rolü kendisine mal edemez, bu Rusya Federasyonu'nun sorumluluğudur*²⁶⁹.

Rusya Federasyonu, bu bölgeye yönelik dış politika ilkelerini bugüne değin korumuş ve hatta daha da sertleştirmiştir. Putin döneminde açıklanan “Rusya Federasyonu'nun Yeni Askeri Doktrini” ve “Rusya Federasyonu'nun Yeni Dış Politika Doktrini” belgeleri de aynı çerçeveyi ortaya koymaktadır²⁷⁰.

Sözkonusu bu belgeler, Rusya Federasyonu'nun SSCB'nin dağılması ve Sovyet rejiminin yıkılmasına rağmen yine de yayılmacılığına son vermeyeceğinin, geleneksel hedeflere yönelik politikalarının değişmeyeceğinin somut kanıtları olmaktadır. Bahsi geçen belgelerde, BDT sınırları içindeki Rus nüfuz alanının korunması ve bölgenin güvenliği ile istikrarından sorumlu yegane Devletin Rusya Federasyonu olduğu vurgulanmaktadır²⁷¹. Bu belgelerde, asıl amaçlanan husus, Rusya Federasyonu'nun bölgede halen başat güç olduğu mesajının Batı'ya verilmesidir. Rusya Federasyonu içinde demokratik bir açılımı savunan politikacılar dahi bu noktada Rusya Federasyonu'nun yakın çevresine müdahalelerinin haklı sebepleri olduğunu savunmaktadırlar²⁷².

1995 yılında Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı, A. Kozirev'in konu ile ilgili şu açıklaması, Rusya Federasyonu'nun bölge üzerindeki planlarını açıklar niteliktedir. “*Rus kökenli halkların yakın çevremizdeki durumu tatmin edici değildir, bu sebeple bahsi geçen halkların haklarını korumak amacıyla Rusya Federasyonu bölgede direkt güç kullanımına gidebilir*”²⁷³. Bu açıklama, bölge Devletlerine yönelik Rusya Federasyonu'nun bir tehdidi olarak yorumlanabilir.

2000 yılında onaylanan Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Doktrini'nde tek kutuplu Dünya, “ABD önderliğinde gelişmiş Batılı Devletlerin egemenliğine dayanan ve uluslararası arenadaki önemli sorunları temel uluslararası hukuk kurallarını görmezden gelerek askeri güç yöntemi ile tek taraflı çözüme biçimi”

²⁶⁹ Tuncer, op. cit., s. 447.

²⁷⁰ Mustafa Kibaroglu, “Rusya'nın Yeni Ulusal Güvenlik Konsepti”, *Avrasya Dosyası*, Kış 2001, Cilt 6, Sayı 4, s. 99.

²⁷¹ Kanbolat, op. cit., s. 43.

²⁷² İşyar, op. cit., s. 500.

²⁷³ Guseynov, op. cit., s. 132.

olarak değerlendirilmekte ve Rusya Federasyonu'nun amacının çok kutuplu bir sistem oluşturmak olduğu vurgulanmaktadır²⁷⁴.

3.3.1.4. Putin'in Kişisel Rolü

ABD'nin bölgede etkili roller oynamaya başlamasının ardından Rusya Federasyonu'nda doğal bir savunma refleksi oluşmuştur. Rusya Federasyonu'nda savunma refleksinin devreye girmesiyle Rusya Federasyonu'nun bölge politikalarında ciddi bir toparlanma sürecinin belirtileri de görülmeye başlanmıştır²⁷⁵. Devlet Başkanı Vladimir Putin'in kişiliğinin ve uygulamaya çalıştığı politikaların da, bu toparlanmada etkisi bulunmaktadır. 1999 yılında Başbakanlık görevini sürdürmekte iken, kendisine sorulan ve kişisel yapısını özetlemesinin istendiği bir soru karşısında tek kelime ile cevap vermiştir: "Savaşçı"²⁷⁶. Bu basit cevap dahi Putin'in Rus dış politikasının şekillenmesinde nasıl bir rol oynayacağını göstermektedir.

İstihbarat kökenli bir kişi olarak Rus dış politikasına emperyalist bir bakış açısı ile yön vereceği kanaatini kamuoyunda oluşturan Putin, bazı Batılı yazarlar tarafından *Rus İmparatorluğu'nun yeni Çarı* olarak nitelendirilmektedir²⁷⁷.

Putin, 2000 yılında Devlet Başkanı seçilmesinin ardından Rusya Federasyonu'nu her alanda geliştirecek ve Dünya kamuoyundaki yerini güçlendirecek politikalar geliştirmeye çalışmıştır. Rusya Federasyonu içinde ekonomik ve sosyal durumu iyiye götürecek reformlara başlayan Putin, uluslararası siyasette de etkin bir rol oynamanın yollarını aramıştır. Bu bağlamda, Putin, Doğu Blokuna mensup eski müttefikleri ile sıkı ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Bu ilişkiler kimi Devletlerle karşılıklı çıkar esasına dayalı olarak tesis edilmeye, kimi Devletlerle ise tehditler üzerine kurulmaya çalışılmıştır²⁷⁸.

²⁷⁴ Oğan, op. cit., s. 26.

²⁷⁵ Ibid., s. 27.

²⁷⁶ Bill Powell, "From Spy to Prime Minister", *Newsweek*, August 23 1999, s. 35.

²⁷⁷ Yevgenia Albats, "The Man Who Would be Tsar", *Newsweek*, March 27 2000, s. 16.

²⁷⁸ Michael Hirsh, "USA-Bashing works for Putin", *Newsweek*, January 1 2001, s. 70.

ABD'nin Rusya Federasyonu'na karşı Gürcistan üzerindeki kaygıları Putin iktidarı ile beraber maksimum düzeye ulaşmıştır. Tiflis'te Şevardnadze ile görüşen dönemin CIA Başkanı George Tenet, muhtemel Rus provokasyonlarına karşı teyakkuza geçtiklerini Tiflis'e bildirmiştir²⁷⁹.

Putin, Güney Kafkasya ve Orta Asya'daki ABD varlığı konusunda, farklı bir yaklaşımda bulunmaktadır. Bir yandan, bölgedeki Devletlere baskı uygulayarak Batı etkisini azaltmaya çalışmakta, bir yandan da bunu başaramadığı noktalarda ise işbirliği kurma yoluna gitmektedir. Örneğin, Gürcistan'daki ABD askeri varlığı kendisine sorulduğunda, Putin, buna bir itirazı olmadığını şu sözleri ile belirtmiştir: "Eğer ABD Orta Asya'da kalabiliyorsa, neden Gürcistan'da kalmasın?"²⁸⁰. Ancak, Putin bu sözleri sarf ederken, Rus gaz şirketlerinin Gürcistan'a gaz akışını keseceklerini duyurması ve bazı Duma yetkililerinin Abhazya'nın bağımsızlığını tanıyabileceklerini belirtmesi dikkat çekici bir yaklaşımdır.

Putin, Armağan Kuloğlu'na göre, ekonomik açıdan Soğuk Savaş dönemine benzer bir şekilde, ABD ile bir silahlanma veya savunma yarışına yeniden başlayamayacağını bilincindedir. Bu açıdan, stratejik bir yarış sürdürürken, Batı ile işbirliği içinde bir savunma stratejisini de zaman zaman dile getirmektedir²⁸¹. Bu tespit, Putin'in iyi bir Rus milliyetçisi olması yanında, diplomatik ilişkilerde rasyonel bir tavır da sergilediğinin göstergesi niteliğindedir. Putin'in rasyonel çerçevede değerlendirilebilecek bir başka yaklaşımı da Batı ile kurmaya gayret ettiği yakın ilişkilerdir. Putin, bu bağlamda tepkisel bir *Anti-Amerikanizm*'i desteklememektedir. İkili ilişkilerde, ulusal çıkarların gerektirdiği şekilde hareket etmektedir²⁸².

Putin iktidarının Gürcistan ile olan ilişkilere olan etkisinde en önemli fonksiyonu Rusya Federasyonu'nu ikili ilişkilerde daha etkin kılabilmesi açısındanadır. Rusya Federasyonu'nun bölgede başat ve bölge Devletleri üzerinde

²⁷⁹ www.milliyet.com/2002/08/03/siyaset .

²⁸⁰ www.cornellcaspien.com/pub2/020305 .

²⁸¹ Armağan Kuloğlu, "Rusya'nın yeni politikaları ve Türkiye", *Stratejik Analiz*, Cilt 1, Temmuz 2000, s. 67.

²⁸² İşyar, op. cit., s. 13.

etkin bir güç olabilmesi, ekonomik ve askeri gücüyle doğru orantılıdır²⁸³. Boris Yeltsin döneminde Rusya Federasyonu, yeni bir siyasi ve ekonomik yapı kurmak zorunda kalması nedeniyle güçsüz dönemlerinden birini yaşamıştır. Putin, Rusya Federasyonu'nu SSCB'nin eski gücüne taşıma düşüncesi ile iktidara gelmiştir ve Rusya Federasyonu'nun hem bölgesinde hem de Dünyada etkisini artıracak politikalar izlemektedir.

Putin iktidarı ile beraber Rusya Federasyonu içindeki çözülmeyi durdurmak ve içeride düzeni sağlamlaştırmak amacı ile dış politikaya ağırlık verilmiştir. Dış politika alanında ağırlığını hissettirmeyi hedefleyen Putin, uluslararası platformda eski önemini kazanmayı amaçlarken, iç siyasette de '*Güçlü Rusya*' izlenimini pekiştirmeyi hedeflemektedir²⁸⁴.

3.3.1.5. BDT ve Kolektif Güvenlik Sistemi

Rusya Federasyonu açısından, Orta Asya ve Kafkasya'daki politik gücü itibarıyla önemli zorluklar bulunmaktadır. Rusya Federasyonu, SSCB'nin doğal varisi²⁸⁵ olarak SSCB'nin hakimiyet alanı içinde olan bölgelerde aynı etkin güce ulaşmak istemektedir. Ancak güncel uluslararası konjonktür itibarıyla bunu gerçekleştirme çok zor görünmektedir²⁸⁶. Bu zorlukları aşmak gayesiyle Rusya Federasyonu, bölgedeki ekonomik ve politik entegrasyonu artırmaya çalışmaktadır. Bu amaca hizmet edebilecek en önemli araçlardan birisinin BDT olduğu söylenebilir.

1995 yılında Rusya Federasyonu tarafından çıkarılan bir 'Başkanlık Emri' vasıtasıyla Rusya Federasyonu'nun BDT çerçevesinde amaçladıkları şöyle belirtilmiştir:

"-Hususi bir Rus nüfuz bölgesinin kurulması

²⁸³ Can, op. cit., s. 211.

²⁸⁴ Ibid., s. 213.

²⁸⁵ Rusya Federasyonu, SSCB'nin resmi varisi olarak kabul edilmesi itibarıyla BM Güvenlik Konseyi'nde daimi üye olarak veto gücüne sahip olmuştur.

²⁸⁶ Roger E.Kamet, *The Foreign Policy of the Russian Federation*, Mcmillan Press Ltd., London, 1997, s. 83.

-BDT bölgesinde yabancı varlığı ve nüfuzunun yayılmasının en aza indirilmesi

-Bölgesel savaşların önlenmesi veya çevrelenmesi

-Sınırlar dışındaki etnik Rusların ve Rus vatandaşlarının korunması”²⁸⁷

Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi amacıyla, BDT, Rusya Federasyonu'nun SSCB'ni canlandırmak ve yeni bir federatif yapı oluşturmak amacı ile ortaya çıkardığı bir yapıdır. Ancak, BDT SSCB'nin benzeri bir işlevi yerine getirmekten çok öte bir durumdadır. Topluluk, bugün itibarıyla gevşek bir siyasal çerçeve oluşturmaktan dahi uzak görünmektedir²⁸⁸. Rusya Federasyonu'nun yayılmacı yaklaşımları üyelerin Topluluğa bakışımı olumsuz etkilemektedir. Topluluğun içindeki entegrasyonun artışını üyeler bağımsızlıklarına karşı bir tehdit olarak algılamaktadırlar. Bu tehdit algılamasının oluşmasında bağımsız Devletlerin topluluğa üyelik konusunda baskılara maruz kalmasının da etkisi bulunmaktadır. Azerbaycan ve Gürcistan, bu çerçevede 1993 yılı sonunda etnik, siyasal ve ekonomik baskılara dayanamayıp topluluk üyeliğini kabul etmek zorunda kalmışlardır²⁸⁹. Ancak, BDT'nun tam anlamı ile işlerlik kazanamaması bu üyeliklerin etkili olamaması sonucunu getirmiştir. Rusya Federasyonu'nun topluluğu canlandırma amacına yönelik “Serbest Ticaret Bölgesi” oluşturma arzusu ve “Ortak Güvenlik Sözleşmesi” gibi girişimlerin de başarıya ulaşmasının bugün itibarıyla zor olduğunu söyleyebiliriz²⁹⁰.

NATO'nun bölgedeki genişleme politikalarına karşı, Rusya Federasyonu, BDT çerçevesinde bir kolektif güvenlik sistemi arzusu içindedir. Bu sistem, Rusya Federasyonu'nun bölgenin askeri ve ekonomik başat gücü olacağını ispatına yönelik bir girişimdir²⁹¹. Adeta Varşova Paketi'ni yeniden canlandırmak isteyen Rusya Federasyonu, bölgedeki Devletleri ortak bir güvenlik şemsiyesi içinde

²⁸⁷ İşyar, op. cit., s. 544.

²⁸⁸ Şükrü Sina Gürel, “Karabağ Sorunu üzerine bir Not”, A.Ü. SBF Dergisi, Ocak-Haziran 1992, Cilt 47, Sayı 1-2, ss. 181-184.

²⁸⁹ B.Zakir Avşar ve Ferruh Solak, **Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri**, Vadi Yayınları, Ankara, 1998, s. 273.

²⁹⁰ Tuncer, op. cit., s. 437.

²⁹¹ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul, 2001, s. 76.

birleştirerek NATO'nun bölgede genişlemesine bir alternatif yol aramaktadır. Bugün itibarıyla, BDT'na Baltık Cumhuriyetleri hariç, tüm SSCB'nden bağımsızlığını elde etmiş olan Devletler üye konumdadır²⁹². Bu tespit, Baltık Cumhuriyetleri üzerinde Rusya Federasyonu'nun etkisini tamamen kaybettiğinin göstergesidir. BDT'nun kuruluşunda topluluğa üye olmanın kendi bağımsızlıklarını tehlikeye düşüreceğini hesaplayan Gürcistan ve Azerbaycan, Rusya Federasyonu'nun baskıları ile topluluğa ancak 1993 yılında üye olmuşlardır. Topluluğun ilk kuruluş aşamasında milliyetçi ve anti-Rus duyguların da etkisi ile Azerbaycan ve Gürcistan liderleri BDT'nun üyesi olmayı reddetmişlerse de daha sonraki yönetimler bu üyeliği selefleri kadar tehlikeli bulmamışlardır²⁹³.

Rusya Federasyonu, BDT şemsiyesi altında stratejik amaçlarını gerçekleştirmek amacı ile ekonomik birlik, kolektif güvenlik, sınırların ortak korunması ve gümrük birliği gibi girişimlerde bulunmaktadır²⁹⁴. BDT Kolektif Güvenlik Sistemi, bu bağlamda en önemli girişimdir. Ancak, topluluk üyelerinin birçoğu bu askeri entegrasyon hareketine olumsuz bakmaktadır. Bu olumsuz bakışın en önemli nedeni, sağlanacak kolektif güvenliğin sadece Rus çıkarlarına hizmet edebileceği düşüncesidir. Özellikle, Gürcistan ve Azerbaycan bu girişimi kendi bağımsızlıklarına açık bir tehdit olarak algılamaktadır.

BDT şemsiyesi altında, hem bölgede etkin bir rol oynamak, hem de üye Devletlerin politikaları üzerinde söz sahibi olabilmenin Rusya Federasyonu açısından iki yolu vardır. Birinci alternatif olarak, BDT'nu Federal bir Devlet haline getirmek hedefi bulunmaktadır. Ancak, bu politikanın başarılı olabilme şansı çok azdır. Zira, bağımsızlığını elde etmiş olan bölge Devletlerinin böyle bir oluşuma sıcak bakmayacağı açıktır. İkinci alternatif ise, BDT'nun içindeki ilişkileri geliştirerek yapıyı güçlendirmektir. Yukarıda belirtilen *BDT Kolektif Güvenlik Sistemi* de bu çerçevede değerlendirilebilir²⁹⁵. BDT'nun üyelerinden beş

²⁹² Kuliye, op. cit., s. 192.

²⁹³ İşyar, op. cit., s. 78.

²⁹⁴ Ibid.

²⁹⁵ Oğan, op. cit., s. 32.

Devlet topluluk içindeki entegrasyonun derinleşmesine karşı çıkararak alternatif bir grup oluşturma arayışına girmişlerdir. Yukarıda belirtilen düşünce çerçevesinde, Gürcistan, Ukrayna, Özbekistan, Azerbaycan ve Moldova'nın oluşturduğu ve ismini üye Devletlerin ilk harflerinden alan GUUAM grubu 1999 yılında oluşturulmuştur²⁹⁶. GUUAM grubu çok fazla bir askeri işbirliği alanını amaçlamamaktadır. Grup içindeki işbirliği ağırlıklı olarak ekonomik alandadır ve tarihi *İpek Yolu*'nu canlandırmayı amaçlayan Avrupa'ya uzanacak transit bir ulaşım koridorunu meydana getirmek amaçlanmaktadır. GUUAM üyelerinin güvenlik alanında işbirliği arzularına ilişkin bazı açıklamaları ve NATO'ya üye olmak konusundaki talepleri Rusya Federasyonu'nu derinden rahatsız etmektedir²⁹⁷. Bugün itibarıyla, BDT'nun içinde bir kutuplaşmanın varlığı açıktır. Bu kutuplaşma nedeniyle, Rusya Federasyonu'nun bu bağımsız Devletler üzerindeki etkisi giderek azalmaktadır. Bugün, Gürcistan Başbakanlığı görevini sürdüren Zurab Zıvanya'nın Parlamento Başkanlığı döneminde sarf ettiği şu sözler bu realiteyi özetlemesi açısından dikkat çekicidir:

“Rusya ve İran, GUUAM ittifakının açıkça düşmanlarıdır. GUUAM'ın güçlenebilmesi, üyelerinin birbirleriyle ve ,Batıyla olan ilişkilerini derinleştirerek Rus etkisinden kurtulmalarının en etkili yoludur”²⁹⁸.

BDT Kolektif Güvenlik Sistemi, ayrıca NATO'nun bölgede genişleme stratejilerine de alternatif bir politikadır. NATO'nun genişlemesine Doğu Avrupa Devletleri açısından bile karşı olan Rusya Federasyonu, bu genişleme sürecinin Güney Kafkasya Devletlerini de içine alacak şekilde devam etmesini kendi güvenliği açısından daha da tehlikeli bulmaktadır²⁹⁹. Bu genişleme sürecini Rusya Federasyonu, yeni ve daha kuvvetli bir 'Çevreleme' politikası olarak algılamaktadır.

²⁹⁶ Goldenberg, op. cit., s. 117.

²⁹⁷ Mingitli, op. cit., s. 42.

²⁹⁸ Ibid., s. 37.

²⁹⁹ Kanbolat, op. cit., s. 45.

3.3.1.6. Pankisi Vadisi ve Teröre Destek Sorunu

ABD'nin Irak'ı işgalinin gündeme gelmesi ve savaşın başlaması ile birlikte Orta Doğu politikalarına ağırlık vermesine paralel bir seyirde Rusya Federasyonu'nun bölgede stratejik açıdan önemli adımlar attığı bir gerçekliktir. Gürcistan'a yaptığı siyasi müdahalelere zemin olarak Rusya Federasyonu, Pankisi Vadisi'ni kullanmaktadır. Pankisi Vadisinde yaklaşık 10.000 Çeçen mülteci yaşamaktadır. Rusya Federasyonu'nun iddialarına göre, bu mültecilerin içine sızmış Çeçen gerillalar bulunmaktadır ve Gürcistan bu varlığı önleyememektedir³⁰⁰.

Bu iddialarının sonucu olarak Rusya Federasyonu, bölgeye birkaç kez hava saldırısında bulunmuştur. Saldırlara ABD, büyük tepki göstermiş ve derhal Gürcistan'ın savunma harcamalarına ek bütçe tahsis etmiştir³⁰¹. Rusya Federasyonu'nun bu hamlelerinde Gürcistan'ı etki altında tutmak hedefinin yanında bölgedeki diğer Rus karşıtı oluşumlara karşı da gözdağı verme niyetinin olduğu gözlenmektedir. Gürcistan'ın bu hamlelere karşı gösterdiği tavizsiz tutum, bölgede ABD üstünlüğünün artarak devam edeceğinin bir ispatıdır³⁰².

3.3.2. Ekonomik İlişkiler

3.3.2.1. Ticari Bağımlılık

Güney Kafkasya'daki Devletlerin tamamı siyasi bağımsızlıklarının ardından ekonomik bağımsızlıklarını elde etmek konusunda büyük sıkıntılar yaşamışlardır. Ekonomik yapıları ağırlıklı olarak Rusya Federasyonu ekonomisine bağlı olan bu Devletler bağımsızlıklarının ilk yıllarında Batılı Devletlerden de gerekli ekonomik yardımları alamadıklarından uzun süre Rusya Federasyonu'nun ekonomik etki alanından çıkamamışlardır³⁰³.

³⁰⁰ Radikal, 08/10/2002, "Kafkasya'da Büyük Rekabet".

³⁰¹ Ibid.

³⁰² Lesser, op. cit., s. 156.

³⁰³ Kuliyeu, op. cit., s.200.

Rusya Federasyonu, bu ekonomik bağımlılığı, siyasi bir bağımlılığa dönüştürmek amacı ile politikalar oluşturmuştur. Güney Kafkasya Devletlerinin Rusya Federasyonu ekonomisine bağımlılığının bilincindeki Rus politikacılar, bu olguyu Azerbaycan ve Gürcistan'a baskı amacı ile kullanmışlardır. Azerbaycan ve Gürcistan'a zaman zaman uygulanan ambargolar yoluyla bölge ekonomilerini derinden etkileyebileceğini ispat eden Rusya Federasyonu, bu tehdidi her fırsatta baskı aracı olarak kullanmıştır. Uygulamaya konulan ambargoların bir kısmı açıklanmış iken, bir kısmı ise 1994 yılında Azerbaycan'a uygulanan gibi ilan edilmeyen tek taraflı ambargolardır³⁰⁴.

3.3.2.2. Enerji Politikaları

Rusya Federasyonu, bölgenin doğal kaynaklarını kendi kontrolü altında tutmak temelinde bir politika izlemektedir. Bölge kaynaklarının kontrolünün elde tutulması, Rusya Federasyonu'na stratejik açıdan da büyük faydalar getirecek bir açılamdır. Bu yolla, hem önemli avantajlar sağlanmış olacak, hem de bölgedeki potansiyel ABD veya Türkiye üstünlüğü bertaraf edilmiş olacaktır. Rusya Federasyonu, bu nedenle, bölgedeki enerji kaynaklarının kendi kontrolü dışında Batıya ulaştırılmasını bölgedeki etkinliği açısından tehlikeli bulmaktadır³⁰⁵.

Kafkasya toprakları, hem Rusya Federasyonu içinde bulunan kısmıyla, hem de bağımsız Güney Kafkasya topraklarını kapsayacak şekilde Rusya Federasyonu ekonomisi açısından hayati hammadde kaynaklarını barındırmaktadır. Bu kaynakların kullanılması ve Batıya ulaştırılması konusunda söz sahibi olabilmek stratejik öneminin yanında ekonomik olarak da büyük getirileri olan bir durumdur.

Hazar petrolleri üzerinde söz sahibi olmanın getireceği önemli bir fayda da Dünya petrol piyasaları açısından tezahür etmektedir. OPEC'e üye olmayan büyük bir kaynak Orta Asya'da mevcuttur. Bu petrol rezervleri üzerinde söz sahibi olacak bir güç, Dünya petrol fiyatları konusunda da belirleyici rol üstlenmiş olacaktır. Bu

³⁰⁴ Ibid., s. 201.

³⁰⁵ Hasan Kanbolat, "Rusya Federasyonu'nun Kafkasya Politikası", *Avrasya Dosyası*, Kış 2001, Cilt 6, Sayı 4, s. 174.

açından, bölge kaynakları üzerinde söz sahibi olan bir Rusya Federasyonu, kendi kaynakları açısından da avantaj sağlayacaktır³⁰⁶.

3.3.3. Siyasi İlişkiler

Birçok bilim adamı³⁰⁷ tarafından, ABD'nin bölgedeki etkinliğinin artmış olmasına rağmen Rusya Federasyonu'nun hesaba katılmadığı oluşumların bölgedeki istikrara hizmet edemeyeceği vurgulanmaktadır. Bu bilim adamlarına göre Rusya Federasyonu'nun bölgede etkili olabilme kabiliyeti halen devam etmektedir ve bu yüzden yapılan stratejik hesapların içinde tutulmalıdır. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'nin Rusya Federasyonu'na karşı aldığı politik tavrı örnek alınması gereken bir duruştur³⁰⁸. Bu tavrı, özetle, Türkiye'nin ABD yanlısı politikaların bölgedeki çıkarlarına genel anlamda uyum sağladığını düşünse de, Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerini de mümkün olduğu kadar germemeye çalışmasıdır. Bu tavrı, Türkiye ile Rusya Federasyonu'nun bölgedeki çıkarlarının çok farklı yönlerde geliştiği gerçeğini değiştirmez. Ancak, Rusya Federasyonu gibi büyük bir bölge gücünün yapılan stratejik hesaplarda ön planda tutulması gerektiğini gösterir³⁰⁹.

Rusya Federasyonu, bölgedeki Devletler ile siyasi ilişkilerinde bu Devletlerin içinde bulunan Rus azınlıkları da bir müdahale aracı olarak kullanmaktadır. Güney Kafkasya'da bulunan Rus azınlıklarının sayısı bu bölgelerin üzerinde kurulu Devletler bağımsız hareket edebilirlerken genel anlamda bir düşüşe uğramıştır. Ancak, Rusların kontrolünde olan zamanlarda çeşitli iskan politikalarının sonucu olarak bu Rus kökenli azınlıkların sayılarında artışlar gözlemlenmiştir. 1991 yılı sonrasında bölge Devletlerinin bağımsızlığını kazanmalarının ardından, yine bölgedeki Rus azınlığın sayısında azalmalar

³⁰⁶ Ibid., s. 175.

³⁰⁷ Örneğin, CSIS Kafkaslar Projesi ve Gürcistan Forumu Direktörü Zeyno BARAN; Harvard Üniversitesi Hazar Ettüleri Programı araştırma Müdürü Dr. Brenda Shaffer.

³⁰⁸ www.vatanim.com.tr/arsiv/gurcistan.

³⁰⁹ Sezer, "Türk-Rus İlişkileri...", op. cit., s. 127.

görülmüştür³¹⁰. Özellikle, bağımsızlığın ardından aşırı milliyetçi liderlerin Azerbaycan ve Gürcistan'da yönetimi ele geçirmesi, Rus azınlığın bölgeden göçünü artıran bir faktör olmuştur. Rusya Federasyonu da bu milliyetçi politikaları ve söylemleri mazeret olarak kullanarak bölgedeki Devletlerin içişlerine müdahale yolları aramıştır. Batılı Devletlerin bölgedeki tüm azınlıkların hakları konusunda yönetimlere baskı yapması ile Rusya Federasyonu'nun bu konuda Rus azınlıklarla ilgili özel bir politika oluşturması farklı temellere dayanmaktadır. Bugün itibarıyla, hem bölgedeki Rus azınlık çok azalmıştır³¹¹, hem de büyük ölçüde diğer azınlıklara paralel olarak haklarını elde etmişlerdir.

Hem bölgede varolan Rus azınlıkların korunması hem de bölge Devletleri üzerinde daha etkin olunmasına yönelik olarak Rusya Federasyonu'nun içinde de farklı politik görüşler bulunmaktadır. Bazı aşırı Rus milliyetçisi sayılabilecek politik gruplar Rusya Federasyonu'nun bölge ile ilgili dış politikasını yetersiz bulmakta ve daha etkin bir politikanın uygulanması gerektiğini iddia eden söylemler kullanmaktadırlar. Bu tip söylemler, 1993 yılında aşırı milliyetçi Vladimir Jirinovski'nin partisinin parlamento seçimlerindeki önemli başarısı ile gün yüzüne çıkmıştır. Bugün itibarıyla de bu milliyetçi dalganın devam ettiği söylenebilir³¹². Bu politikaların temelinde genel olarak SSCB'nin yeniden canlandırılarak eski Sovyet Cumhuriyetleri arasındaki entegrasyonun kuvvetlendirilebilmesi hedefi bulunmaktadır.

3.4. ABD-Gürcistan ilişkileri

SSCB'nin dağılışının ilk yıllarında ABD ve diğer Batılı güçler , Baltık Cumhuriyetleri hariç diğer Devletleri görel olarak Rusya Federasyonu'nun nüfuz alanı olarak değerlendirmiş, bu cumhuriyetler ile doğrudan doğruya işbirliği yerine Rusya Federasyonu üzerinden ilişki kurmayı tercih etmişlerdir. Buradaki asıl

³¹⁰ Jeff Chin ve Robert Kaiser, **Russians as the New Minority: Ethnicity and Nationalism in the Soviet Successor States**, Westview Press, 1996, Oxford, s. 257.

³¹¹ Güney Kafkasya'daki Rus kökenli azınlıkların toplam nüfusa oranı ortalama yüzde 3 civarındadır. Ayrıntılı Bilgi için, bkz. Jeff Chin "Russians as the New...", passim.

³¹² Borev, op. cit., s. 6.

amaç, Rusya Federasyonu'nun ABD öncülüğünde yeniden kurulacak bir sisteme entegre edilebileceği düşüncesiydi. Fakat bugün gelinen noktada, Rusya Federasyonu'nun bu plandaki oyununu oynamaya razı gelmeyeceği ortadadır³¹³. Ayrıca, ABD'nin SSCB'nin dağılmasının ilk yıllarında Rusya Federasyonu'nun bölgedeki potansiyel gücünü hafife aldığı dahi iddia edebiliriz. BDT'nun kurularak genişlemesi; askeri ve ekonomik boyutlar konusunda derinleşme planları veya Azerbaycan ve Gürcistan'da yapılan darbeler bu hafife alma karşısında Rusya Federasyonu'nun 1995 yılına kadar bölgede daha etkin ve hatta tek etkin güç olduğunu göstermektedir³¹⁴.

ABD'nin bölgeye ilişkin politikalarının yön değiştirmesinde bölgedeki enerji kaynaklarının öneminin artmasının büyük payı bulunmaktadır. ABD'nin bölgedeki kaynaklara verdiği önemi anlatması açısından ABD Enerji Bakanı Bill Richardson'un 1994 yılında dile getirdiği şu sözler dikkat çekicidir: *"Umut ederiz ki, Hazar Bölgesi bizi Orta Doğu petrolüne tam bağımlılıktan kurtaracaktır"*³¹⁵.

Oğan'a göre, *"Gürcistan, Rusya'yı bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne yönelen en önemli tehdit olarak algılamaktadır. Bu tehdidi, yalnız geniş anlamda Batı, özel olarak ABD ve bölgesel güç olarak Türkiye ile dengeleyebileceğini düşünmektedir"*³¹⁶. Bu dengeleme politikasında, kilit rolü ise ABD oynamaktadır. ABD de, Gürcistan ile stratejik olarak bir işbirliğine gitme arzusundadır. Gürcistan'ın da bu işbirliğine en yüksek seviyede destek olduğu söylenebilir³¹⁷. Örneğin; Irak Savaşı'nın ABD tarafından başlatıldığı günlerde; Gürcistan, ABD'ne ilk destek açıklamasını yapan Devlet olmuştur. Saakaşvili'nin iktidarı ele geçirmesi ile beraber, ABD ile Gürcistan arasındaki yakınlaşma tam olarak netleşmiş bulunmaktadır³¹⁸.

³¹³ Kamet, op. cit., s. 94.

³¹⁴ İşyar, op. cit., s. 72.

³¹⁵ Ibid., s. 540.

³¹⁶ Oğan, op. cit., s. 27.

³¹⁷ Winrow, op. cit., s. 173.

³¹⁸ www.ntvmsnbc.com/arsiv/25012004.

1997 yılında açıklanan ABD Dışişleri Bakanlığı raporunda³¹⁹ ve Washington yönetiminin Kafkasya'nın geleceğine ilişkin planlarında ABD'nin bu bölgede vazgeçilemez stratejik çıkarlarının mevcudiyeti açıkça belirtilmiştir³²⁰. Bu amaçlar çerçevesinde, ABD'nin bölgeye olan ilgisi artmış ve bölge Devletleri ile yakın ilişkiler kurmaya yönelik politikalar oluşturulmuştur.

Bu bağlamda, Rusya Federasyonu'nun kendi tabiri ile "Yakın Çevre"si olarak nitelendirdiği bir bölgede daha ABD varlığını hissettirmiş bulunmaktadır. Orta Asya'nın ardından Güney Kafkasya'da da ABD etkinliğini artırmaktadır. Kafkasya'nın bu bakış açısı dahilinde ikiye bölünmüş bir stratejik üstünlük alanına dönüştüğü varsayılabilir. Kuzey Kafkasya, halihazırda Rusya Federasyonu'nun bir parçası iken, Güney Kafkasya'daki bağımsız Devletler üzerinde ABD nüfuzu her geçen gün artmaktadır³²¹. ABD etkisinin en yoğun şekilde görüldüğü bölge ise Gürcistan'dır. Ermenistan ve Azerbaycan'ın ABD'ne olan yakınlığı artış gösterse de bu iki Devlet nezdinde Rusya Federasyonu'nun da etkisi halen görülmektedir.

Rus nüfuz alanının ABD'ye büyük oranda terk edilişi karşısında Rusya Federasyonu içinden de muhalif güçler seslerini duyurmaya başlamıştır. Moskova'daki Siyasi Araştırmalar Enstitüsü'nün Direktörü Andrej Fjodorow, bu konuda Rus politikacıları suçlayarak BDT çerçevesinde gerekli adımların atılmadığını ve üye Devletlerin ABD hamiliğine itildiğini iddia etmektedir³²².

ABD, bölgede etkin rol oynamak amacı ile yaşanan çatışmalarda arabulucu olarak çözümler de geliştirmeyi amaçlamıştır. Örneğin, Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki Dağlık Karabağ Sorununa yönelik olarak Bill Clinton her iki tarafla doğrudan görüşmüş ve iki tarafa da yardım sözü vererek tarafları çözüm konusunda ikna etmeye çalışmıştır³²³. Bölgedeki sorunlara ilişkin arabuluculuk faaliyetleri de bir stratejik üstünlük mücadelesine dönüşmüştür. ABD ve Rusya Federasyonu'nun barış girişimleri birbirini tamamlayan olgular olmaktan çok birbirleri ile rekabet eden girişimlerdir.

³¹⁹ Herbs Raporu olarak bilinmektedir.

³²⁰ Kuliyeve, op. cit., s. 202.

³²¹ Radikal, 08/10/2002, "Kafkasya'da Büyük Rekabet".

³²² www.dwelle.de/turkce/makaleler.

³²³ Aslanlı, op. cit., s. 57.

SSCB'nin dağılışı esnasında yeni bağımsız Devletler üzerinde Avrupalı Devletler de etkin bir güç olmayı hedeflemiştir. Avrupa Birliği üyesi Devletler, özellikle Baltık Ülkeleri nezdinde bunu başarmış ve bu Devletleri Avrupa Birliği içine çekmişlerdir. Kafkasya konusunda ise bu bölgenin aksine, Avrupa Devletleri ABD ile paralel olarak Kafkasya bölgesini Rusya Federasyonu'nun etki alanında kabul etmişlerdir denebilir³²⁴. Ancak, daha sonra Avrupa Devletleri de bölgenin jeopolitik öneminden dolayı doğrudan müdahalelerde bulunmuşlardır. Çoğu zaman, bu müdahaleler çatışmalarda arabuluculuk rolünü üstlenmek şeklinde tezahür etmiştir. Özellikle, Fransa, Dağlık Karabağ Sorunu konusunda çok etkin bir politika izlemiştir³²⁵.

Devlet kültürünün oluşturulmasında ve bağımsızlığın pekiştirilmesinde bölge Devletleri ve özelde Gürcistan Batılılaşma yolunu tercih etmişlerdir. Üçüncü Dünya ülkeleri nezdinde Batılı Değerlerin yayılmasının temeli olan globalleşme fikri modern bir Devlet anlayışı oluşturulmasında etkili olurken, bağımsız politikalar yürütülmesini de engellemektedir³²⁶. İçsel sorunlar ve yönetim anlayışı müdahaleye açık bir hal almaktadır. Şevardnadze'nin yönetimden uzaklaştırılması da bu müdahalelerin açık bir örneğidir. Ulusalçı bir bakış açısı ile Batının müdahalelerine açık olmanın bağımsızlık konusunda endişe yaratacağı düşünülebileceken, böyle bir yaklaşım olmadan bölgede varlık sürdürmenin zor olduğu da açıktır.

3.4.1-) Ekonomik İlişkiler

Gürcistan, Rusya Federasyonu'na olan ekonomik bağımlılığını büyük oranda azaltmanın yollarını aramaktadır. Ekonomik bağımlılığın azaltılabilmesi Rusya Federasyonu'nun bölgedeki siyasi ağırlığının da azalacağı sonucunu beraberinde getirmektedir. Rusya Federasyonu'nun bu bağlamda hem ekonomik hem de siyasi etkisinin azaltılması ABD'nin bölgedeki çıkarları ile de maksimum

³²⁴ Can, op. cit., s. 208.

³²⁵ Gürel, loc. cit.

³²⁶ Rondeli, op. cit, s. 48.

düzeyde uyum sağlamaktadır. Bu amaçla, ABD, Gürcistan ekonomisinin gelişimine ve büyümesine çok yakın ilgi göstermektedir. Ayrıca ekonomik desteklerini de devamlı artırarak sürdürmektedir. Çokuluslu şirketlerin bölgedeki yatırımlarının teşvik edilmesi de bu bağlamda değerlendirilebilir³²⁷.

3.4.1.1-) Ekonomik Yardım

Gürcistan'da bugün itibarıyla siyasi alanda çok net görülen ABD üstünlüğü, genelde ekonomik yardım programları ve destekler ile beraber diğer Transkafkasya Devletlerinde de görülmeye başlanmıştır. 2002 yılı başında ABD'nin Azerbaycan'a doğrudan yardımları engelleyen 'Özgürlüklere Destek Yasası'nın 907 sayılı ek maddesinin³²⁸ kaldırılması ile beraber Azerbaycan'a ABD'den gelen askeri ve sivil yardımlar artış göstermiştir. Bu yardımların artışına paralel olarak Azerbaycan'a, ABD askeri de eğitim amaçlı girmiştir. Ermenistan'da ise durum biraz daha farklılık göstermektedir. Ermenistan, ABD ile olan ilişkilerini özellikle ekonomik alanda geliştirme yoluna gitse de, Rusya Federasyonu'nun tam olarak etki alanının içerisinde³²⁹.

3.4.1.2-) IMF ve WB Programları

Brezinski'nin yaptığı tespitlere göre, ABD'nin Avrasya Coğrafyasında varlığını pekiştirmesinin yolu, ekonomik kaynaklarından bu bölgelerde varolan Devletlerin maksimum ölçüde faydalandırılabilmesine bağlıdır³³⁰. Bu faydalandırmanın en akılcı ve pratik yolu, uluslararası kuruluşlar aracılığı ile kalıcı etkiler sağlamaktır. Bu amaç çerçevesinde, 1995 yılından itibaren Gürcistan'daki ekonomik yapıyı geliştirmek ve oluşmuş yapıyı Batı değerlerine uyarlamak amacı

³²⁷ Goldenberg, op. cit., s. 74.

³²⁸ Adı geçen ek madde ABD'de Ermeni lobisinin etkisi ile çıkarılmıştır.

³²⁹ Radikal, 08/10/2002, "Kafkasya'da Büyük Rekabet".

³³⁰ Canbolat, op. cit, s.84.

ile IMF programları uygulanmaya başlanmıştır. Dünya Bankası da bölgedeki yapısal reform ve projelere büyük destekler sağlamıştır³³¹.

3.4.2-) Askeri İlişkiler

3.4.2.1-) Amerikan Askeri Varlığı

11 Eylül 2001 tarihinden sonra, ABD'nin Afganistan ve Filipinler'in ardından Gürcistan'ı üçüncü bir cephe olarak seçmesi ise yalnızca teröre karşı bir operasyon olarak nitelenemez. Pankisi vadisinde bulunduğu iddia edilen El-Kaide mensuplarına karşı operasyonlar organize etmek amacı ile 200 özel eğitimli Amerikan askerinin bölgede olduğunu birçok kaynak doğrulamıştır. Bu özel birlik, Gürcistan anti-terör birliklerini eğitmek ve Pankisi Vadisi'nde bu birliklerin daha etkin bir mücadelede bulunabilmelerini sağlamak amacı ile bölgeye yerleştirilmiştir³³².

ABD'nin Gürcistan'a terörle mücadele adı altında yerleşmesi yalnızca bu basit sebeple açıklanamaz. Çünkü, Gürcistan'da çok önemli bir terör varlığından söz etmek zordur. Bu askerlerin bölgeye konuşlandırılmasının arkasında ABD'nin bölgedeki stratejik üstünlüğü ele geçirme arzusunun varlığı açıktır. ABD'nin Afganistan ve Kırgızistan'daki üslerine lojistik destek sağlamak amacı ile de Gürcistan hava sahasına ihtiyacı bulunmaktadır³³³.

Diğer yandan, ABD'nin global terörle mücadele adı altında Dünyanın çeşitli bölgelerinde askeri varlığını kabul ettirmesi, uluslararası ilişkiler alanında terör, barış ve insan hakları gibi değerlerin etki alanını genişletmek amacı ile kullanılmasına dair bir örnek teşkil etmektedir.

ABD'nin bölgedeki askeri ve siyasi varlığının güçlenmesi, yalnızca ABD dış politikası açısından değil, Batı tarafından uluslararası barışın korunmasına yönelik olarak da önemli görülmektedir³³⁴. Bu bakış açısıyla fikir yürütüldüğünde,

³³¹ Goldenberg, loc. cit.

³³² www.cornellcaspien.com/pub2/020305.

³³³ Ibid.

³³⁴ Canbolat, op. cit., s. 83.

ABD'nin küresel hakim olarak Dünyanın her yerine özgürlük ve barışı taşıdığı varsayılmaktadır. Aynı görüşe tersten bakıldığında ise, ABD varlığının zayıfladığı bir bölgede ise düzensizlik ve anarşi ortamı güç kazanacaktır.

ABD ordusuna mensup subayların bölgeye gelmesiyle beraber, ABD ve Rusya Federasyonu arasındaki gerginlik bölgede çok açık olarak ortaya çıkmıştır. Rusya Federasyonu, bu konudaki rahatsızlığını kimi zaman en yetkili ağızlardan da duyurmuştur. Örneğin, Dışişleri Bakanı İvanov, bir demecinde şöyle demektedir: “*ABD askerlerinin terör karşıtı operasyon için Gürcistan'a gelmeleri bölgedeki gerginliği artırır, ABD yerine Gürcüler ile birlikte ortak operasyona Rusya da hazırdır*”³³⁵. Bu gelişmeler, Rusya Federasyonu'nun nüfuz alanını kaybederek, bölgedeki üstünlüğü ABD'ne bırakmak zorunda kaldığının açık bir göstergesidir.

Rusya Federasyonu'nun ABD'nin bölgedeki varlığından rahatsız olması ABD ve Rusya Federasyonu arasındaki güvensizliğe dayanmaktadır. Unutulmamalıdır ki, yarım asır süren Soğuk Savaş olgusu, Rus-Amerikan güvensizliği ve karşılıklı korku temeline dayanmaktaydı³³⁶. SSCB'nin mirasçısı olarak uluslararası sistemde varlık gösteren Rusya Federasyonu ve ABD arasında da aynı güvensiz ortamın devam ettiği söylenebilir.

ABD askeri varlığının Rusya Federasyonu'nda yarattığı huzursuzluğu gidermek amacı ile ABD'li yöneticiler zaman zaman Rusya Federasyonu'nu teskin edici politikalar da izlemiştir. ABD askerlerinin Gürcistan'daki varlığının ilk duyumları basında yer almaya başladığında, ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, Rus meslektaşı İgor İvanov ile görüşerek konu hakkında bilgi vermiştir. Bölgedeki terörle mücadelenin ABD ve Rusya'nın ortak çıkarı olduğunu belirten Powell, bölgedeki ABD askerlerinin verdikleri eğitim konusunda da bilgiler sunmuştur³³⁷. Diğer yandan, bölgede konuşlanan ABD askerlerinin kendi aleyhlerine kullanılacağından şüphelenen Abhazya ve Güney Osetya yetkililerine karşı, ABD

³³⁵ <http://www.yenisafak.com.tr/dispolitika> .

³³⁶ Sander, op. cit., s. 203.

³³⁷ www.ntvmsnbc.com/arsiv/dishaberler/gurcistan .

özel temsilcisi Rudolf Perin, ABD'nin eğiteceği özel Gürcü birliklerinin kesinlikle bu bölgelerde kullanılmayacağını açıklamıştır³³⁸.

ABD-Rusya Federasyonu gerginliği, bölgede 'uluslararası teröre karşı ortak mücadele' görüntüsü içerisinde cereyan etmekte ise de, bu görüntünün altında ağır bir rekabetin yaşandığı muhakkaktır³³⁹. Tüm Avrasya üzerinde süren rekabetin kırılma noktalarından biri de Gürcistan olacaktır. Bugün itibarıyla Saakaşvili'nin Rusya Federasyonu'na rağmen iktidarı ele geçirmesi, ABD'nin yaşanan rekabette bir adım önde olduğunun ispatı niteliğindedir.

ABD'nin Gürcistan'da başlattığı askeri geliştirme ve eğitim programları çok yoğundur. Sadece, teröre karşı operasyonlara karşı başlatılan eğitim programının dahi yıllık ekonomik büyüklüğü 65 milyon dolar civarındadır³⁴⁰. Bu miktar Gürcistan'ın yıllık savunma harcamalarının tek başına üç katını teşkil etmektedir. Bu rakamlar, ABD'nin bölgeye atfettiği askeri önemi de ispatlar niteliktedir. Gürcistan ordusu, Mayıs 2004'te başlayan ve Acaristan bölgesinde bulunan Poti Limanı'nın merkez olduğu büyük çaplı askeri tatbikatında da ABD'den önemli yardımlar almış ve bölgede kime yakın olacağını açık sinyallerini vermiştir³⁴¹.

3.4.2.2-) NATO Üyelik Başvurusu

1994 yılından itibaren Batı ile yakın politikalar izlemeye başlayan Gürcistan, NATO üyeliği konusunda da istekli görünmektedir. NATO'nun genişlemesine karşı çıkan Rusya Federasyonu'nun hemen yanında bir NATO varlığına göz yumması kendi ulusal çıkarları açısından doğal karşılanamaz. Eduard Şevardnadze, yaptığı açıklamalarda, Gürcistan'ın 2005 yılında NATO üyeliğine başvuracağını belirtmiş ve bu açıklamalar Rusya Federasyonu'ndan büyük tepki çekmiştir³⁴². Tarihsel açıdan, Rus tehdidine karşı koymak amacıyla kurulmuş bir askeri ittifakın, Rusya Federasyonu'nun hayati çıkarları bulunan ve kendi nüfuz

³³⁸ www.xeberanaltik.com/yazarlar/bahadirturk/28032002.htm .

³³⁹ Radikal; 08/10/2002; "Kafkasya'da Büyük Rekabet".

³⁴⁰ Ibid.

³⁴¹ www.ntvmsnbc.com/arsiv/dishaberler/27032004 .

³⁴² <http://www.sabah.com.tr/arsiv/09032001> .

bölgesinde saydığı Gürcistan gibi bir bölgeyi içine alması, bu Devlet için kabul edilmesi güç bir durumdur. Şüphesiz bu üyeliğin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini bugünden tahmin etmek güçtür. Fakat Rusya Federasyonu'nun bu endişelerine rağmen ABD'nin de Gürcistan gibi bir Devleti, NATO içine alarak Kafkasya'daki askeri varlığını pekiştirmek istemesi ulusal çıkarları ile doğru orantılıdır. Aslında, bu üyelik, hem sembolik hem de pratik olarak ABD-Rusya Federasyonu gerginliğinin bölgede kimin lehine sonuçlanacağını da açıkça ortaya koyacaktır. Gürcistan'ın NATO üyeliğinin gerçekleşmesi yolunda önemli adımlar atılmıştır ve çalışmamızın genelinde de vurgulandığı üzere bu üyelik muhtemelen gerçekleşebilecektir.

NATO'nun genişlemesinin Güney Kafkasya Devletleri ile devam etmesi Rusya Federasyonu'nun içinde bulunduğu çemberi daha da daraltacak bir olgudur. Nitekim, Putin döneminde bu genişlemeye karşı yürütülen politikalar daha da netleşmiştir. Gürcistan'ın NATO üyeliğine yaklaşmasına ilk tepkiyi Rusya Federasyonu, gaz akışını kısırarak, vize uygulamasına başlayarak ve Gürcistan'ı Çeçen gerillalara destek vermekle suçlayarak göstermiştir³⁴³. Rusya Federasyonu'nun bu tepkilerinin Gürcistan'ı daha da yoğun bir şekilde Batıya yakınlaştırdığını söyleyebiliriz. Tehdit edici politikalar aracılığı ile bölgede varolmanın yollarını arayan Rusya Federasyonu, ABD-Gürcü ilişkilerinin pozitif yönde gelişmesine de neden olmaktadır.

3.4.3-) Siyasi İlişkiler

Kafkasya, hem stratejik önemi hem de doğal kaynakları ile tarih boyunca büyük Dünya Devletlerinin ve İmparatorlukların hedef bölgesi olmuştur. Bu bölge, geçmiş itibarıyla genel olarak büyük İmparatorlukların yönetimi altında varlık göstermiştir³⁴⁴. Soğuk Savaş sonrasında kendini Dünyanın tek süper gücü olarak kabul eden ABD'nin, bu bölgede varlığını tam anlamıyla hissettirmek amacı ile etkin politikalar izlemeye çalıştığı söylenebilir. ABD, kendini tek kutuplu

³⁴³ Sezer, op. cit., s. 137.

³⁴⁴ Guseynov, loc. cit.

Dünyanın tek süper gücü olarak tanımlıyorsa, bölgede de etkin bir şekilde varolmalıdır.

Daha önce de bahsedildiği üzere, ABD, bölge Devletlerinin bağımsızlıklarının ilk yıllarında bölge ile doğrudan bir ilişki kurmak yerine Rusya Federasyonu üzerinden bir ilişkiyi tercih etmiştir. Bu ilişki tarzı Gürcistan için de geçerlidir. 1991 yılında bağımsızlığını ilan eden Gürcistan Hükümeti, ABD tarafından tanınmamıştır. Bu tanımama konusunda Gürcistan'daki, iktidarın aşırı milliyetçi grupların ve bunların başını çeken Gamsakhurdia'nın elinde olmasının da payı büyüktür³⁴⁵.

ABD'nin stratejik politikaları açısından, 1994 yılından itibaren bölgede önemli bir değişiklik olmuştur diyebiliriz. Bu tarihe kadar bölgeye çok fazla ilgi duymayan ya da Ermeni diasporasının etkisi altında bölge üzerindeki politikalarını şekillendiren ABD'nin bu tarihten itibaren bölge politikalarına ilişkin yaklaşımının değiştiği söylenebilir. Bunun en önemli nedeni de bölgede ortaya çıkan petrol kaynakları ve bunların Dünya enerji ihtiyacı için teşkil ettiği önemdir. Bu tarihten itibaren artık ABD de bölgede aktif rol oynamaya başlamıştır. İşte bazı bilim adamlarının “Soğuk Savaş” yeniden başladı diye bu bölgeyi işaret etmelerinin de bu iki süper gücün bölgeye aynı zamanda hakim olmak arzusundan kaynaklandığını söyleyebiliriz³⁴⁶.

Kafkasya bölgesini ve özelde Gürcistan'ı ABD için önemli hale getiren nedenler, Rusya Federasyonu'nunkilerinden çok farklı değildir. ABD için hayati nedenlerden birisi, Orta Asya'daki kendi hakimiyetini besleyecek güvenilir bir yol oluşturmaktır. Bir başka önemli neden ise, Rusya Federasyonu, İran ve Hazar bölgesinin tamamına hakim olunabilecek stratejik bir noktayı kontrol altında tutmak gereğidir³⁴⁷.

11 Eylül 2001 sonrası bölgedeki varlığını ekonomik ve askeri olarak da kabul ettiren ABD ile bölgenin tarihsel hamisi pozisyonuna sahip olan Rusya

³⁴⁵ Hunter, op. cit., s. 126.

³⁴⁶ Oğan, loc. cit.

³⁴⁷ Radikal; 08/10/2002, “Kafkasya'da Büyük Rekabet”.

Federasyonu arasındaki nüfuz mücadelesi, bugün hala devam etmektedir. Bu nüfuz mücadelesinde, bugün itibarıyla ABD daha avantajlı bir noktada gözükmektedir. Ancak, Rusya Federasyonu da bölgedeki hayati çıkarlarından kolayca vazgeçmeyecektir. Bu stratejik rekabet dolayısıyla, Gürcistan denge unsurlarını gözetilen bir dış politika uygulamaktadır³⁴⁸. Güncel olaylar tahlil edildiğinde, bu dengenin gün geçtikçe, ABD lehine bozulduğu varsayılabilir

11 Eylül 2001 tarihli terör saldırılarının ardından ABD ile Rusya Federasyonu arasında teröre karşı bir işbirliği ortamı doğmuştur. İslami terör, ortak bir düşman haline getirilerek bu terör gruplarına karşı ortak mücadele verilmiştir. Bu işbirliğinin bölge Devletlerinin Rusya Federasyonu veya ABD arasında keskin bir yaklaşma tercihi yapma zorunluluğunu ortadan kaldırması beklenebilir³⁴⁹. Ancak, teröre karşı başlayan bu işbirliğinin bölge üzerinde başat güç olma rekabetine son vermediği açıktır. Halihazırda, bu rekabetin sona ermesi, bölgeyi Rusya Federasyonu'nun hakimiyet alanı haline getirecektir. Ancak, ABD'nin bu durumu çıkarları gereğince kabul etmesi güç gözükmektedir.

ABD'nin 2002 yılında başlattığı bölgeye asker gönderme hareketi, Gürcistan içinde de birçok karışıklıklara neden olmuş ve bir hükümet krizini de doğurmuştur. Şevardnadze'nin en yakın danışmanlarından olan ve Pankisi Vadisi konusunda uzman olan Sacaya'nın 25 Şubat 2002 tarihinde intiharı bu bakımdan ilginçtir. Ayrıca, ABD'nin isteğiyle Şevardnadze'nin İçişleri ve Güvenlik Bakanlarını da görevden alması bu çerçevede yine dikkate alınması gereken bir durumdur. Yeni göreve gelen bakanların Pankisi Vadisi konusunda daha hassas ve sert politika yanlısı olmaları da ilişkilerin niteliği açısından dikkat çekici bir gelişmedir³⁵⁰.

Diğer yandan, ABD'de önemli ve etkili bir Ermeni nüfusunun varlığı bir bilinen bir gerçektir. ABD'nin dış politikasında bu Ermeni nüfusun etkili olduğu bilinmektedir. Kimi zaman, *Sözde Ermeni Soykırımı* iddiaları dolayısıyla, Türkiye ile ABD ilişkilerinin gerilmesine dahi yol açan bu etki, ABD'nin bölgedeki

³⁴⁸ Goldenberg, op. cit., s. 75.

³⁴⁹ www.ntvmsnbc.com/news/126903.asp.

³⁵⁰ <http://www.zaman.com.tr/arsiv/09032001>.

politikasında da etkilidir. ABD ile sıcak ilişkiler kurmak arzusunda olan Ermenistan, Rusya ile olan stratejik işbirliğine de devam etmektedir³⁵¹.

³⁵¹ İşyar, op. cit., s. 85.

SONUÇ

11 Eylül 2001 tarihli terör saldırılarının hemen ardından ABD'nin ve Batılı güçlerin Güney Kafkasya'da stratejik denge açısından avantaj sağladığı bir realitedir. Rusya Federasyonu'nun bu dengeyi kendi lehine çevirme arzusu ile çeşitli politikalar oluşturduğu da muhakkaktır. Bu politikalar çerçevesinde, Rusya Federasyonu ile Azerbaycan arasında bazı yakınlaşmalar gerçekleşmiştir. Bu yakınlaşmada, Azerbaycan'ın Batı'dan beklediği desteği bulamaması ve Azeri liderlerin Rusya Federasyonu'nun yeni Kafkasya politikası çerçevesinde ihtiyaç duyduğu dış desteği bulabilmesi etkili olmuştur³⁵².

Gürcistan açısından ise durum farklılık göstermektedir. ABD, bölgedeki üstünlüğünü her geçen gün artırmaktadır. Şevardnadze'nin ardından Saakaşvili'nin Gürcistan'da iktidarı ele geçirmesi ile bu üstünlük daha da pekişmiştir. Ancak, Rusya Federasyonu'nun da elinde bulundurduğu avantajları kolayca terk etmesi beklenmemelidir. Bugün itibarıyla, Acaristan, Rusya Federasyonu'nun Gürcistan içinde kullandığı en önemli kozdur. Saakaşvili iktidarını tanımayan Acaristan, Rusya Federasyonu'nun politikalarına paralel bir siyaset anlayışını benimsemiştir. Rusya Federasyonu, hem stratejik limanlara sahip oluşu hem de Türkiye ile olan komşuluğu nedeni ile bu bölgeyi çıkarları açısından önemli görmektedir. Rusya Federasyonu'nun, bu izlediği politikalar ile Tiflis'i kendisinden bir adım daha uzaklaştırdığı söylenebilir. Bölgedeki ABD üstünlüğü bu yolla da pekişme göstermektedir. Mayıs 2004'te Acaristan Devlet Başkanlığı'nı bırakmak zorunda kalan Aslan Abaşidze'nin Moskova'ya sığınmış olması, bu yönden Rusya Federasyonu ile Gürcistan arasındaki ilişkileri daha da gerginleştirmiştir³⁵³.

Gürcistan'ın tam anlamıyla bağımsız bir politik yapıya kavuşmasının temeli birçok görüşe göre, bölgedeki demokratikleşmenin ve bölgesel ekonomik

³⁵² Karabağ Sorunu konusunda bu destek beklenmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Şükrü Sina Gürel, 'Karabağ Sorunu Üzerine Bir Not'.

³⁵³ <http://www.ntvmsnbc.com/arsiv/dishaberler/gurcistan>.

dayanışmanın artırılmasına dayanmaktadır. Çalışmamızda vurgulamaya çalıştığımız Gürcistan'ın dış politikaya ilişkin sorunlarının yanında, bu sorunlara paralel içsel problemleri de bulunmaktadır ve bu problemler Gürcistan'ın geleceği açısından önem arz etmektedir. Gürcistan'daki derin ekonomik kriz, yolsuzluklar ve enerji sıkıntıları gibi problemler bu iç sorunların başlıcalarıdır³⁵⁴. ABD'nin Gürcistan'daki politik üstünlüğünü artırmasında bu iç sorunların çözümüne olan yaklaşımları da önemli bir yer teşkil etmektedir. ABD, bölgedeki problemlerin çözümüne Tiflis'e yakın bir pencereden bakmaktadır ve Tiflis yönetimine bu konularda, hem maddi hem de manevi destekte bulunmaktadır. ABD'nin bu politik tavrı Gürcistan yönetimini bu Devlete yakınlaştırmaktadır.

1990'ların başında bağımsızlıklarını elde eden Transkafkasya Cumhuriyetleri konusunda bölgesel ve küresel güçlerin rekabeti bu bağımsızlık ilanının birkaç yıl sonrasında başlamıştır. Özellikle, 1994 yılından itibaren tüm bölgesel ve küresel güçlerin bölge ile ilgili politikaları şekillenmeye başlamıştır. Bu şekillenmeler belli gruplaşmaları ve çıkar çatışmalarını da beraberinde uluslararası sisteme taşımıştır.

Bölgenin genelinde ABD üstünlüğünü pekiştirecek olan ABD-Türkiye-Gürcistan yakınlaşması, Rusya Federasyonu'nu Gürcistan'ı zayıflatma politikasına itebilir³⁵⁵. Bu zayıflatma politikasının önemli araçlarından birisi Gürcistan içindeki etnik problemleri kışkırtmak olacaktır. Mart 2004'te yaşanan Batum-Tiflis gerginliği bu politikanın bir örneğidir. Rusya Federasyonu'nun ayrıca Azerbaycan'ı kendi yanına çekerek ABD'ne karşı bölgede güç dengesini tesis etmeye çalıştığı da söylenebilir.

Bölgede ABD varlığının yoğunlaşması ve Gürcistan'ın ısrarlı NATO üyelik talepleri Rusya Federasyonu ve İran'ı ulusal çıkarları açısından endişelendirmektedir. İran ve Rusya Federasyonu'nun NATO'nun doğu kanadının genişlemesi konusunda duydukları rahatsızlık örtüşmektedir. ABD'nin bölgedeki etkin varlığından duydukları ortak rahatsızlık itibarıyla Rusya Federasyonu ve İran

³⁵⁴ www.vatanim.com.tr/arsiv/gurcistan .

³⁵⁵ www.xeberanalitik.com/yazarlar/bahadirturk/28032002.htm .

arasında derin bir stratejik işbirliği ortamının oluşması mümkün olabilir. Bu işbirliği ortamı; ABD-Türkiye-Gürcistan üçlü ittifakına karşı bölgede Ermenistan'ın da katılımı ile İran-Rusya-Ermenistan üçlü ittifakının oluşabileceğine bir işarettir. Bu kutuplaşmanın Gürcistan'ı ABD politikalarına daha da yakınlaştıracağı muhakkaktır.

Bugün itibarıyla Soğuk Savaş yıllarından farklı olarak Batı'nın politik çıkar yapısında da bir değişim yaşanmıştır. Günümüzde artık ortak tek bir Batı çıkarından bahsedilememektedir. Soğuk Savaş sonrasında Batılı Devletlerin de bölgesel çıkarları farklılaşmıştır. Gürcistan politikaları açısından etkin olan gücün ABD olması nedeni ile bölgedeki Batı çıkarlarını ABD temsil etmektedir denebilse de, ortak politikaların yanında Batılı güçlerin ayrılan çıkarları da bölgede mevcuttur. Özellikle, AB üyesi Devletler bölgeye genel olarak "İnsan Hakları ve Demokratikleşme" temelinde yaklaşmaktadırlar. Bu yaklaşım, kimi zaman bölgedeki iktidarlar tarafından içişlerine müdahale olarak algılanmakta ve ikili ilişkilere zarar da verebilmektedir.

Türkiye'nin Soğuk Savaş yılları boyunca dikkate aldığı tüm tehdit algılamaları, birlikte hareket ettiği Batı Bloğu paralelinde SSCB'ne karşı biçimlenmekte idi. Oysa, bugün Türkiye ile Rusya Federasyonu arasında ortak bir sınır kalmamıştır. Bu durum, Türkiye'nin güvenliği açısından belli bir rahatlama sağlamıştır. Ancak, bölgedeki stratejik hesapları daha da karmaşık hale getirmiştir³⁵⁶. Türkiye ile Rusya Federasyonu arasında tampon bir bölge haline gelen bölge Devletleri bölge güçlerinin doğrudan karşı karşıya gelme olasılıklarını azaltmış olsa da bu yeni bağımsız Devletlerin güvenlikleri tehlikeli bir boyut arz etmiştir.

Kafkasya, bugün itibarıyla, Rusya Federasyonu tarafından kontrol altında tutulması gereken önemli bir bölgedir. Transkafkasya'yı tam anlamı ile kontrol altında tutabilen bir Rusya Federasyonu, Ermenistan'ı da Türkiye aleyhinde kışkırtarak Türkiye'nin hem Kafkasya hem de Orta Asya ile olan irtibatını

³⁵⁶ Yanar, op. cit., s. 84.

zayıflatabilecektir³⁵⁷. Bu zayıflatma, Türkiye'nin Türki Cumhuriyetler ile olan ilişkilerini azaltmak konusunda da etkin bir rol oynayacaktır. Türkiye'yi bölgedeki hedefleri açısından bir engel olarak gören Rusya Federasyonu, Hazar petrollerinin Dünya pazarlarına ulaşması konusunda da Türkiye'nin etkin olmasını istememektedir. Bu bağlamda, Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı Projesinin hayata geçmesi bölgeye ilişkin Rus politikalarının bir alanda daha güç kaybettiğinin göstergesi niteliğini taşımaktadır.

İran ve Türkiye'nin bölgede etkili iki güç olarak sıfır toplamı bir etki alanına sahip oldukları varsayılabilir. İran'ın etkisinin artmasıyla Türkiye'nin bölgedeki etkisinin azalacağı varsayılmaktadır³⁵⁸. ABD ile bölgede paralel politikalar takip eden Türkiye ile ABD'nin bir numaralı düşmanı ilan edilmiş olan İran'ın bölgede çatışan çıkarlara sahip olacağı açıktır. İran ve Türkiye'nin Güney Kafkasya merkezli Avrasya coğrafyasını kendilerinin vazgeçilemez kültürel ve tarihsel bağları bulunan doğal arka bahçeleri olarak algıladıkları söylenebilir. İran ve Türkiye arasındaki ilişkilerin seyrinde İran İslam Devriminin ve Devrim ihracı politikasının da büyük payı vardır. Bölgede yeni bağımsızlığını kazanan Devletler konusunda İran'ın Devrim ihracına yönelik girişimleri Türkiye'yi rahatsız eden bir faktör olmuştur³⁵⁹.

Türkiye, bölgede siyasi ve askeri olarak etkin bir rol oynamak arzusundadır. Bölgede barışın devamlılığı ve istikrarın korunması Türkiye'nin çıkarlarına hizmet etmektedir. Türkiye'nin bölgedeki doğal kaynakların taşınmasında rol alabilmesinin ve bu kaynaklar üzerinde söz sahibi olabilmesinin yolu bölgenin istikrarına bağlıdır³⁶⁰. Bu istikrarı amaçlarken, Türkiye'nin küresel dengeleri de hesaplaması gerekmektedir. Bu nedenle, Rusya Federasyonu'nun ve ABD'nin çıkar dengelerine dikkat etmeden Türkiye'nin bölgede bağımsız bir politika uygulayabilmesi çok zor görünmektedir. Güncel olarak, Türkiye'nin bölgede daha etkin bir rol üstlenmeye ilişkin çeşitli yönelişleri söz konusudur. Mart 2004'te

³⁵⁷ Ibid., s. 67.

³⁵⁸ Herzig, op. cit., s. 18.

³⁵⁹ Lesser, op. cit., s. 83.

³⁶⁰ http://ari-tr.org/RAPORLAR/2000_UKRAYNA.htm.

yaşanan Tiflis-Batum gerginliğinin hemen ardından bir Türk heyetinin Acaristan Devlet Başkanı Aslan Abaşidze ile görüşmek amacıyla Batum'a gitmesi buna bir örnek teşkil etmektedir³⁶¹.

İran ve Rusya Federasyonu'nun bölgeye ilişkin politikaları paralellik arz etmektedir. Çıkarları uyuşan ve "Düşmanımın Düşmanı Dostumdur" ilkesi ile beraber ortak bir strateji izleyen iki önemli bölgesel güç, Ermenistan ile daha yakın ilişkiler içindedir. Azerbaycan ve Gürcistan'a yönelik politikalarında, bu Devletler günümüze değin siyasi ve ekonomik tehditlere dayanan bir siyaset anlayışı gütmüşlerdir. Bu siyaset anlayışını değiştirerek karşılıklı bir işbirliği görüntüsü altında bölgede etkili olmayı tercih etmedikleri sürece, her iki Devletin de Batılı Devletlere karşı her geçen gün bir adım daha geri gitmeleri söz konusu olacaktır. Ayrıca, bu iki önemli bölgesel gücün bölgedeki örtüşen çıkarları her an değişebilir. Birbirlerine bugün itibarıyla yakın gözükken bu iki Devletin aynı zamanda herhangi birinin yalnız başına bölgede etkinliğini artırmasını arzu etmeyecekleri de söylenebilir³⁶².

İran, Türkiye ve Rusya Federasyonu'nun aynı anda üye olduğu bölge Devletlerini de kapsayacak bir istikrar paktı konusunda bazı teklifler bulunmaktadır. Ancak, bu tip önerilerin bugün itibarıyla geçerli bir yaklaşıma sahip olmadığı açıktır. Böyle bir paktın kurulması imkansızdır denebileceği gibi, kurulsaydı çıkarları çatışan bu Devletlerin kuracağı bir oluşumun işlevsiz olacağı açıktır³⁶³. Bölge üzerindeki etkisini her geçen gün artıran ABD'nden bağımsız olarak böyle bir yapının işlerlik kazanma şansının olmayacağı bölgenin bugünkü gerçekleri ile uyuşan bir tespittir.

³⁶¹ www.ntvmsnbc.com/arsiv/28032004 .

³⁶² Hunter, op. cit., s. 132.

³⁶³ Yanar, op. cit., s. 160.

KAYNAKÇA

Ağacan, Kamil. "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Gürcistan İlişkileri", **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası**, İdris Bal (edt.), 2.Baskı, Nobel Basımevi, Ankara, 2004.

Albats, Yevgenia. "The Man Who Would be Tsar", **Newsweek**, March 27 2000.

Arı, Tayyar. **Uluslararası İlişkiler**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 1997.

Arı, Tayyar. **Uluslar arası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2002.

Aslanlı, Araz. "Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Son Girişimleri Işığında Karabağ Sorunu", **Stratejik Analiz**, Cilt 1, Sayı 12, Ankara, 2001.

Avşar, B. Zakir ve Solak, Ferruh. **Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri**, Vadi Yayınları, Ankara, 1998.

Bekar, Olgan. "Nato'nun genişlemesi, Rusya ve Türkiye" **Avrasya Etütler Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, İlkbahar 1996.

Berdzenişvili, Niko ve Canaşıa, Sinan. **Gürcistan Tarihi**, Sorun Yay., İstanbul, 1997, Çev: Hayri Hayrioğlu.

Borev, Pavel. **Russia's Politics in the Caucasus**, The Royal Institute of International Affairs, London, 1997.

Can, Sönmez. "Jeopolitik Açıdan Kafkasya", **Avrasya Dosyası**, Kış 2001, Cilt 6, Sayı 4, Ankara, 2001.

Canbolat, İbrahim S. **Küreselleşen Dünya ve Türkiye**, VİPAŞ, Bursa, 2002.

Canbolat, İbrahim S. "Yeni Dünyada Dış Politika ve Araçları", **Bilgi-Toplum**, Sayı 3, 2001.

Charkviani, Gela. "Georgia, The Transcaucasus and the Beyond", **Perceptions**, September-November 1996, Vol. 1 No 3.

Chin, Jeff ve Kaiser, Robert. **Russians as the New Minority: Ethnicity and Nationalism in the Soviet Successor States**, Westview Press, Oxford, 1996.

- Çiloğlu, Fahrettin. **Rusya Federasyonu'nda ve Transkafkasya'da Etnik Çatışmalar**, Sinatle Yay., İstanbul, 1998.
- Davutoğlu, Ahmet. **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul, 2001.
- Dorussen, Han. "Balance of Power Revisited: A Multi-Country Model of Trade and Conflict", **Journal of Peace Research**, Vol. 36, Issue 4.
- Emerson, M.S. Niou ve Ordeshook, Peter C. "A Theory of the Balance of Power in International Systems", **The Journal of Conflict Resolution**, Volume 30, Issue 4.
- Goldenberg, Suzanne. **Pride of Small Nations: The Caucasus and Post-Soviet Disorder**, Zed Books, New Jersey, 1994.
- Gönlübol, Mehmet. **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996.
- Guseynov, Rauf A. "Ethnic Situation in the Caucasus", **Perceptions**, September-November 1996, Volume 4, Number 3.
- Gürel, Şükrü Sina. "Karabağ Sorunu üzerine bir Not", **A.Ü. SBF Dergisi**, Ocak-Haziran 1992, Cilt 47, Sayı 1-2, ss. 181-184
- Hadji-Zade, Hikmet. "Russia in the Transcaucasus or democracy in a State of Emergency", www.ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/222.htm
-
- Henze, Paul B. "Russia and the Caucasus", **Perceptions**, June-August 1996, Vol 1, No 2.
-
- Herzig, Edmund. **Iran and the Soviet South**, The Royal Institute of Int. Affairs, London, 1995.
-
- Herzig, Edmund. **The New Caucasus: Armenia, Azarbaijan and Georgia**, The Royal Institute of International Relations, New York, 1999.
- Hirsh, Michael. "USA-Bashing works for Putin", **Newsweek**, January 1 2001.

Hunter, Shireen T. "The Evolution of the Foreign Policy of the Transcaucasian States", **Crossroads and Conflict**, Gary K. Bertsch ve Cassidy Craft (edt.), Routledge Press, New York, 2000, ss. 25-47.

Hunter, Shireen T. **The Transcaucasus: Transition, Nation Building and Conflict**, CSIS, Washington D.C., 1999.

İstanbul Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, **Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği-Balkanlardan Batı-Çine**, Ocak 1995.

İşyar, Göksel. **Sovyet-Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2004.

İzmit Batum ve Havalisi Kültür Derneği, **Acaristan Özerk Cumhuriyeti**, İzmit.

Jones, Stephen F. "Georgia: The Caucasian Context",
www.ourworld.compuserve.com/articles/146.htm

Kamet, Roger E. **The Foreign Policy of the Russian Federation**, Mcmillan Press Ltd., London, 1997.

Kanbolat, Hasan. "Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya'daki Askeri Varlığı ve Gürcistan Boyutu", **Stratejik Analiz**, sayı 3, Temmuz 2000.

Kanbolat, Hasan. "Rusya Federasyonu'nun Kafkasya Politikası", **Avrasya Dosyası**, Kış 2001, Cilt 6, Sayı 4.

Khalilzad, Z. ve Larrabe, Stephen. **Türk-Batı ilişkilerinin geleceği: Stratejik Bir Plana Doğru**, Çev: Işık Kuşçu, ASAM, Ankara, 2001.

Kıbaroğlu, Mustafa. "Rusya'nın Yeni Ulusal Güvenlik Konsepti", **Avrasya Dosyası**, Kış 2001, Cilt 6, Sayı 4.

Kuliyev, Hasan Hüseyinoğlu. "Rusya'nın Azerbaycan Stratejisi" , **Avrasya Dosyası**, Kış 2000, Cilt 5, Sayı 3.

Kuloğlu, Armağan. "Rusya'nın yeni politikaları ve Türkiye", **Stratejik Analiz**, Cilt 1, Temmuz 2000.

Kurbanov, E. "Religion and Social-Political Developments in the Post-Soviet Caucasus", www.ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb

Lesser, Ian O. ve Fuller, Graham. **Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2000.

Levine, Steve. "Who Needs a Pipeline?", **Newsweek**, November 2 1998.

Long, David Marshall. **Gürcüler**, Ceylan yayıncılık, İstanbul, 1997.

Mingıtlı, Ulaş. "Russia, Turkey and Eurasia", **Bilkent Üniversitesi Tezleri**, Ankara, 2001.

Nissman, David. "Russia and the Caucasus: Maintaining the Imbalance of Power", **Perceptions**, June-August 1996, Vol. 1, No 2.

Oğan, Sinan ve Ağacan Kamil. "Güney Kafkasya'da Yeniden başlayan ve Bitmeyen Soğuk Savaş", **Stratejik Analiz**, Sayı 13, Mayıs 2001.

Peterson, Lee. "Başkan Putin ve İcraatları", **Avrasya Dosyası**, Kış 2001, Cilt 6, Sayı 4.

Powell, Bill. "From Spy to Prime Minister", **Newsweek**, August 23 1999.

Riker, William. "The Theory of Political Coalitions", www.jstor.org, Yale University Press, 1962.

Rondeli, Alexander. "Security Threats in the Caucasus: Georgia's View", **Perceptions**, June-August 1998, Volume 3, Number 2.

Sander, Oral. **Siyasi Tarih: 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 1998.

Sezer, Duygu. "Russia and the South: Central Asia and the Southern Caucasus", **European Security**, Vol. 5, No.2, Summer 1996.

Sezer, Duygu Bazoğlu. "Türk-Rus İlişkileri: Düşmanlıktan Fiili Yakınlaşmaya", **Türkiye'nin Yeni Dünyası**, Alan Makovsky ve Sabri Sayarı (edt.), Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2002.

Stern, Geoffrey. **The Structure of International Society**, School of Economics, London, 1994.

Toçoğlu, Memduh. **Tarihte Türk-Rus İlişkileri**, Günkür Basımevi, Ankara, 1975.

- Toprak, Binnaz “Huntington, Batı’nın Önyargılarını Yansıtıyor”, **Medeniyetler Çatışması**, Murat Yılmaz (edt.), Vadi Yayınları, Ankara, 2001.
- Tuncer, İdil. “Yakın Çevre ve Türkiye”, **En Uzun Onyıl: Türkiye’nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar**, Gencer Özcan ve Şule Kut (der.), Büke Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- Uzgel, İlhan. “Balkanlarla İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt 2, Ankara, 2001.
- Wagner, R.Harrison. “The Theory of Games and the Balance of Power “, **World Politics**, Volume 38, Issue 4.
- Winrow, Gareth M. “Türkiye’nin Orta Asya ve Trans-Kafkasya Politikası”, **Türkiye’nin Yeni Dünyası**, Alan Makovsky ve Sabri Sayarı (edt.), Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2002.
- Yanar, Savaş. **Türk-Rus ilişkilerinde Gizli Güç: KAFKASYA**, Kültür Sanat Yay, İstanbul, 2002.
- Zinnes, Dina A. “An Analytical Study of the Balance of Power Theories”, **Journal of Peace Research**, Volume 4, Issue 3, 1967.

DİĞER KAYNAKLAR

Azatlık Gazetesi, Bakü, 29 aralık 1993

İHA Dış Haberler, 4.4. 1994, www.iha.com.tr

Radikal, 08/10/2002, “*Kafkasya’da Büyük rekabet*”

Star Tv, Ceviz Kabuğu Programı, 19/03/2004

Zaman; 27/07/2000 “*Ateş Hattındaki Gürcistan*” Yazı Dizisi

<http://www.russiajournal.com/start/defense>

http://ari-tr.org/RAPORLAR/2000_UKRAYNA.htm

http://gencturkler2.8m.com/AHISKA/ahiska_drama.html

<http://www.abhazyia.org/bilgibelge/gurcistandansivilsagduyu.htm>

<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2001/11/02/dunya/dunya8.html>

<http://www.bkd.org.tr>

<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/192/AND2.htm>

<http://www.cornellcaspian.com/pub2/020305>

<http://www.cornellcaspian.com/pub2/020305>

<http://www.da.com.tr/DaStore/Sayi03/turkce/k8.htm>

<http://www.diplomatikgozlem.com/turkish/kafkasya/20020801>

<http://www.dwelle.de/turkce/makaleler>

http://www.eraren.org/tur/makale/ozet_hk_ng.htm

<http://www.evrensel.net/duyurular>

<http://www.kafkas.org.tr/arsiv/belge4>

<http://www.kafkas.org.tr/bgkafkas>

http://www.kafkas.org.tr/bukaf_abhazyia

<http://www.lamazi.com/gurcutr.html>

<http://www.milliyet.com./arsiv/07062001>

<http://www.milliyet.com/2002/08/03/siyaset>

<http://www.milliyet.com/2003/11/23/son/sondun02.html>

<http://www.milliyet.com/2004/05/06/siyaset/asiy.html>

<http://www.ntvmsnbc.com/arsiv/24042004>

<http://www.ntvmsnbc.com/arsiv/25012004>

<http://www.ntvmsnbc.com/arsiv/28032004>

<http://www.ntvmsnbc.com/arsiv/dishaberler/27032004>

<http://www.ntvmsnbc.com/arsiv/dishaberler/gurcistan>

<http://www.ntvmsnbc.com/news/126903.asp>

<http://www.ntvmsnbc.com/news/126903.asp>

<http://www.ourworld.compuserve.com/202.htm>

<http://www.ourworld.compuserve.com/articles/transcaucasus/generalinfo>

<http://www.mfa.gov.tr/karsmuahadanamesi>

<http://www.sabah.com.tr/2002/05/07/safak.html>

<http://www.sabah.com.tr/2004/03/17/dun106.html>

<http://www.sabah.com.tr/arsiv/09032001>

<http://www.turkcu.org/dishaberler/dispolitika21Ekim01.htm>

http://www.turkinfo.de/basin/abtercume/ab_2002_0002.htm

http://www.turkinfo.de/basin/abtercume/ab_2002_0098.htm

<http://www.ubak.gov.tr/tr/dlh/home>

<http://www.vatanim.com.tr/arsiv/gurcistan>

<http://www.xeberanalitik.com/yazarlar/bahadirturk/28032002.htm>

<http://www.yenisafak.com.tr/dispolitika>

<http://www.zaman.com.tr/arsiv/09032001>

ÖZGEÇMİŞİM

1979 yılında Samsun'da doğdum. İlk ve Orta Öğrenimimi Samsun'da tamamladım. 1997 yılında girdiğim Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 2001 yılında mezun oldum.

2001 yılında girmeye hak kazandığım Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne bağlı Yüksek Lisans programında 2004 yılına değin devam eden öğrenimim sırasında Doç. Dr. Kamuran REÇBER danışmanlığında Yüksek Lisans tezimi hazırlamaya başlamış bulunmaktayım.

Bariş OTRUŞ